

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Rimantas Želvys

EUROPOS SAJUNGOS ŠVIETIMO POLITIKA

Paskaitų konspektas

Vilniaus universitetas

2018

Apsvarstyta Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Ugdymo mokslų instituto posėdyje 2018 m. kovo 20 d. ir rekomenduota spausdinti.

Recenzentai:

prof. habil. dr. V. Targamadžė ir doc. dr. I. Stonkuvienė (VU).

Turinys

1. Įvadas. Globalizacija ir europietizacija.
2. Europos Sąjungos susikūrimo istorija. Mastrichto sutartis.
3. Europos Sąjungos švietimo ir mokymo programos. „Erasmus+“
4. Lisabonos strategija. Švietimas ir mokymas.
5. Lisabonos proceso eiga. Rodikliai ir standartai. Lisabonos strategijos vertinimas.
6. „Europa 2020“ – Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginė programa. Švietimo ir mokymo monitoringas – kasmetinis stebėsenos biuletenis.
7. Tarptautiniai palyginamieji tyrimai: PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, PIAAC, ICCS.
8. Europos Sąjungos šalių švietimo statistika. EUROSTAT, EURYDICE, OECD: Education at a Glance.
9. Kopenhagos procesas. Briugės komunikatas. Profesinio mokymo 2020 m. vizija. CEDEFOP.
10. Europos kvalifikacijų sandara. Europass: CV kalbų pasas, mobilumo dokumentas, pažymėjimo priedėlis, diplomo priedėlis.
11. Bolonijos procesas. Istorija, tikslai ir dalyvaujančios šalys. Trijų pakopų studijų struktūra.
12. ECTS, studijų siekiniai, „Tuning“ projektas ir kompetencijomis grįstas mokymasis.
13. Dublino aprašai. Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo standartai ir gairės.
14. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas.
15. Europos mokslinių tyrimų erdvė. Europos sąjungos mokslo programos. „Horizontas 2020“
16. Europos universitetų reitingavimo sistema „U-Multirank“. Baigiamosios pastabos.
Literatūra.

Įvadas

1957 metų Romos sutartyje paminėta Europos ekonominės bendrijos šalių diplomų ir profesinių kvalifikacijų pripažinimą galima laikyti pirmosiomis po trisdešimt penkerių metų įkurtos Europos Sąjungos švietimo politikos užuomazgomis. Taigi bendrai švietimo politikai pamatai pradėti kloti jau prieš šešis dešimtmečius. 1990 metais inicijuotos pagalbos pokomunistinei Vidurio ir Rytų Europai programos PHARE ir TEMPUS buvo pirmieji žingsniai, siekiant glaudesnės Rytų ir Vakarų švietimo sistemų integracijos Europos žemyne. Tuo pačiu metu spartėjo integracijos procesai ir pačioje Europos bendrijoje. 1992 m. pasirašyta Mastrichto sutartis apie Europos Sąjungos sukūrimą ne tik simbolizavo naują europinės integracijos etapą, bet ir padėjo teisinius pagrindus Europos Komisijos politikos formavimui švietimo srityje. Švietimui ir profesiniam mokymui buvo skirti du Mastrichto sutarties straipsniai. Lietuvai ėmus siekti narystės Europos Sąjungoje, europinės švietimo politikos gairės tapo aktualios ir mūsų šaliai. Tai atsispindėjo ir Lietuvos švietimo reformos antrojo etapo prioritetuose 1999–2001 metams. Vienu iš prioritetu tapo uždavinys „derinti švietimo reformos darbus su Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą siekiu“. Po to, kai 2004 metais Lietuva tapo pilnateise Europos Sąjungos nare, nacionalinę švietimo politiką tenka formuoti sutinkamai su Europos Sąjungos švietimo politikos gairėmis. Europos Sąjungos švietimo politikos pažinimas tampa svarbus ne tik švietimo politikos formuotojams, bet ir tiems švietimo bendruomenės nariams, kurie bus vienaip ar kitaip susiję su švietimo politikos įgyvendinimu. Šis paskaitų konspektas skirtas Vilniaus universiteto edukologijos magistrantūros švietimo politikos ir administravimo specializacijos studentams, o taip pat visiems studentams, pedagogams ir edukologijos mokslininkams, kuriuos domina Europos Sąjungos švietimo politikos raida.

Globalizacija ir europietizacija

Globalizacija yra ekonominė sąvoka, kuri, kaip ir daugelis kitų iš ekonomikos ir verslo sričių atėjusių sąvokų, pamažu vis labiau įsitvirtina ir edukologijos terminų žodyne. Atsiradęs ir pradžioje plėtojėsis kaip tarptautinės ekonominės integracijos padarinys, globalizacijos procesas ilgainiui apėmė vis įvairesnes žmonių socialinės veiklos sritis. Globalizacijos terminas yra nevienodai apibrėžiamas ir interpretuojamas, todėl pageidaujama globalizacijos apibūdinimą galima rinktis iš daugybės įvairių autorių bei organizacijų siūlomų variantų. Viena iš galimų alternatyvų – remtis oficialiu Tarptautinės darbo organizacijos Pasaulinės socialinės globalizacijos komisijos pateikiamu globalizacijos apibrėžimu, kuris skamba taip: „globalizacijos esmė yra progresyvi ekonomikų ir visuomenių integracija“. Tačiau šis apibrėžimas daugelio globalizacijos kritikų gali būti kvestionuojamas. Visų pirma, ar globalizacija iš tiesų „progresyvi“? Antra, ar visada globalizacija veda prie visuomenių integracijos? Šiandieniniame pasaulyje stebime izoliacionizmą kaip reakcijos į globalizaciją apraišką. Siekiant išvengti minėtų prieštaravimų, geriau būtų globalizaciją apibrėžti tiesiog kaip vieningos pasaulinės rinkos formavimosi procesą su visais šiam procesui būdingais privalumais bei trūkumais. Globalizacijos poveikyje kuriasi ir plėtojasi transnacionalinės korporacijos, nyksta muitų barjerai, vyksta tarptautinio darbo pasidalijimo procesai, skatinamas laisvas darbo jėgos judėjimas. Pasaulinė prekyba vyksta ir kapitalas juda, nepaisydami geografinių atstumų ir valstybių sienų. Dėl informacinių komunikacinių technologijų plėtros šiandien galima susisiekti su praktiškai bet kuria pasaulio vieta ir nedelsiant gauti informaciją apie tai, kas ten vyksta. Taigi, akivaizdžiai traukiasi erdvės ir laiko ribos, formuojasi „globalus kaimas“, kuomet apie tai, kas

nutinka tolimiausiuose pasaulio kampeliuose, sužinome taip pat greitai, kaip ir apie tai, kas vyksta gretimame kieme.

Globalizacija ne tik mažina geografinių atstumų bei valstybinių sienų svarbą, bet ir perskirsto galias. Daugelio šia tema rašančių autorių nuomone (Horsman, Marshall, 1994, Ohmae, 1995, Delanty, 2001), globalizacijos įtakoje valstybinio sektoriaus galios mažėja, privataus sektoriaus – didėja, o vietoje valstybės kontrolės vis didesnę reikšmę įgyja rinkos santykiai. Taigi, kuo labiau įsigalint pasauliniam kapitalui, visuomenėje vis daugiau galių įgyja individai ir grupės, ir vis mažiau dominuoja valstybė. Pasak vieno iš autoritetingiausių tokio požiūrio šalininko Z. Baumano (2007), „tarpvalstybinės, viršvietinės institucijos, kurios buvo įkurtos ir kurioms leista veikti pritarus globaliniam kapitalui, sąmoningai ar nesąmoningai sutartinai spaudžia visas savo nares bei nepriklausomas valstybes sistemingai naikinti viską, kas tik galėtų sulaukyti ar sulėtinti laisvą kapitalo judėjimą ir apriboti rinkos laisvę“ (Baumanas, 2007, 106). Tiesa, kiti autoriai mano, kad dėl įvairių priežasčių globalizacijos procesas yra perdėm sureikšminamas ir pernelyg mitologizuojamas. Pavyzdžiui, P. Rasmussen (2003) pastebi, kad globalizacijos retorika dažnai būna perdėta. Globali konkurencija anaiptol nereiškia darbo rinkų atotrūkio nuo nacionalinio konteksto. Tarptautinė migracija būdinga santykinai nedidelei grupei aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų ir administratorių, o žemesnės kvalifikacijos darbuotojai paprastai dirba savo tėvynėje ir globalizacijos procesams yra mažiau paveikūs. Egzistuoja ir labiau subalansuotas požiūris, teigiantis, kad globalizacijos procesas yra dvikryptis: tiek globalizacija veikia nacionalines valstybes, tiek ir nacionalinės valstybės daro poveikį globalizacijai. Apibendrindama pastarąjį požiūrį, L. Duoblienė (2010) pastebi, kad, subsidijuodamos įvairias korporacijas, valstybinės institucijos daro nepaprastai didelę įtaką jų veiklai, taigi, šiuo aspektu valstybės galia ir poveikis institucijoms didėja. Matomai, tai visų pirma pasakytina apie dominuojančias pasaulinėje ekonominėje erdvėje valstybes, o ne apie šalis, kurias Z. Baumanas (2007) vadina „silpnomis valstybėmis“. Šios valstybės tampa vis labiau priklausomomis nuo globalių pokyčių ir paklūsta galingesnių viršvalstybinių susivienijimų reikalavimams. „Silpnas kvazivalstybes nesunku priversti vaidinti (naudingą) vietinių policijos nuovadų vaidmenį. Jos užtikrina tą truputį tvarkos, kuri reikalinga verslo reikalams tvarkyti, tačiau nebereikia bijoti, kad jos pajėgs kaip nors veiksmingai apriboti globalinių kompanijų laisvę“ (Baumanas, 2007, 106). Sudėtingą globalizacijos ir valstybės santykį pabrėžia ir L. Leišytė (2009), pastebėdama, kad globalizacijos akivaizdoje valstybė gali būti matoma daugiopai: kaip netenkanti galios, išlaikanti galią, ją transformuojanti arba pati transformuodamasi globalizacijos proceso metu. Taigi, globalizacijos ir valstybės santykis yra sudėtingas ir vertinamas skirtingai, priklausomai nuo to, kokias galias autoriai priskiria globalizacijai ir kaip vertina valstybės galimybes daryti poveikį globalizacijos procesui. Tačiau neginčytina yra tai, kad, atliekant bet kurią išsamesnę šiuolaikinio pasaulio ekonomikos ir valdymo analizę, tiesiog neįmanoma apeiti globalizacijos temos.

Kaip vertinti globalizacijos fenomeną? Aukščiau minėtame Tarptautinės darbo organizacijos apibrėžime pateikiama nuoroda į progresyvią, t. y. pažangią integraciją turėtų nuteikti optimistiškai, tačiau šiai temai skirtoje literatūroje apstu neigiamų globalizacijos ir jos pasekmių vertinimų. Neigiamos globalizacijos apraiškos pastebimos tiek ekonomikoje, tiek ir kitose socialinio gyvenimo srityse. Iš vienos pusės, globalizacija padeda sparčiau ir efektyviau keistis žiniomis bei patirtimi, tačiau, iš kitos pusės, pasak kritikų, globalizacija didina socialinę nelygybę ir skatina išnaudojimą. Menkai reguliuojamoje pasaulinėje prekių ir paslaugų rinkoje tiek atskiros valstybės, tiek ir ekonomiškai aktyvios visuomenės grupės susiremia nelygioje konkurencinėje kovoje. Taigi, nykstant geografiniams ir ekonominiams barjerams, atsiranda vis daugiau erdvės pasireikšti išnaudotojiškam globalaus kapitalizmo pobūdžiui. Tarp kitų neigiamų globalizacijos pasekmių galima paminėti ir

standartizacijos bei unifikacijos tendencijas visose socialinio gyvenimo srityse, masinės kultūros įsigalėjimą, skatinantį nacionalinių ypatumų nunykimą ir darantį pasaulį mažiau spalvingu ir įdomiu.

Globalizacija neišvengiamai veikia ne tik ekonomiką, bet ir kitas visuomenės gyvenimo sritis: politiką, komunikaciją, meną, ir, be abejojimo, švietimą. Globalizacijos priešininkai yra įsitikinę, kad globalizacija daro vienareikšmišką neigiamą poveikį švietimui. Bene nuosekliausi globalizacijos kritikai yra kairiąją ideologiją išpažįstantys kritinės pedagogikos atstovai, tačiau skeptiškas požiūris į globalizacijos apraiškas švietime būdingas žymiai platesniam ugdymo teoretikų ratui. Įvardindami ekonominį išnaudojimą kaip vieną iš globalizacijos reiškinių, jie įžvelgia išnaudojimą ir švietimo sferoje. Dėl globalizacijos vyksta „smegenų nutekėjimas“, kuomet labiau išsivysčiusios šalys pritraukia mokslininkus ir aukštos kvalifikacijos specialistus iš mažiau išsivysčiusių šalių. Šios šalys investuoja į aukštąjį mokslą, tačiau vėliau šios investicijos „žmogiškojo kapitalo“ pavidalu iškeliauja į ekonomiškai stipresnes šalis, kurios specialistus vilioja geresnėmis darbo sąlygomis ir didesniais atlyginimais. Konkurencinėje kovoje prarandami ne tik jau parengti specialistai, bet ir potencialūs studentai. Tarptautinėje aukštojo mokslo rinkoje išsivysčiusių šalių universitetai turi akivaizdų konkurencinį pranašumą ir sėkmingiau pritraukia užsienio šalių studentus, taip sumenkindami mažiau išsivysčiusių šalių universitetų galimybes. Tarptautinė mokslo leidyba ir šiuolaikinė globali kalba, t. y. anglų kalba, baigia išstumti į mokslinės veiklos užribę lokalius mokslo žurnalus ir publikacijas nacionalinėmis kalbomis. Pagal daugelyje šalių, jų tarpe ir Lietuvoje, egzistuojančią mokslinės produkcijos vertinimo sistemą publikacijos užsienio kalba leidžiamuose tarptautiniuose žurnaluose ir žinomose kitų šalių leidyklose išleistos monografijos yra žymiai aukščiau vertinamos už vietinę mokslo produkciją. Mokslo ir studijų institucijos yra vis mažiau linkusios finansuoti aukštųjų mokyklų leidžiamus mokslo žurnalus, nes jie nėra „prestižiniai“. Globalizacijos simboliais laikomos tarptautinės organizacijos, tokios kaip Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas ir kt., teikia rekomendacijas nacionalinėms švietimo sistemos pertvarkyti. Pasak globalizacijos kritikų, šios organizacijos tarnauja pasaulinio kapitalo interesams ir, pasinaudodamos turimais finansiniais švertais, verčia pertvarkyti nacionalines švietimo sistemas taip, kad jos tarnautų išimtinai globaliai darbo rinkai, sykiu ignoruodamos socialinius ir kultūrinius ekonomiškai besivystančių šalių poreikius. Pavyzdžiui, L. Duoblienė (2010) pastebi, kad didėja atotrūkis tarp išvystytų ir mažiau išsivysčiusių šalių dėl skirtingo ekonomikos augimo ir dėl to didesnių investicijų į švietimą jį modernizuojant, lygiai kaip ir didėja atotrūkis valstybėse tarp privataus ir valstybinio sektoriaus. Taigi švietimas, žvelgiant iš globalizacijos kritikų pozicijų, šiandien yra viena iš socialinius skirtumus generuojančių institucijų.

Nepriklausomai nuo to, kaip vertinsime globalizacijos poveikį švietimui, tiek globalizacijos šalininkai, tiek ir kritikai pripažįsta, kad globalios pasaulinės raidos tendencijos neabejotinai keičia šiuolaikinio švietimo veidą. Švietimo sistemos kinta ir juda supanašėjimo linkme, kadangi dėl globalizacijos poveikio šalys formuluoja identiškus švietimo tikslus ir vykdo panašaus pobūdžio švietimo reformas. Pasak vieno iš žymiausių šiuolaikinių švietimo ekonomistų M. Carnoy (1999), globalizacija daro švietimui įvairialypį poveikį:

- Globalizacija daro įtaką darbo turiniui ir organizavimo formoms. Darbuotojų veikla tampa įvairiapusiškesnė, o darbo pobūdis vis dažniau keičiasi. Esant vis dinamiškesnei ir sudėtingai darbinei veiklai, reikia vis aukštesnio išsilavinimo darbuotojų, be to, suaugę darbuotojai turi nuolat grįžti prie mokslų, kad įgytų naujų žinių ir įgūdžių. Daugelyje pasaulio valstybių didėja skirtumas tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų pajamų. Todėl sparčiai kyla aukštojo

išsilavinimo poreikis, vis labiau ryškėja masinio aukštojo mokslo reiškinys, ir vyriausybėms tenka spręsti nelengvas šio naujo dalyko sukeltas problemas.

- Besivystančiųjų šalių vyriausybės priverstos plėtoti savo švietimo sistemas, kad parengtų daugiau kvalifikuotų darbuotojų. Kokybiškas švietimas ir išsilavinusi darbo jėga yra patrauklesni globaliam kapitalui. Vis dėlto riboti ekonominiai išteklių ir ideologinės tarptautinių finansinių organizacijų nuostatos neleidžia kiek labiau padidinti švietimui skirtų valstybių lėšų. Kaip alternatyva siūloma privačiojo sektoriaus plėtotė švietime. Deja, ribojami valstybių išteklių neretai neleidžia veiksmingai gerinti švietimo kokybės.
- Švietimo laimėjimai vis dažniau lyginami tarptautiniu mastu. Tai neišvengiamai daro įtaką ugdymo turinio kaitai. Vis daugiau dėmesio skiriama matematikai ir gamtos mokslams, pilietiniam ugdymui, kalbų mokėjimui ir kompiuteriniam raštingumui. Ieškoma objektyvių švietimo laimėjimų matavimo kriterijų. Vis dėlto švietimo rodiklių ir vertinimo kriterijų pasirinkimas neišvengiamai yra politinis reiškinys. Kokie standartai laikomi atskaitos tašku, lemia vertybinės ir ideologinės švietimo politikų nuostatos. Todėl politinį švietimo laimėjimų matavimo kontekstą svarbu aiškiai įvardyti ir atskirti nuo paties vertinamo ugdymo turinio.
- Ugdymo įstaigose vis labiau taikomos informacinės technologijos. Tuo siekiama išplėsti švietimo prieinamumą, pirmiausia pasitelkus nuotolinį mokymą, taip pat, panaudojant kompiuterizacijos ir interneto teikiamas galimybes, gerinti mokymo kokybę. Nors švietimas tik pradeda masiškai naudoti informacines technologijas, būsimą jų įtaką sunku deramai įvertinti. Informacinės technologijos įgalina kurti visuotinį švietimo tinklą.
- Visuotinis informacijos tinklas reiškia pasaulinės kultūros formavimąsi. Tačiau kai kurios visuomenės grupės jaučiasi atsidūrusios globaliosios kultūros nuošalyje. Jos kovoja prieš globalizaciją ir propaguoja vertybes, kurios iš principo yra globalaus pobūdžio (pavyzdžiui, tradicinės religijos, gamtosauga, feminizmas ir kt.), tačiau konfliktuoja su visuotine ekonomikos rinka. Tad globalizacijos eroje kyla nauja vertybių priešprieša.

Pakankamai išsamiai globalizacijos apraiškas švietime yra nagrinėjęs J. Spring (2009). Jo manymu, globalią švietimo superstruktūrą formuoja tarptautinės ekonominės ir finansinės institucijos, tokios kaip Pasaulio Bankas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Pasaulinė prekybos organizacija ir kt., kurios daro tiesioginį arba netiesioginį poveikį nacionalinėms švietimo sistemoms, o taip pat daugianacionalinės verslo korporacijos ir įtakingos nevyriausybines organizacijos. Spring (2009) nurodo šiuos švietimo globalizacijos požymius:

- Panašūs žingsniai švietimo politikos įgyvendinimo srityje: formuojant ugdymo turinį, pertvarkant švietimo tinklą ir plėtojant ugdymo mokslą.
- Globalus diskursas, darantis poveikį švietimo politikams, mokyklų vadovams, aukštųjų mokyklų dėstytojams ir mokytojams.
- Tarptautinės ir nevyriausybines organizacijos, darančios poveikį švietimo funkcionavimui.
- Globalūs tinklai ir apsikeitimas idėjomis bei praktine patirtimi.
- Tarptautinės verslo korporacijos, siūlančios švietimo produkciją: testus, programas ir mokymo priemones.
- Globali aukštojo mokslo ir švietimo paslaugų pasiūla.
- Globalios informacinės technologijos, e-mokymasis ir komunikacijos.
- Žmonių migracijos poveikis multikultūrinei švietimo politikai ir jos įgyvendinimui.
- Anglų kalbos kaip globalios verslo kalbos poveikis ugdymo turiniui.

- Globalūs religinio ir etninio ugdymo modeliai.

Žinoma, aukščiau pateiktas sąrašas toli gražu nėra baigtinis. Apart šių J. Spring (2009) išvardintų požymių dar būtų galima paminėti tokias švietimo globalizacijos apraiškas:

- Tarptautiniai palyginamieji švietimo tyrimai (PISA, TIMSS ir kt.).
- Tarptautiniai švietimo institucijų reitingai, visų pirma įvairios aukštųjų mokyklų reitingavimo sistemos (QS, U-Multirank ir kt.).
- Tarptautiniai švietimo kokybės kriterijai ir standartai (Europos Komisija, EBPO).

Iki 1990 metų Lietuva globalizacijos apraiškas jautė nebent fragmentiškai ir netiesiogiai, kadangi gyveno santykinai uždaroje sovietinėje visuomenėje. Ši visuomenė taip pat išgyveno tam tikrus integracijos procesus, kadangi antroje XX amžiaus pusėje bendrąja socialine raida pasižymėjo valstybės, kuriose dominavo sovietiniai režimai. Matyt, apie visuotinę globalizaciją šiandieniniu jos supratimu galime kalbėti tik nuo praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigos, kuomet griuvo barjerai tarp socialistinio bloko šalių ir likusios pasaulio dalies. Tuomet globalizacijos procesai ėmė veikti visas pasaulio šalis, išskyrus keletą radikaliai save izoliavusių režimų, tokių, kaip, pavyzdžiui,, Šiaurės Korėja. Taigi, galėtume teigti, kad sovietinės sistemos žlugimas tuo pačiu metu reiškė ir švietimo globalizacijos pradžią. Panašaus požiūrio laikosi ir J. Spring (2009), pastebintis, kad globalizacijos diskursas švietime atsirado devintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Iki tol santykinai izoliuotos socialistinio bloko švietimo sistemos tapo vis labiau veikiamos pasaulinių švietimo tendencijų.

Atgavusi nepriklausomybę Lietuva ėmė atsisakyti sovietinės integracijos paveldo ir įsitraukė į tautinės mokyklos kūrimą. Pirmaisiais metais po totalitarinės sistemos žlugimo šalis jautėsi laisva pertvarkyti švietimo sistemą taip, kaip ji nori, nepaisydama jokių išorės įtakų. Todėl per pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį globalizacijos problematikai Lietuvos švietimo teoretikai pernelyg daug dėmesio nebuvo linkę skirti. Labiausiai buvo pabrėžiamas išsivadavimas iš totalitarinės priespaudos ir grįžimas prie tautinio švietimo tradicijų. Pradinio švietimo pertvarkos etapo dokumentuose tautiškumo akcentai buvo labai ryškūs. Švietimo ir tautiškumo sąsajos akivaizdžios ir 1992 metų pabaigoje paskelbtoje „Lietuvos švietimo koncepcijoje“. Dėsninga, kad Lietuvos švietimo koncepcijoje nacionalumas nurodomas kaip vienas iš kertinių Lietuvos švietimo pertvarkos principų. Švietimo sistemos demokratėjimas ir grįžimas prie nacionalinių ištakų pirmaisiais švietimo pertvarkos metais atrodė nepalyginti svarbesni švietimo politikos siekiai negu įsiliejimas į globalią švietimo erdvę. Tuo metu, kai buvo kuriama Lietuvos švietimo koncepcija, globalizacijos terminą tuomet dar retas tebuvo girdėjęs. Tai, kad Lietuva išsivadavo iš priespaudos, visiems buvo akivaizdu, o supratimas, kad nepriklausoma Lietuvos valstybė tampa globalių procesų dalyve, atėjo toli gražu ne iš karto. Taigi, švietimo reformos pradžioje sąlytis su globaliais procesais buvo gana fragmentiškas. Jau vien tapimas pilnaverte Europos valstybe tuomet buvo didelis iššūkis, todėl ir Lietuvos švietimo koncepcijoje tebuvo kalbama apie įsijungimą į demokratinės Europos sąrangą bei į Europos tautų bendriją.

Tai, kad globalioms tendencijoms didesnio dėmesio nebuvo skiriama, anaipol nereiškė, kad globalizacija nepaveikė Lietuvos švietimo. Atsivėrimas pasauliui ir integracija į tarptautines švietimo organizacijas netruko įjungti Lietuvos švietimą į globalius procesus. Atkūrusi valstybingumą, Lietuva tapo Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių institucijų nare. Lietuvoje pradėjo veikti ir susidomėjimą šalies švietimo būkle rodyti įvairios tarptautinės organizacijos bei fondai. Tai Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Tarptautinis valiutos fondas, Pasaulio bankas, UNESCO ir kt. Integracijos tendencijos dar labiau sustiprėjo, Lietuvai pareiškus norą įstoti į Europos Sąjungą. Europos Sąjungos inicijuotos PHARE ir TEMPUS programos buvo skirtos padėti pokomunistinėms šalims pertvarkyti įvairias veiklos sritis, tarp jų ir švietimą. Vienas iš šių programų tikslų buvo europinės dimensijos diegimas, švietimo standartų, ugdymo turinio ir kvalifikacijų sistemos suderinimas su Europoje egzistuojančiomis sistemomis. 1995 ir 1999 metais įvyko du Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos švietimo ekspertų vizitai, kurių metu buvo vertinama Lietuvos švietimo būklė. Ekspertų rekomendacijose neišvengiamai atsispindėjo ir globalios švietimo tendencijos. Natūralu, kad netrukus buvo sulaukta globalizacijos priešininkų atsako.

Būdingą pasipriešinimo globalizacijai reakciją buvo galima stebėti akademiko Z. Zinkevičiaus buvimo švietimo ir mokslo ministru (1996-1998 m.) laikais. Vienu iš savo veiklos prioritetų ministras laikė kovą su globalizacija, kurios apraiškas, matyt, nežinodamas šio termino, jis vadino kosmopolitizmu. Savo atsiminimų knygoje „Kaip aš buvau ministru“ (Kaunas, Judex, 1998) autorius teigė: „Negalėdami viešai propaguoti bolševizmo, daugelis buvusių komunistų „išpažino“ širdžiai artimesnį kosmopolitizmą ... Ši „liga“ ypač išplito įtakinguose intelektualų sluoksniuose ... Ji tapo populiari net nepritarusių sovietinei santvarkai žmonių sluoksniuose ...“ (Zinkevičius, 1998, 56). Ministras skundėsi: „Kaip švietimo reformą laikyti tautiška ir nekosmopolitiška, jei Nepriklausomybės pradžioje ... reformos strategai ir planų kūrėjai nerė stačia galva į Vakarų edukologijos platybes, ieškodami skandinaviško ar kito vakarietiško švietimo sistemos modelio ...“ (Zinkevičius, 1998, 91). Kova prieš kosmopolitizmą (*alias* globalizaciją) baigėsi nesėkme, o ministras buvo priverstas pasitraukti iš užimamų pareigų. Dėl neigiamo globalizacijos poveikio nerimavo ir kiti Lietuvos politikai bei visuomenės veikėjai. Pavyzdžiui, tuometinis Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas Žibartas Jackūnas rašė: „Derėtų prisipažinti, kad tautinė mūsų savimonė bei ištikimybė labai pašlijusi, esame gana neatsparūs kultūrinėms kitataučių įtakoms ir nutautinimo kėslams. Slaviškosios kultūros pozicijas mus nutautinant pamažu perima kosmopolitinė masinė kultūra su žymekliu „Made in USA“. (Jackūnas, 2006, 49). Dar kategoriškiau pasisakė vienas iš griežčiausių globalizacijos švietime kritikų, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys, vienas iš Lietuvos liberalų sąjungos steigėjų V. Radžvilas: „Taigi atėjo metas suprasti ir įsisąmoninti, kad tautą naikinantys globalistai nebūtinai turi būti tik komunistiniai bonzos sustingusiais akmeniniais veidais-kaukėmis arba jų jaunieji pagalbininkai ir reikalo tęsėjai – komjaunuoliai sužėrinčiomis fanatizmo ugnelėmis akyse. Ir juos galima surasti ne vien kompartijos ar komsomolo komitetuose ir biuruose. Šių dienų globalistų avangardas daugialypis ir kur kas margesnis. Jo atstovai spinduliuoja solidžiu verslininkišku dalykiškumu ir švyti amerikietiška žvaliomis, nors ir ledinėmis, šypsenomis ... Visi jie priklauso vienos internacionalinės globalistų armijos lietuviškajam būriui ...“ (Radžvilas, 2012, 46).

Taigi, XX ir XXI amžių sandūroje globalizacija tapo svarbia Lietuvos švietimo darbotvarkės dalimi. Tą galima pastebėti jau Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos paskelbtuose švietimo reformos antrojo etapo prioritetuose (1998), o „Lietuvos švietimo gairėse“ (2002), papildančiose ir detalizuojančiose valstybinę 2003-2012 metų Lietuvos švietimo strategiją, globalizacijos iššūkis jau aptariamas pakankamai išsamiai. Globalizacija čia traktuojama kaip iššūkis asmens integralumui ir tapatybei, tautos savivokai ir jos egzistencijai apskritai. Gairėse pripažįstama, kad Lietuva jau naudojasi ir ateityje vis labiau naudosis globalizacijos teikiama is privalumais ir sykiu pastebima, kad bendras pasaulio ūkis ir jį lydinti unifikauta vartotojiška kultūra turi stiprios tautines kultūras naikinančios galios. Gairėse nurodomas galimas atsakas į globalizacijos iššūki: „Viena vertus, tokiam atsakui reikalinga daug nuoseklesnė švietimo orientacija į šiuolaikinę ekonomiką – į naujas asmens kvalifikacijas ir naujas technologijas. Kita vertus, būtina stiprinti kūrybinį, interpretacinį švietimo, kartu asmens ir visuomenės, santykį su Lietuvos kultūrine ir pilietine tradicija, stiprinti visuomenę integruojantį gyvos tradicijos vaidmenį. Švietimas turėtų nuosekliai remtis krašto kultūrine ir pilietine tradicija, ją perteikti, interpretuoti ir plėtoti. Vien šiuolaikinių technologijų plėtra neužtikrina tautos išlikimo. Lietuva gali tapti ir išlikti savimi tik per kultūrą“ (Švietimo gairės, 2002, 23). Globalizacijos tema nėra pamiršta ir valstybinėje švietimo 2013-2022 metų strategijoje. Tiesa, jai čia tėra skirtas vienintelis sakiny: „Globalizacijos amžiuje svarbu iš naujo persvarstyti savo tautinį tapatumą, suvokti, kas mus (įskaitant išvykstančius iš Lietuvos ir atvykstančius čia gyventi) vienija ir sieja su Lietuvos valstybe“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2012, 4). Taigi, švietimo dokumentuose vyrauja globalizacijos kaip iššūkio traktuotė. Pasak švietimo dokumentų, tinkamas atsakas į globalizacijos iššūkį turėtų būti tautinio tapatumo, kultūrinės ir pilietinės tradicijos stiprinimas. Ar tokį atsaką Lietuvos švietimo politikoje galime įžvelgti? Jei seksime Z. Baumano globalizacijos traktuote, kokio nors daugiau ar mažiau aktyvaus atsako vargu ar iš viso galime tikėtis: „Giliausioji prasmė, kurią perteikia globalizacijos idėja – mintis, jog pasaulio reikalai neapibrėžti, nesuvaldomi ir palikti savieigai ... „Globalizacija“ nėra tai, ką mes visi ar bent jau patys iniciatyviausi ir išradingiausi nori ir viliasi daryti. Globalizacija – tai, *kas su mumis visais vyksta*“ (Baumanas, 2007, 92-94). Iš tiesų, tokiam požiūriui iliustruoti labai tinkama L. Duoblienės (2011) minima lėktuvo, kuriame nėra piloto, alegorija: „Atrodytų, Lietuva yra ta žemė, kurioje išryškėja globalizacijos ypatumai pačiu keisčiausiu būdu: ne tik todėl, kad sąlygos diktuoja naują socialinę politiką, bet ir todėl, kad Lietuvos švietimo formuotojai atrodo daugel metų nė nematė, kad „lėktuvas skrenda be piloto“ (Duoblienė, 2011, 144). Na, gal vieni jų patys įsivaizdavo esą pilotais, nors iš tiesų tik sėdėjo treniruoklyje, kiti tikėjosi, kad lėktuvą patikimai valdo autopilotas, sukonstruotas ir aprobeuotas už Lietuvos ribų.

Pasak žinomo švietimo teoretiko Pasi Sahlberg (2004), globalizacija daro dvejopą poveikį. Ji tuo pačiu metu skatina ir integraciją, ir segregaciją. Viena vertus, globalizacija integruoja pasaulio kultūrą per komunikacinius tinklus ir individų mobilumą. Iš kitos pusės, globalizacija kuria įtampą tarp tų, kuriems ji naudinga ir tarp tų, kuriems ji nepalanki. Iš tiesų, perfrazuojant autoriaus teiginį, galima manyti, kad globalizacija tuo pačiu metu skatina ir bendradarbiavimą, ir konkurenciją. Globalios organizacijos bei tinklaveika daro tarptautinius kontaktus žymiai intensyvesniais. Bendrauja, keičiasi nuomonėmis ir patirtimi studentai, dėstytojai, mokytojai, mokyklų vadovai ir švietimo administratoriai. Kita vertus, tenka vis intensyviau varžytis dėl materialijų ir žmogiškųjų išteklių. Universitetai varžosi dėl tarptautinių moksliniams tyrimams skirtų dotacijų, dėl už studijas

mokančių studentų, dėl produktyvių ir tarptautinėje mokslo erdvėje žinomų mokslininkų. Šalys varžosi dėl aukštesnių vertinimų tarptautiniuose reitinguose ir lyginamuosiuose tyrimuose, tokiuose kaip PISA ar TIMSS. Žinoma, tuomet neišvengiamai atsiranda laimėtojai ir pralaimėtojai. Ekonomiškai stipresnės šalys, turinčios žinomus universitetus ir mokančios konkurencingus atlyginimus, sėkmingiau konkuruoja dėl materialijų ir žmogiškųjų išteklių. Šia prasme globalaus švietimo erdvėje iš tikrųjų atsiranda Sahlberg (2004) minėtoji įtampa. Ekonomiškai silpnės šalys jaučia, jog pralaimi konkurencinę kovą, yra diskriminuojamos ir tuomet ima ryškėti antiglobalistinės tendencijos, pasireiškia izoliacionizmas, įgyja populiarumą religinę, tautinę ar etninę tapatybę ugdančio švietimo idėjos. Galiausiai globalizacijos jėgų poveikio pasėkoje konsoliduojamos antiglobalistinės jėgos, skatinančios išlaikyti švietimo unikalumą.

Dėl įvairialypio globalizacijos poveikio švietimo politikoje galima identifikuoti trejopas skirtingas reakcijas į globalizacijos iššūkius (Želvy, 2014). Visų šių reakcijų apraiškas galima pastebėti ir per pastarąjį ketvirtį amžiaus vykdytoje Lietuvos švietimo politikoje. Pirmoji reakcija – konservatyvi: „mes ir toliau eisime savo keliu“. Švietimui kaip konservatyviai socialinei institucijai tokia reakcija toli gražu nėra svetima. Konservatyvaus požiūrio šalininkai ragina ir toliau formuoti nacionalinę švietimo sistemą, atsižvelgiant visų pirma į tautinį mentalitetą ir istorinį kontekstą, iš dalies sugrįžtant prie nacionalinio švietimo ištakų arba ieškant savito, unikalaus kelio. Konservatyvieji globalizacijos kritikai pakankamai dažnai pasisako viešoje erdvėje, kritikuodami, ir neretai pagrįstai, globalizacijos atnešamas ydas. Savojo kelio paieškos yra, be abejo, įdomus ir nemažą moralinį pasitenkinimą teikiantis užsiėmimas. Tuo, matyt, jis ir yra patrauklus tam tikrai daliai visuomenės. Deja, daugelis egzistuojančių švietimo reformų pavyzdžių rodo, jog tai nėra pateisinama tiek laiko, tiek ir išteklių prasme. Švietimo sistemoje nuolat susiduriama su situacijomis, kuomet „savojo kelio“ ieškojusios šalys, nepaisant sugaištų metų, įdėtų pastangų ir išleistų pinigų, anksčiau ar vėliau yra priverstos sugrįžti į globalios švietimo raidos vėžes. Tipiškas pavyzdys yra tarptautinio izoliavimosi kelią pasirinkusi buvusi sovietinės Vidurinės Azijos respublika Turkmėnija. Turkmėnija, ieškodama savito, unikalaus raidos kelio, 1991 metais perėjo prie 9-mečio vidurinio ir 2-mečio aukštojo mokslo sistemos, kadangi tuometinis šalies prezidentas nemėgo „tuščio teoretizavimo“ (Turkmen Initiative for Human Rights, 2006). 22 metai praėjo, ieškant „savojo kelio“, o dabar grįžtama prie pasaulinės praktikos. Ilgainiui šalies vadovybei teko pripažinti, kad dvylikos metų trukmės bendrojo lavinimo sistema yra dabartinio modernaus švietimo būtinybė, ir nuo 2013 metų rugsėjo 1 dienos Turkmėnija perėjo prie 12-metės vidurinio mokslo sistemos.

Kitas pavyzdys – Bolonijos procesas aukštajame moksle. Per laikotarpį nuo 1999 metų, praėjusį po Bolonijos deklaracijos pasirašymo, šis procesas įtraukė beveik visas Europos (ir ne vien tik Europos) šalis. Viena iš nedaugelio išimčių – Baltarusija. Ilgą laiką Baltarusija vengė įsijungti į Bolonijos procesą, norėdama išsaugoti savąjį (tiksliau, sovietinį) aukštojo mokslo savitumą. Galiausiai 2015 metais šalis tapo Bolonijos proceso nare, tačiau, beieškant „savojo kelio“ aukštajame moksle Baltarusija prarado šešiolika integracijos į tarptautinę aukštojo mokslo erdvę metų. Panašių pavyzdžių galima rasti ir dar arčiau negu Minske. Tokių bandymų būta ir Lietuvoje. Dar iki ministro Zinkevičiaus bandymo kovoti su kosmopolitizmu, praėjus vos metams po nepriklausomybės atgavimo, 1991-aisiais, tuometinėje Lietuvos Aukščiausioje Taryboje buvo įregistruotas Lietuvos

Respublikos pradinio ir vidurinio mokslo įstatymo projektas. Jame buvo pateikti originalūs siūlymai – po 6 klasės baigimo įgyjamas išsilavinimo cenzo pažymėjimas. Po to vaikai privalėtų apsispręsti, kokios pakraipos mokyklą toliau rinktis – žemesniąją amatų ar progimnaziją; nenorintys mokytis galėjo nesimokyti visai arba kelių dalykų mokytis namie. Dabar nedaugelis edukologų šį faktą beprisimena, o patys projekto autoriai gal ir nelabai norėtų prisiminti, tačiau minėtas Lietuvos švietimo raidos epizodas yra aprašytas Meilės Lukšienės knygoje „Jungtys“ (Lukšienė, 2000). Beje, pagrindinė tautinės mokyklos ideologė Meilė Lukšienė niekuomet neatsiribojo nuo europinių ir pasaulinių švietimo raidos tendencijų. Priešingai, savo darbuose Lietuvos švietimo raidą ji visuomet projektavo bendresniame kontekste, ir tą gali patvirtinti kiekvienas, bent kiek susipažinęs su M. Lukšienės darbais. Kodėl, nepaisant šių ir daugelio kitų globalizacijos pamokų, „savojo kelio“ paieškos vis dar pakankamai populiarios? Atsakymas paprastas: tam nereikalingas gilus edukologijos mokslo ir dabartinių švietimo raidos tendencijų pažinimas, kitaip sakant, kiekvienas savamokslis mąstytojas gali laikyti save švietimo ekspertu.

Antroji galima reakcija – fatalistinė: „mes plauksime pasroviui“. Jeigu esame įsitikinę, kad globalizacija pasižymi tokia sunkiai nugalima jėga, tuomet galime apsispręsti tiesiog pasyviai priimti tai, ką globalizacija mums atneša švietimo srityje. Juolab, kad egzistuoja įtakingos formalios tarptautinės organizacijos bei struktūros, kurios jau ne vieną dešimtmetį diktuoja pasauliui švietimo madas: Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD), Jungtinių tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO), Pasaulio Bankas, Europos Komisija ir kt. Laikantis tokio požiūrio, belieka tik pasyviai įgyvendinti šių tarptautinių struktūrų rekomendacijas. Neretai taip ir daroma, ypač į Vakarų švietimo erdvę besistengiančiose integruotose posovietinėse šalyse – tiek Lietuvoje, tiek kituose Vidurio ir Rytų Europos kraštuose. Po šių šalių įstojimo į Europos Sąjungą vietos politikai neretai įgyvendina vienas ar kitas švietimo iniciatyvas, teigdami, kad tokius sprendimus esą diktuoja Europos Komisija. Kai kurie pesimistiškai nusiteikę švietimo teoretikai skelbia apie nacionalinių švietimo politikos idėjų mirtį, dar kiti edukologai teigia, kad po dešimtmečio ar kelių lyginamosios edukologijos nebeliks, nes nebus ko su kuo lyginti. Ne vienas švietimo (ir ne vien tik švietimo) valdininkas dar ir pasiskundžia, kad anksčiau viskam dirigavo Maskva, o štai dabar – Briuselis. Suprask, ką gi mes, Europos Sąjungos „nykštukai“, patys savarankiškai begalime nuspręsti? Geriausiu atveju tai – realios padėties neišmanymas, blogiausiu – piktavališka demagogija, kadangi iš tikrųjų Briuselis dažniausiai būna nieko dėtas. Panašu, kad naujaisiu „atpirkimo ožiu“ tampa Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, kurios nariais, sekdami Estijos ir Latvijos pavyzdžiu, pagaliau tapome, todėl, užuot kritikavus Briuselį, teks vis dažniau kritikuoti Paryžių, kur yra šios organizacijos būstinė.

Didžioji dauguma Europos Komisijos dokumentų, skirtų švietimui, yra rekomendacinio pobūdžio. Jie nurodo galimas švietimo raidos kryptis ir kelio gaires, tačiau nenumato jokių sankcijų, jei tų gairių nepasieksime ar net nebandysime siekti. Jokie vėliau priimti dokumentai nėra atšaukę ar modifikavę Maastrichto sutarties 3 skyriaus 126 straipsnio, kuriame konstatuojama, kad Europos Bendrija prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų

įvairovę (European Communities, 1992). Taigi Europos Sąjunga toli gražu neneigia savarankiškos valstybių narių švietimo politikos, tačiau dažnai tai tampa pretekstu savoje švietimo sistemoje nieko nedaryti, verčiant kaltę ir/arba perkeltiant atsakomybę Europos Sąjungai ir kitoms viršnacionalinėms organizacijoms. Kitaip sakant, jeigu pirmojo tipo reakciją į globalizacijos iššūkius sąlygoja neišmanymas, tai antrojo – tingumas ir nenoras ką nors nuveikti nacionalinės švietimo sistemos labui.

Trečioji reakcija – prognostinė: švietimo teoretikai ir praktikai turi stengtis kuo anksčiau numatyti globalias švietimo raidos tendencijas, ir, atsižvelgdami į jas, formuoti atitinkamą švietimo politiką. Kuo anksčiau šias tendencijas numatysime, tuo daugiau laiko turėsime jų atėjimui pasiruošti ir tuo didesnę veiksmų laisvę turėsime. Apie tai liudija ne vienas sėkmingai ir laiku įgyvendintų švietimo reformų pavyzdys. Kuomet Lietuvoje buvo pradėta diegti valstybinių brandos egzaminų sistema, Vidurio ir Rytų Europoje tokią sistemą turėjo tik Slovėnija. Kitos regiono šalys dar tik rengėsi ją diegti arba tebediskutavo apie jos būtinumą. Anksti apsisprendę, turėjome galimybę sukurti tokią sistemą, kokia mums atrodė labiausiai tinkama. Vėluojančios šalys žengė mūsų jau pramintu keliu ir taikė tuos modelius, kuriuos rekomendavo mūsų konsultantai. Eilės gale atsidūrusioms šalims beliko tik perimti jau sukurtą modelį, nepriklausomai nuo to, ar jis labai atitinka šalies kontekstą, ar nelabai – juk modelis turi derėti su kitų šalių modeliais, t. y. turi būti palyginamas, o ir užsienio konsultantai rekomenduoja nebeišradinėti dviračio ir nešvaistyti pinigų naujo modelio kūrimui, kai viskas jau yra sumodeliuota.

Kitas pavyzdys – trijų pakopų aukštojo mokslo studijų sistema. Prie bakalauro, magistro ir daktaro studijų Lietuva perėjo 1994 metais – likus penkeriems metams iki Bolonijos deklaracijos pasirašymo. Pasirinkimo argumentai, tiesa, tuomet buvo ne tokie, kokius dažniausiai girdime šiandien – užsienio ekspertų, daugiausia lietuvių kilmės amerikiečių, įtakojama Lietuva tuomet atidavė pirmenybę anglosaksų šalyse vyraujančiam aukštojo mokslo modeliui. Tačiau, kaip vėliau paaiškėjo, šis pasirinkimas buvo savalaikis ir sėkmingas. Tuomet šį modelį diegė arba turėjo tik nedaugelis Vidurio ir Rytų Europos šalių. Taigi šiuo metu Lietuva jau turi sukaupusi dviejų dešimtmečių trijų pakopų sistemos funkcionavimo patirtį ir dabar pas mus važiuoja mokyti kitų buvusių sovietinių respublikų atstovai. Jie dėmesingai nagrinėja mūsų studijų programas ir savo kuriamą trijų pakopų modelį pertvarko taip, kaip savo laiku mes ją buvome sumodeliavę. Diegdami esamą aukštojo mokslo sistemą, mes turėjome santykinai didelę pasirinkimo laisvę, o iš paskos žengiančių šalių pasirinkimo laisvė yra apribota mūsų patirtimi.

Taigi, turėtume pripažinti, kad mes negalime sustabdyti globalizacijos arba pakeisti jos raidos (čia verta prisiminti „lėktuvo be piloto“ alegoriją), tačiau galime rinktis reakcijos į globalizacijos iššūkius būdus. Konstruktyvi prognostinio pobūdžio reakcija į švietimo globalizaciją reiškia proaktyvią švietimo politiką, nukreiptą į išankstinį globalių tendencijų numatymą ir savalaikį švietimo reformų įgyvendinimą. Net jeigu ir sutiksime su Z. Baumano teiginiu, kad globalizacija yra tai, kas su mumis visais vyksta, yra gyvybiškai svarbu išsiaiškinti, *kas gi iš tiesų ir kaip vyksta*, ir, kas dar svarbiau, sugebėti sėkmingai prognozuoti ateitį tam, kad galėtume jai tinkamai pasiruošti.

Kitas ne ką rečiau girdimas švietimo politikos terminas – europietizacija, tačiau europietizacija ir globalizacija skiriasi ne tik savo prigimtimi, bet ir politinėmis pasekmėmis. Vienas iš europietizacijos apibrėžimų skamba taip: „europietizacija – tai procesas, kuomet vidaus politika tampa vis labiau priklausoma nuo Europos mastu formuojamos politikos“. Kitaip sakant, europietizacija yra ekonomikų ir visuomenių integracija Europos lygmenyje. Europietizacijos, kaip ir globalizacijos, ištakos glūdi ekonomikoje, bet europietizacijos procesai ėmė reikštis vėliau ir nėra tokie kontraversiški. Be abejo, didžiausias europietizacijos projektas po II Pasaulinio karo buvo Europos Sąjungos susikūrimas ir plėtra.

Ar europietizacija yra globalizacijos tąsa, ar atsvara jai? Ar tai vienas kitą papildantys, ar vienas kitam prieštaraujantys procesai? Iš vienos pusės, europinę integraciją skatina globali integracija. Jei vienijasi visas pasaulis, tai kodėl neturėtų vienytis europiečiai? Kita vertus, europietizaciją galima traktuoti ir kaip europiečių bandymą išryškinti ir išsaugoti savo identitetą globalizacijos akivaizdoje. Autorių, palaikančių tokį požiūrį, publikacijose, europietizacija pateikiama kaip atsvara globalizacijai, kaip konstruktyvus Europos atsakas į iš esmės destruktivius globalizacijos procesus. Pavyzdžiui, „Švietimo gairėse“ kaip atsvara naikinančiam globalizacijos poveikiui iškeliamą europinę integraciją: „Globalizacijos keliamus pavojus Lietuvai padės sėkmingai įveikti ir integracija į daugiakultūrę „tėvynių Europą“, į pažangią Europos Sąjungos ekonominę erdvę. Europos Sąjungos šalių politika iš esmės atitinka strateginius Lietuvos siekius išsaugoti tautinę tapatybę, plėtoti tautos kultūrą“ (Švietimo gairės, 2002, 23). Žinoma, galima būtų diskutuoti apie tai, koku mastu europietizacija galėtų būti priešpastatyta globalizacijai: juk daugelis globalių tendencijų mus pasiekia būtent per europinės integracijos procesus. Kita vertus, egzistuoja požiūris, kad europietizacija – tai regioninis Europos atsakas į globalizacijos iššūkius, leidžiantis juos geriau valdyti ir padedantis išsaugoti kultūrinį tapatumą. Kitaip sakant, galima žiūrėti į globalizaciją ir europietizaciją kaip į vienas kitam priešpastatomus arba vienas kitą papildančius reiškinius. Tikslų pastebėjimą, savotiškai apjungiantį abu šiuos požiūrius, išsako žymus ispanų kilmės amerikiečių sociologas M. Castells (2007): „Europos integracija yra reakcija į globalizacijos procesą ir pati pažangiausia jo išraiška vienu ir tuo pačiu metu“ (Castells, 2007, 333).

„Švietimo gairėse“ akivaizdžiai laikomasi pirmojo požiūrio, tačiau globalizaciją švietime nagrinėjančiuose akademiniuose bei politiniuose sluoksniuose netrūksta ir europietizacijos kritikų. Tai neturėtų labai stebinti, kadangi sovietmečiu buvome priverstinai įtraukti į ekonominės ir socialinės integracijos projektą – pasaulinės socializmo sistemos sukūrimą. Šį procesą galima vertinti kaip tam tikrą dalinę globalizacijos apraišką arba kvazi-globalizaciją. Sovietinių visuomenių negalėjo neveikti likusioje pasaulio dalyje vykstantys globalizacijos procesai, tačiau jų poveikis jautėsi netiesiogiai. Jis buvo neišvengiamai transformuojamas, kadangi turėjo pereiti per sovietinės ideologijos filtrą. Sovietizacijos pasekmės ne tik Lietuvoje, bet visoje posocialistinėje Vidurio ir Rytų Europoje jaučiamos iki šiol. Žlugus pasaulinei socializmo sistemai, didelė dalis visuomenės optimistiškai galvojo, kad sovietiniam palikimui įveikti daug laiko nereikės. Tačiau metai bėgo, o sovietinis paveldas pasirodė besąs stebėtinai gajus. Nepasitvirtino „modernizacijos“ teorija, pagal kurią visos „atsilikusios“ posovietinės šalys turėtų mokytis iš „pažangių“ Vakarų ir sekti jų pavyzdžiu. Įvykusią transformaciją yra taikliai apibūdinęs Z. Norkus (2008): panašu, kad savo ateitį kuriame ne

„ant socializmo griuvėsių“, bet „iš socializmo griuvėsių“. Šalys, turėjusios identišką ar bent jau panašias švietimo sistemas, akivaizdžiai pasirinko skirtingas švietimo raidos trajektorijas. I. Silova (2009) išskiria tris posovietinių šalių grupes, turinčias skirtingą santykį su europietizacijos procesu:

- Vidurio ir Rytų Europos šalys – naujosios ES narės,
- Šalys, kurios orientuojasi į narystę ES, tačiau narystės perspektyva tolina (Balkanų šalys) arba neaiški (Moldova, Ukraina, Gruzija),
- Šalys, kurios nesieja savo ateities su ES arba priešpastato save ES (Rusija, Baltarusija, Vidurinės Azijos respublikos).

Pirmoji šalių grupė ne tik buvo labiausiai orientuota į europinę integraciją, bet ir turėjo atlikti daug konkrečių „namų darbų“, siekiant patekti į ES šalių „klubą“. Taigi, šioms šalims teko gerokai pasistengti, o kai kada net forsuoti pasirengimo darbus, norint kuo greičiau integruotis į ES. Kita vertus, šios šalys sulaukė ir ženklios ES finansinės paramos: tiek pasirengimo laikotarpiu, tiek ir tapus ES narėmis. Taigi jos į europietizaciją turėtų žiūrėti labiausiai palankiai, nors, pavyzdžiui, Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos požiūris į bendrą ES politiką ilgainiui tampa vis labiau kritiškas. Antroji šalių grupė jaučia žymiai mažesnę integracinę trauką, be to, ir šių šalių visuomenė yra aiškiai pasidalijusi į integracijos šalininkus ir priešininkus. Daugelyje šios grupės šalių (Ukrainoje, Gruzijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje) vyko kariniai konfliktai, išsekinę nacionalines ekonomikas ir sulėtinę švietimo raidą. Trečioji šalių grupė nesieja savo ateities su europinės integracijos procesais ir ieško savojo raidos kelio. Vidurinės Azijos respublikos niekada ir neturėjo europinės perspektyvos, tad jų pasirinkimas kurti savo valstybes, nesidairant į Vakarų demokratijas, yra dėsningas. Rusija kurį laiką pabandė sekti Vakarų keliu, tačiau rezultatai nuvylė ir ilgainiui integracijos siekius pakeitė vis stiprėjantis izoliacionizmas. Nepasitvirtino „modernizacijos“ teorija ir Baltarusijos atveju, kadangi šios šalies švietimo sistemoje, iš vienos pusės, stipriai orientuojamasi į Rusiją, iš kitos, ir toliau stengiamasi išsaugoti daugelį sovietinio modelio komponentų. Taigi, šalys, iki socialistinės sistemos turėjusios panašią socialinę santvarką ir beveik identišką švietimo sistemas, vis labiau diferencijuojasi tiek į skirtingas šalių grupes, tiek ir grupių viduje. Tokia diferenciacija lemia ir skirtingą požiūrį į europietizaciją.

Europietizacija dar dažniau negu globalizacija yra kaltinama valstybių galių susilpninimu. Daugelio šalių politikai vis dažniau skundžiasi kad jų rankos surištos dėl centralizuotos Europos Sąjungos biurokratijos veiklos. Be abejo, Briuselio biurokratai dažnai tampa atpirkimo ožiu tuomet, kai vietos politikai yra priversti priimti ir turi pagrįsti nepopuliarius sprendimus. Teisybės dėlei reikia pripažinti, kad toli gražu ne visada šie sprendimai nacionalinėms vyriausybėms iš tiesų yra primetami Briuselio iniciatyva. Kita vertus, europietizacija gali ir sušvelninti globalizacijos pasekmes, nes vieninga Europa gali sėkmingiau ginti savo interesus ir garsiau išsakyti savo nuomonę pasauliniu mastu. Netiesiogiai globalizacija žadina nacionalinio identiteto paieškas – visuomenės dairosi saugaus užtekio neraminančiose globalizacijos keliamose audrose. Europinė integracija – tai procesas, kurio varomoji jėga visuomet buvo ne masės, bet nacionalinis elitas. Todėl dažnai europinės institucijos yra laikomos nedemokratiškomis, jos neatstovauja rinkėjų interesų. Europos Sąjungos valdymo struktūros neretai yra suvokiamos kaip kažkokia tolina svetimšalių valdžia, todėl europiečiams toli gražu nėra lengva identifikuoti save su Europos Sąjunga (Meunier, 2004).

Ar globalizacija ir europietizacija yra istoriškai nulemti ir negrįžtami procesai? Dar prieš keletą metų vienareikšmiškai pirštųsi teigiamas atsakymas, tačiau šiandien tokio užtikrintumo jau nėra. Vis labiau ryškėjantis Jungtinių Amerikos Valstijų polinkis į izoliacionizmą, Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos, arba, naudojant tarptautinę santrumpą, *Brexit* procesas, stiprėjantys dešiniųjų populistų judėjimai kontinentinėje Europoje verčia iš naujo permąstyti iki šiol vyravusią deterministinę nuostatą šių procesų atžvilgiu. Ar vyks tolesnė europinė integracija, ar, priešingai, daugiau kaip pusę amžiaus statyti bendrieji Europos namai pradės byrėti? Artimiausi keleri metai turėtų parodyti, kuria linkme pasuks ekonominė ir socialinė raida pasaulyje ir Europos žemyne, o tai, be abejo, savo ruožtu nulems ir švietimo ateitį.

Europos Sąjungos susikūrimo istorija. Paryžiaus sutartis. Romos sutartis. Maastrichto sutartis.

Pirmasis žingsnis Europos integracijos linkme buvo žengtas šeštajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, kuomet Prancūzijos užsienio reikalų ministro R. Šumano iniciatyva 1951 metais buvo įkurta Europos anglių ir plieno bendrija. 1950 m. gegužės 9 d. R. Šumano padarytas pareiškimas gali būti laikomas Bendrijos pradžia, o jos susikūrimas buvo įtvirtintas Paryžiaus sutartimi. Naujai įkurta Bendrija sudarė šešios šalys steigėjos: Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir VFR. Dėl pragaištingų antrojo pasaulinio karo padarinių ir nuolatinės Rytų ir Vakarų priešpriešos grėsmės Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymas tapo svarbiausiu pokario europinės užsienio politikos prioritetu. Antrasis pasaulinis karas ir skaudžios jo pamokos vertė Europos valstybes ieškoti naujos tvarkos, kuri užtikrintų taiką ir leistų peržengti nacionalinių valstybių ribas. Daugelio Europos šalių vadovai suprato, kad reikia užtikrinti glaudesnį tarptautinį bendradarbiavimą, palyginus su tuo, kuris egzistavo iki karo. Veiksmingiausia tokios integracijos priemonė pasirodė besanti pramonė. Tai, kad šešios Europos valstybės, vadovaudamosi 1951 m. Paryžiuje sudaryta sutartimi, kartu plėtojo anglies ir plieno pramonę, tapo bendro tikslo simboliu ir taip buvo žengti pirmieji žingsniai, užkertantys kelią galimai karinei konfrontacijai ateityje. Anglių ir plieno bendra rinka buvo eksperimentas, kurį tikėtasi palaipsniui išplėsti į kitas ekonomikos sritis ir galiausiai sukurti politinę Europą.

Po šešerių metų Romoje pasirašytos sutartys sutvirtino šios integracijos pagrindą ir sustiprino bendros šešių Europos šalių ateities idėją. Europos ekonominės bendrijos (EEB) ir Europos atominės energijos bendrijos (EAEB arba Euratomo) arba Romos sutartys buvo pasirašytos 1957 m. Atominė energetika tapo dar viena sritimi, kur integracija buvo ir pageidautina, ir būtina. Visų pirma, plėtoti branduolinę energetiką pavienėms šalims buvo pernelyg brangu ir sudėtinga, Antra, atominė energetika gali būti panaudojama ne vien tik taikiems tikslams, todėl buvo svarbu, kad šalys narės žinotų viena kitos planus branduolinėje srityje ir viena kita pasitikėtų. Be abejo, bendrija turėjo tarnauti ne vien tik šiam tikslui. Naujai suformuotos Europos ekonominės bendrijos siekiai buvo ambicingesni: sukurti keturiomis – prekių, asmenų, kapitalo ir paslaugų – judėjimo laisvėmis pagrįstą bendrąją rinką.

„Pasirašiusios šalys susitarė:

- *sukurti glaudesnės Europos tautų sąjungos pamatus;*
- *bendrais veiksmais, kuriais šalinamos prekyboje ir kitose srityse kylančios kliūtys, užtikrinti savo valstybių ekonominę ir socialinę pažangą;*
- *gerinti savo piliečių gyvenimo ir darbo sąlygas;*
- *užtikrinti subalansuotą prekybą ir sąžiningą konkurenciją;*

- sumažinti ekonominius ir socialinius įvairių EEB regionų skirtumus;
- palaipsniui panaikinti tarptautinės prekybos apribojimus taikant [bendrą prekybos politiką](#);
- laikytis [JT Chartijos](#) principų;
- sutelkti savo išteklius išsaugoti ir stiprinti taiką bei laisvę ir raginti kitas Europos tautas, kurios laikosi to paties idealo, paremti jų pastangas.

Sutartimi:

- įkurta bendroji rinka, kurioje pasirašiusios šalys susitaria laipsniškai suderinti savo [ekonominę politiką](#);
- sukurta bendra ekonominė erdvė, paremta laisva bendrovių [konkurencija](#). Joje apibrėžiamos prekybos prekėmis ir paslaugomis sąlygų suderinimo taisyklės, kurios dar nebuvo numatytos kitose sutartyse ([Europos anglių ir plieno bendrijos \(EAPB\)](#) ir Euratomo);
- iš esmės uždrausti konkurenciją ribojantys susitarimai ir [vyriausybės subsidijos](#), kurios gali turėti įtakos prekybai tarp šešių šalių;
- apimtos šešioms narėms priklausančios [užjūrio šalys ir teritorijos](#), kurios patenka ir į muitų sąjungą, siekiant skatinti jų ekonominę ir socialinę plėtrą.

Muitų sąjunga

- Sutartimi uždraustos kvotos (t. y. importo muitai) tarp šešių jų pasirašiusių šalių.
- Joje nustatytas bendrasis muitų tarifas, taikomas importui iš EEB nepriklausančių šalių, pakeitė ankstesnius skirtingoms valstybėms taikomus tarifus.
- Kartu su muitų sąjunga plėtojama ir bendra prekybos politika. Šioje politikoje, kuri yra tvarkoma EEB, o ne nacionaliniu lygmeniu, muitų sąjunga atskiriama nuo paprastos laisvosios prekybos asociacijos.

Bendra politika

- Tam tikros politikos kryptys sutartyje nustatytos kaip bendros valstybių narių politikos kryptys. Tarp jų yra:
  - [bendra žemės ūkio politika](#) (38–47 straipsniai);
  - [bendra prekybos politika](#) (110–116 straipsniai);
  - [transporto politika](#) (74–84 straipsniai).
- Prireikus, leidžiama sukurti ir kitų bendrų politikos krypčių.
- Įkurti:
  - [Europos socialinis fondas](#), skirtas pagerinti darbo galimybes darbuotojams ir kelti jų gyvenimo lygį;
  - [Europos investicijų bankas \(EIB\)](#), skirtas palengvinti EEB ekonomikos plėtrą sukuriant investicijų finansavimą.

Institucijos

- Sutartimi įkurtos institucijos ir sprendimų priėmimo mechanizmai, kurie leidžia išreikšti tiek nacionalinius interesus, tiek bendrą viziją.
- Pagrindinės institucijos:
  - [Ministry Taryba](#);
  - [Komisija](#);

- *Parlamentinė asamblėja (vėliau tapusi [Europos Parlamentu](#));*
- *[Teisingumo Teismas](#).*
- *Sprendimų priėmimo procese pirmosioms trimis pataria [Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas](#)“.*
(Europos Ekonominė Bendrija, 1957).

Ankstyvuoją integracijos laikotarpiu švietimo politika nebuvo įvardinta kaip viena iš bendros veiklos sričių. Romos sutartyje apie Europos Ekonominės Bendrijos įsteigimą švietimo sektorius atskirai nebuvo aptariamas. Buvo paminėtas tik diplomų bei profesinių kvalifikacijų pripažinimas, o taip pat profesinis rengimas. Metams bėgant tapo vis labiau akivaizdu, kad Europos integracija nebeapsiriboja vien tik ekonomika. Integraciniai procesai plėtojosi ir daugelyje kitų socialinio gyvenimo sričių, todėl nuo 1967 m. buvo pradėtas vartoti trumpesnis - Europos Bendrijos - pavadinimas. 1976 m. Europos Bendrijos Taryba ir šalių švietimo ministrai suformavo veiksmų programą švietimo srityje, ir tai buvo pirmoji Bendrijos iniciatyva, skirta bendrai plėtoti švietimo sektorių. Veiksmų programa numatė skatinti glaudesnius santykius tarp Europos švietimo sistemų, bendradarbiauti aukštojo mokslo srityje ir tobulinti užsienio kalbų mokymą. 1984 m. Taryba išsakė siekį užtikrinti, kad vaikai, baigdami mokyklą, apart gimtosios, mokėtų dar bent dviejų Bendrijai priklausančių kalbų pagrindus.

1992 m. buvo pasirašyta Maastrichto sutartis apie Europos Sąjungos sukūrimą, kuri įsigaliojo nuo 1993 m. lapkričio 1 d. ir padėjo teisinius pagrindus vieningos Europos Komisijos politikos formavimui švietimo srityje. Bendradarbiavimo švietimo ir profesinio rengimo sektoriuose pobūdžiui ir siekiams apibūdinti Maastrichto sutartyje skirti 3 skyriaus 126 ir 127 straipsniai:

„3 SKYRIUS

Švietimas, profesinis mokymas ir jaunimas“

126 straipsnis

1. Bendrija prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų įvairovę.

2. Bendrija savo veiksmais siekia:

- *plėtoti europinę pakraipą švietimo srityje, ypač mokant valstybių narių kalbų ir jas populiarinant;*
- *skatinti studentų ir dėstytojų judėjimą, inter alia, skatinant akademinį diplomų ir studijų trukmės pripažinimą;*
- *remti švietimo įstaigų bendradarbiavimą;*
- *plėtoti keitimąsi informacija ir patirtimi bendrais valstybių narių švietimo sistemų klausimais;*
- *skatinti plėsti jaunimo ir socialinės – pedagoginės pakraipos instruktorių mainus;*
- *skatinti nuotolinio švietimo plėtrą.*

3. Bendrija ir valstybės narės skatina bendradarbiavimą švietimo srityje su trečiosiomis šalimis ir kompetentingomis tarptautinėmis organizacijomis, ypač su Europos Taryba.

4. Kad padėtų pasiekti šiame straipsnyje minėtus tikslus, Taryba:

- spręsdama 189b straipsnyje nustatyta tvarka, pasikonsultavusi su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Regionų komitetu, priima skatinančiąsias priemones, išskyrus bet kokių valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų derinimą;
- kvalifikuota balsų dauguma Komisijos pasiūlymu teikia rekomendacijas.

127 straipsnis

1. Bendrija įgyvendina profesinio mokymo politiką, kuri remia ir papildo valstybių narių veiksmus, kartu pripažindama visišką valstybių narių atsakomybę už profesinio mokymo turinį ir organizavimą.

2. Bendrija savo veiksmais siekia:

- palengvinti prisitaikymą prie pramonės pokyčių, ypač vykstant profesiniam mokymui ir perkvalifikavimui;
- tobulinti pradinį ir tolesnį profesinį mokymą siekiant palengvinti profesinę integraciją ir reintegraciją į darbo rinką;
- palengvinti profesinio mokymo prieinamumą ir skatinti instruktorių ir apmokomų asmenų, ypač jaunimo, judėjimą;
- skatinti švietimo ar mokymo įstaigų ir firmų bendradarbiavimą mokymo srityje;
- plėtoti keitimąsi informacija ir patirtimi bendrais valstybių narių mokymo sistemų klausimais.

3. Bendrija ir valstybės narės skatina bendradarbiavimą profesinio mokymo srityje su trečiosiomis šalimis ir kompetentingomis tarptautinėmis organizacijomis.

4. Taryba, spręsdama 189c straipsnyje nustatyta tvarka ir pasikonsultavusi su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu, priima priemones, padedančias siekti šiame straipsnyje nurodytą tikslą, išskyrus valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų derinimą.“ (Europos Bendrijų Taryba, 1992).

Mastrichto sutartyje pripažįstama, kad valstybės narės pačios atsako už mokymo turinį, švietimo sistemų organizavimą, o taip pat profesinio mokymo turinį ir organizavimą. Taigi, mokymo turinys ir švietimo organizavimas paliekamas valstybių narių nuožiūrai, tačiau, kita vertus, minėti straipsniai sudaro galimybę Europos Komisijai formuluoti bendrus ES švietimo tikslus bei nustatyti siektinus švietimo rodiklius bei standartus.

Europos Sąjungos švietimo ir mokymo programos

Europos Sąjungos švietimo politika buvo ir tebėra įgyvendinama per visą seriją švietimo ir mokymo programų. Švietimo ir mokymo programoms būdinga nuolatinė dinamika: vienos programos prasideda, kitos baigiasi, keičiasi tiek programų paskirtis, tiek ir pavadinimai, todėl būtų sudėtinga paminėti visas skirtingais laikotarpiais egzistavusias europinio bendradarbiavimo programas. Istoriskai anksčiausiai atsirado profesinio rengimo ir kalbų mokymo programos, kadangi jos buvo

tiesiogiai susijusios su tarptautinės darbo rinkos poreikiais. Profesinio rengimo plėtrai buvo skirtos šios programos:

- COMETT (Community Programme for Education and Training in Technology), skirta inžinierių ir technologų rengimui,
- EUROTECNET, skirta inovacijų plėtrai profesinio rengimo srityje,
- FORCE (Formation Continue En Europe), skirta tęstiniam profesiniam rengimui,
- PETRA, skirta profesinio rengimo plėtrai po privalomo bendrojo ugdymo.

ES šalių kalbų mokymui buvo skirta LINGUA programa. Ji atsirado, įgyvendinant 1984 metais priimtą įsipareigojimą, kad moksleiviai, baigdami mokyklą, mokėtų dar bent dvi šalių narių vartojamas kalbas. Antrasis programos LINGUA etapas buvo skirtas ES kalbų mokymuisi aukštosiose mokyklose.

Aukščiau paminėtos programos buvo vykdomos dar prieš didžiąją Europos Sąjungos plėtrą, todėl naujosios ES narėms šiose programose dalyvauti neteko. Iki Berlyno sienos griuvimo Europos Bendrija nerodė bent kiek didesnio noro bendradarbiauti su Vidurio ir Rytų Europos šalimis. Griūvant socialistinei sistemai ir formuojantis rinkos ekonomikai, Europos Bendrijos požiūris į bendradarbiavimą pasikeitė. 1989 metais buvo inicijuota PHARE programa (Poland and Hungary Aid for Restructuring the Economy), kuri iš pradžių buvo skirta Lenkijai ir Vengrijai, o vėliau apėmė ir kitas Vidurio ir Rytų Europos šalis. PHARE programos finansinė parama Lietuvai pradėta teikti nuo 1991 metų ir tęsėsi iki 2003 metų, o projektų įgyvendinimas užsitęsė iki 2006 metų pabaigos. PHARE programa finansavo ne tik ekonomikos restruktūrizaciją, bet ir švietimo sistemos pertvarką, pavyzdžiui, už PHARE lėšas buvo vykdoma programa „Lietuvos aukštojo mokslo reforma“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 1999). Vienas iš šios programos rezultatų – parengta nauja Lietuvos Respublikos Aukštojo mokslo įstatymo redakcija (Lietuvos Respublikos Seimas, 2000). Iš PHARE programos lėšų buvo finansuojama ir valstybinių brandos egzaminų reforma (Bethel, Zabulionis, 2000).

1991 metais Europos Komisija inicijavo misiją Vidurio ir Rytų Europos šalyse, kuri turėjo identifikuoti svarbiausias švietimo ir mokymo problemas. Misijos ataskaitoje buvo rekomenduojama įgyvendinti šiuos pokyčius:

- Pertvarkyti teisinę bazę ir įgyvendinti decentralizaciją visuose švietimo ir mokymo lygmenyse,
- Inicijuoti ilgalaikes mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programas, ypač pilietinio ugdymo ir užsienio kalbų mokymo srityse,
- Sėkmingam reformų įgyvendinimui inicijuoti švietimo administratorių mokymą,
- Diegti Europos dimensiją ugdymo programose, peržiūrėti standartus, ugdymo turinį, kvalifikacijų sąrašus tam, kad jie derėtų su Europos Sąjungos sistemomis
- Diegti nepertraukiamą mokymąsi, įskaitant ir mokymąsi darbo vietose,
- Išanalizuoti esamas galimybes, išteklius ir pasirengimą diegti nuotolinį mokymąsi,
- Išanalizuoti pagrindinių tautinių mažumų integravimo į švietimo reformų procesą poreikį (Želvys, 1997).

Nesunku pastebėti, kad šios rekomendacijos prasilenkia su Maastrichto sutartyje įtvirtinta

nuostata, kad valstybės narės pačios atsako už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą. Rekomendacijose siūloma pertvarkyti ir ugdymo turinį, ir švietimo sistemas, decentralizuojant jų valdymą. Galima būtų suprasti tokį požiūrį, manant, kad šalims kandidatėms turėtų būti keliami kiti reikalavimai, negu šalims narėms, tačiau apie tai, kad Maastrichto sutarties tekstas interpretuojamas gana laisvai, pastebi ir Vakarų švietimo analitikai. Kaip ten bebūtų, būsimoms ES narėms teko atlikti daug namų darbų, rengiantis narystei, jų tarpe ir įgyvendinant pokyčius švietimo srityje.

Lietuvai rengiantis narystei, o vėliau tapus ES nare, buvo vykdomos šios programos:

- MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ (iki 2007 m., ši programa vadinosi SOCRATES) – tai ES programa, skirta švietimui. Ji apėmė įvairias programas švietimo srityje, siekia gerinti mokyklinio ugdymo kokybę, remiant tarptautinį mokyklų bendradarbiavimą bei padedant tobulinti mokyklos pedagoginio personalo profesinį lavinimą; gerinti aukštojo mokslo kokybę, remiant tarptautinį aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimą, skatinant studentų ir aukštųjų mokyklų pedagoginio personalo mobilumą. Programa rėmė suaugusiųjų švietimą; remia kalbų mokymąsi ir mokymą, skatino Europos partnerių bendradarbiavimą atviro ir nuolatinio mokymosi ir švietimo informacinių bei komunikacinių priemonių srityje. 2007-2013 metams šiai programai buvo skirta beveik 7 milijardai eurų. Mokymosi visą gyvenimą programą sudarė šios konkrečioms švietimo sritims skirtos programos:
- COMENIUS programa buvo skirta mokykliniam ugdymui. Jos tikslas buvo pagerinti mokyklinio ugdymo kokybę ir sustiprinti europinę dimensiją, remiant tarptautinį mokyklų bendradarbiavimą ir mobilumą.
- LEONARDO da VINCI atsirado 1995 metais ir apjungė iki tol vykdytas profesinio rengimo programas. Ji buvo skirta ES šalių bendradarbiavimui remti ir skatinti tobulinant profesinį rengimą. Pagrindinis programos tikslas – suvienyti įvairių Europos šalių institucijas, įskaitant visų lygių profesinio mokymo įstaigas, vietos valdymo institucijas, darbdavių organizacijas, kitas visuomenines organizacijas kuriant ateities profesinio rengimo politiką.
- GRUNDTVIG programa buvo skirta suaugusiųjų švietimui ir tęstiniam mokymuisi. Programos tikslas – gerinti suaugusiųjų švietimo kokybę bei prieinamumą, remiant tarptautinį suaugusiųjų švietimo institucijų bendradarbiavimą bei mobilumą.
- JEAN MONNET programa skirta remti akademinės institucijas bei europines asociacijas, kurių dėmesio centre – europinė integracija.
- ERASMUS (European Community Action Scheme for the Mobility of University Students) – tai programa, skirta aukštojo mokslo kokybės užtikrinimui, studentų, dėstytojų ir kito personalo mobilumo skatinimui, daugiašaliam aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimui tarpusavyje ir su verslo įmonėmis bei laipsnių skaidrumo ir suderinamumo tarp aukštojo mokslo ir profesinio mokymo užtikrinimui.

ES taip pat vykdė ir vykdo programas, skirtas bendradarbiavimui su trečiosiomis šalimis, t. y. šalimis, nepriklausančiomis Europos Sąjungai:

- ERASMUS MUNDUS paprogramė skirta skatinti Europos aukštojo mokslo kokybės gerinimą ir kultūrų tarpusavio supratimą bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis, organizuojant aukštos kokybės Europos magistrantūros ir doktorantūros studijas, kurios ne tik leidžia studentams bei mokslininkams iš viso pasaulio studijuoti Europos aukštosiose mokyklose, bet ir suteikia galimybę Europos studentams išvykti į 20rečiąsias šalis.

- TEMPUS (Trans-European Mobility Scheme for University Studies) – Europos Sąjungos finansuojama programa, kuria skatinama modernizuoti aukštąjį mokslą Rytų Europos, Vidurio Azijos, Vakarų Balkanų ir Viduržemio jūros regiono šalyse partnerėse, daugiausia vykdant mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo projektus.
- TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States) – analogiška programa, skirta Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalims.

Kitos Europos Sąjungos programos ir struktūros:

- ARION – švietimo ekspertų ir specialistų mobilumo programa.
- CEDEFOP (The European Centre for Development of Vocational Training) – tai centras, remiantis profesinio rengimo plėtrą Europos Sąjungos šalyse.
- EURYDICE (Education Information Network in the European Community) pateikia informaciją apie Europos švietimo sistemas ir politiką. Šiuo metu informacija pateikiama apie 34 šalis (ES šalis, EFTA šalis ir šalis-kandidates).
- EUROGUIDANCE projektas yra europinio Euroguidance tinklo, vienijančio Euroguidance centrus 32 Europos erdvės šalyse, narys. Euroguidance projekto tikslas – profesinio informavimo ir konsultavimo plėtra.
- EUROPASS dokumentai – tai vieningų visoje Europos Sąjungoje naudojamų dokumentų komplektas, padedantis standartizuotai ir išsamiai pateikti informaciją apie save, savo išsilavinimą, profesinį pasirėngimą, turimas kompetencijas ir įgūdžius. Europass sudaro penki dokumentai: Europass CV, Europass kalbų pasas, Europass mobilumo dokumentas, Europass diplomo priedelis ir Europass pažymėjimo priedelis.
- PLOTEUS – tinklapis apie mokymosi galimybes Europos erdvėje. Jo tikslas yra padėti studentams, ieškantiems darbo, darbuotojams, tėvams, konsultantams ir mokytojams surasti informacijos apie mokymąsi Europoje. Jis talpina informaciją iš 30-ties šalių skirtingomis kalbomis.
- Europos mokyklos buvo įsteigtos Europos Sąjungos institucijose dirbančių darbuotojų vaikams. Mokyklų tikslas – multikultūrinis ikimokyklinis, pradinis ir vidurinis ugdymas. Šiuo metu veikia 13 Europos mokyklų, kuriose mokosi 27 tūkst. mokinių.

Nuo 2014 metų visos švietimo programos buvo apjungtos. Naujoji jungtinė programa buvo pavadinta „Erasmus+“. Išsamią informaciją apie „Erasmus+“ programą lietuvių kalba galima rasti Švietimo mainų paramos fondo interneto svetainėje <http://www.erasmus-plus.lt/puslapis/apie-programa-2>. Šiek tiek sutrumpintą programos aprašymą pateikiame:

„Programa „Erasmus+“ apima buvusias (2007–2013) ES švietimo, profesinio mokymo, jaunimo ir sporto finansavimo programas: Mokymosi visą gyvenimą programą („Comenius“, „Erasmus“, „Leonardo da Vinci“, „Grundtvig“), programą „Veiklus jaunimas“ ir penkias tarptautines bendradarbiavimo programas („Erasmus Mundus“, „Tempus“, „Alfa“, „Edulink“ ir bendradarbiavimo su pramoninėmis šalimis programą). Pagal šią programą pirmą kartą skiriama paramai ir sportui. Tokia integruota programa padės pareiškėjams lengviau suprasti finansavimo galimybes, o kiti pakeitimai leis paprasčiau pasinaudoti programa.

Programa „Erasmus+“ pradėta vykdyti tokiu metu, kai ES darbo neturi beveik 6 mln. jaunuolių, – kai kuriose šalyse jaunimo nedarbas viršija 50 proc. Tuo pačiu metu esama daugiau kaip 2 mln. laisvų

darbo vietų, o trečdalis darbdavių teigia, kad jiems sunku rasti reikiamų įgūdžių turinčių darbuotojų. Tai rodo, kad Europoje esama didelių įgūdžių spragų. Programa „Erasmus+“ bus sprendžiamos su šiomis spragomis susijusios problemos, suteikiant žmonėms galimybių studijuoti, mokytis, įgyti darbo patirties arba imtis savanoriavimo užsienyje.

Suteikiant paramą mokymo ir mokymosi metodų gerinimui, naujoms mokymo programoms, švietimo įstaigų darbuotojų ir su jaunimu dirbančių asmenų profesiniam tobulėjimui bei skatinant aktyvesnį įmonių ir švietimo įstaigų bendradarbiavimą, padidės Europos švietimo, mokymo, jaunimo įstaigų ir sistemų kokybė bei aktualumas.

Bendras orientacinis šios programos finansinis paketas septyneriems metams (2014–2020 m.) sudaro 14,774 mlrd. EUR, 40 proc. daugiau nei anksčiau. Iš viso 2014 m. programai „Erasmus+“ buvo skirta 1,8 mlrd. eurų.

Programa „Erasmus+“ švietimo ir mokymo srityje siekiama šių konkrečių tikslų:

- kelti pagrindinių kompetencijų ir įgūdžių lygį, ypač atsižvelgiant į jų aktualumą darbo rinkai ir jų įnašą užtikrinant visuomenės sanglaudą;
- skatinti kokybę, inovacijas, meistriškumą ir tarptautiškumą švietimo ir mokymo įstaigų lygiu;
- remti Europos mokymosi visą gyvenimą erdvės, skirtos papildyti nacionalinio lygmens politikos reformas ir remti švietimo ir mokymo sistemų modernizaciją, kūrimą ir didinti informuotumą apie ją;
- didinti švietimo ir mokymo tarptautinį matmenį, visų pirma užtikrinant Programos šalių ir šalių Partnerių įstaigų bendradarbiavimą profesinio mokymo srityje ir aukštojo mokslo lygmeniu didinant Europos mokslo ir studijų institucijų patrauklumą;
- gerinti kalbų mokymą(si) ir skatinti didelę ES kalbų įvairovę ir įvairių kultūrų supratimą.

Programos Erasmus+ tikslams pasiekti pagal ją įgyvendinami tokie veiksmai:

- Pirmas pagrindinis veiksmas (KA1) – Mobilumas mokymosi tikslais – studentų, stažuotojų, mokytojų ir kitos švietimo srities darbuotojų, jaunimo mainuose dalyvaujančių jaunuolių, su jaunimu dirbančių asmenų ir savanorių mobilumo galimybėms skatinti.

Pagal šį pagrindinį veiksmą remiama:

- mobilumo mokymosi tikslais projektai, pagal kuriuos studentams, stažuotojams, jauniems žmonėms ir savanoriams, taip pat dėstytojams, bendrųjų dalykų ir specialybės dalykų mokytojams, su jaunimu dirbantiems asmenims, švietimo įstaigų darbuotojams ir pilietinės visuomenės organizacijoms siūlomos galimybės įgyti mokymosi ir (arba) profesinės patirties kitoje šalyje;
- Erasmus Mundus jungtinės magistrantūros studijų programos: aukšto lygio integruotos tarptautinės studijų programos, kurias vykdo mokslo ir studijų institucijų konsorciumai, geriausiems pasaulyje magistrantūros studentams skiriantys stipendijas visam studijų, kurias užbaigus įgyjamas kvalifikacinis arba mokslo laipsnis, laikotarpiui;
- Erasmus+ paskolos magistrantūros studijoms: aukštojo mokslo studentai iš Programos šalių gali gauti garantuojamą paskolą, kad galėtų vykti į užsienį visam magistrantūros studijų, kurias užbaigus įgyjamas kvalifikacinis arba mokslo laipsnis, laikotarpiui. Studentai turėtų patys kreiptis į šalies bankus arba studentų paskolų agentūras.

- Antras pagrindinis veiksmas (KA2) – Bendradarbiavimas inovacijų ir dalijimosi gerąja patirtimi tikslais - švietimo, mokymo ir jaunimo įstaigų bei organizacijų ir įmonių partnerystei kurti ir gerinti.

Pagal šį pagrindinį veiksmą remiama:

- tarptautiniai strateginės partnerystės projektai,
- mokslo ir studijų institucijų ir įmonių žinių sąjungos projektai,
- sektorių įgūdžių sąjungų projektai, pagal kuriuos remiamas bendrų profesinio mokymo programų, programų ir mokymo bei rengimo metodikų rengimas;
- gebėjimų stiprinimo projektai, kuriais stiprinamas bendradarbiavimas su šalimis partnerėmis aukštojo mokslo ir jaunimo srityse.
- IT rėmimo platformos, kaip antai eTwinning, Europos suaugusiųjų mokymosi elektroninė platforma (EPALE) ir Europos jaunimo portalas, siūlančios virtualią bendradarbiavimo erdvę.

- Trečias pagrindinis veiksmas (KA3) – Politinių reformų rėmimas – dialogui remti ir surinkti informacijai, reikalingai, kad būtų reformuotos švietimo, mokymo ir jaunimo sistemos.

Įgyvendinamas veiksmas - struktūrinis dialogas: jaunimo ir už sprendimus jaunimo srityje atsakingų asmenų susitikimai. Šiuos veiksmus tiesiogiai įgyvendina Europos Komisija arba jie įgyvendinami pagal specialius kvietimus teikti paraiškas.

Pagal šį pagrindinį veiksmą remiama:

- Žinių švietimo, mokymo ir jaunimo srityse projektai, kurie apima duomenų rinkimą, analizę ir tarpusavio mokymąsi.
- Politikos inovacijų iniciatyvos, kuriomis siekiama kurti naujas politikos kryptis arba pasirengti jas įgyvendinti.
- Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis, kaip antai EBPO ir Europos Taryba.

Be universitetų ir kitų švietimo įstaigų, pirmą kartą finansavimą galės gauti ir naujo pobūdžio partnerystės: vadinamosios žinių ir įgūdžių sąjungos leis sukurti švietimo įstaigų ir įmonių sąveiką, kad aukštojo mokslo įstaigos, mokymo paslaugų tiekėjai ir įmonės galėtų skatinti novatoriškumą, verslumą, rengti naujas mokymo programas ir tobulinti kvalifikacijas, kad būtų užpildytos įgūdžių spragos.] „Erasmus+“ integruota ir jau anksčiau vykdyta Jean Monnet programa.

Jean Monnet veiksmiais siekiama skatinti studijų ir mokslinių tyrimų Europos Sąjungos studijų srityje kompetencijų visame pasaulyje. Remiamos šios veiklos:

- Jean Monnet moduliai (Modules) - trumpų studijų programų rengimas (ne mažiau kaip 40 akademiniai valandų per metus);
- Jean Monnet profesūra (Chairs) – universitetų profesoriams skirtų dėstyto etatų steigimas (ne mažiau kaip 90 valandų per metus);
- Jean Monnet kompetencijos centrų (Centres of Excellence) steigimas;
- Jean Monnet parama institucijoms, skatinančioms Europos Sąjungos dalykų dėstyto magistrantūros lygmeniu ir (arba) kitoms suinteresuotosioms šalims ir jų mokymo veiklą.
- Jean Monnet parama asociacijoms, siekiančioms prisidėti prie Europos integracijos proceso studijų;

- *Jean Monnet tinklai (Networks), skatinantys tarptautinių dalyvių konsorciūmų kūrimą ir plėtrą Europos Sąjungos studijų srityje;*
- *Jean Monnet projektai – inovacijos, sąveika ir su Europos Sąjunga susijusio turinio sklaida .*

Programos „Erasmus+“ jaunimo srities tikslai:

- *Stiprinti jaunų žmonių, įskaitant mažiau galimybių turinčių:*
  - *dalyvavimą demokratiame gyvenime ir darbo rinkoje,*
  - *aktyvų pilietiškumą,*
  - *kultūrų dialogą,*
  - *socialinę įtrauktį ir solidarumą,*
- *neformaliojo ugdymo metodais tobulinant jaunų žmonių ir su jaunimu dirbančių asmenų kompetencijas, stiprinant jaunimo sektoriaus ir darbo rinkos ryšį.*
- *Gerinti darbo su jaunimu kokybę, ypač skatinant organizacijų, veikiančių jaunimo srityje ar kitų suinteresuotų šalių sustiprintą bendradarbiavimą.*
- *Prisidėti prie jaunimo politikos reformų vietiniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu (žiniomis ir faktais grįsta jaunimo politika; neformaliojo ugdymo pripažinimas; gerosios praktikos sklaida).*
- *Stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir mobilumą mokymosi tikslais jaunimo srityje.*

Programa „Erasmus+“ sporto srityje siekiama šių konkrečių tikslų:

- *įveikti tokias tarpvalstybines grėsmes, kylančias sporto sąžiningumui, kaip dopingas, susitarimai dėl varžybų baigties, smurtas ir įvairaus pobūdžio netolerancija ir diskriminacija;*
- *skatinti ir remti gerą sporto valdymą ir dvikryptę sportininkų karjerą;*
- *skatinant visuomenę sportuoti ir užtikrinant vienodas galimybes sportuoti visiems, remti savanorišką veiklą sporto srityje ir socialinę įtrauktį, lygias galimybes ir informuotumą apie sveikatinamosios fizinės veiklos svarbą.*

Sporto srityje daugiausia dėmesio bus skiriama tarpvalstybiniam projektams, kuriais bus remiamas mėgėjiškas sportas, siekiama kovoti su tokiomis tarpvalstybinėmis problemomis kaip susitarimais dėl varžybų baigties, dopingo vartojimu, smurtu ir rasizmu, ir kuriais bus skatinamas geras valdymas, lyčių lygybė, socialinė įtrauktis ir fizinė veikla visiems“ (Švietimo mainų paramos fondas, 2018).

Lisabonos strategija

2000 metų kovo mėnesį Lisabonos pasitarime Europos Sąjungos Viršūnių Taryba pripažino, kad Europos Sąjungos laukia staigūs pokyčiai, kylantys iš globalizacijos ir žiniomis grindžiamos ekonomikos, ir sutarė dėl strategijos tikslo 2010 metams: sukurti konkurencingiausią ir dinamiškiausią pasaulyje žiniomis grindžiamą ekonomiką, sugebančią užtikrinti nuolatinį augimą, daugiau ir geresnių darbo vietų ir didesnę socialinę sanglaudą (Europos Sąjungos Viršūnių Taryba, 2002). Ši ambicinga strategija, dažniausiai žinoma kaip Lisabonos strategija, visų pirma buvo orientuota į proveržį ekonomikos srityje, tačiau neišvengiamai turėjo apimtis ir kitas socialinės veiklos sritis. Viršūnių Taryba konstatavo, kad strategijos inicijuojami pokyčiai pareikalautų ne tik radikalaus Europos ekonomikos pertvarkymo, bet ir socialinės gerovės ir švietimo sistemų

modernizavimo. Švietimo tarybai buvo pasiūlyta apmąstyti konkrečius švietimo sistemų tikslus, numatant bendrų švietimo problemų sprendimą ir sykiu atsižvelgiant į nacionalinę Europos Sąjungos šalių įvairovę. Šis pasiūlymas lėmė, kad Europos Sąjungos švietimo politika galiausiai įgavo konkrečių Europos Sąjungos šalių švietimo sistemoms keliamų tikslų pavidalą. Pranešimas apie švietimo ir mokymo sistemų tikslus buvo perskaitytas Europos Sąjungos Tarybos Stokholmo susitikime 2001 metų kovo mėnesį. Jame nurodomi 3 strateginiai tikslai (skaidomi į 13 smulkesnių tikslų, dėl kurių buvo susitarta:

- Pagerinti ES švietimo ir mokymo sistemų kokybę ir efektyvumą,
- Siekti, kad švietimo ir mokymo sistemos būtų prieinamos visiems,
- Atverti švietimo ir mokymo sistemas platesniam pasauliui (Europos Sąjungos Viršūnių Taryba, 2002).

Strategijos autoriai siekė, kad iki 2010 metų Europos švietimo ir mokymo sistemos turėtų tapti „pasaulio kokybės standartu“.

Europos Sąjungos Tarybos nurodyti tikslai – švietimo kokybė, efektyvumas, prieinamumas ir tarptautiškumas – atspindi globalias kelių pastarųjų dešimtmečių švietimo raidos tendencijas. Globalių prioritetų įgyvendinti buvo skirtos daugelyje pasaulio šalių pastaraisiais dešimtmečiais vykdytos reformos. Lietuvos švietimo sistema taip pat vadovavosi šiomis gairėmis. 1998 metais, dar prieš Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare, panašiai buvo suformuluoti švietimo reformos antrojo etapo prioritetai – modernizuoti švietimo sistemą, kelti švietimo kokybę, laiduoti prieinamumą ir plėtoti akademinį mobilumą (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 1998). Kalbant apie Europos Sąjungos švietimo politiką, svarbu pažymėti, kad šie globalūs švietimo tikslai neliko abstrakčių lozungų rinkiniu, bet buvo detalizuoti konkrečioje veiksmų programoje. Detalią darbo programą Švietimo Taryba ir Europos Komisija bendru sutarimu priėmė 2002 metų vasario mėnesį. Programoje suformuluoti patikslinti pagrindiniai strateginiai tikslai, suskirstyti į smulkesnius tikslus, nurodyti pagrindiniai dalykai ir tolesnis darbo organizavimas. Pirmą sykį Europos Sąjungos istorijoje nurodyti konkretūs rodikliai švietimo srityje, į kuriuos šalys narės turi orientuoti savo nacionalinę švietimo politiką. Pagrindiniu instrumentu, kuriant strategiją, buvo pasirinktas atvirasis koordinavimo metodas. Tai decentralizuotas metodas, besiremiantis įvairiomis partnerystės formomis, skatinantis skleisti gerąją praktiką ir skirtas padėti valstybėms narėms toliau kurti savo švietimo politiką. Programos santrauką pateikiame:

*„DETALI TOLESNIO DARBO, SIEKIANT ĮGYVENDINTI EUROPOS ŠVIETIMO IR MOKYMO SISTEMŲ
TIKSLUS, PROGRAMA*

Trys strateginiai tikslai:

- *Pagerinti ES švietimo ir mokymo sistemų kokybę ir efektyvumą;*

- *Siekti, kad švietimo ir mokymo sistemos būtų prieinamos visiems;*
- *Atverti švietimo ir mokymo sistemas platesniam pasauliui.*

- *Gerinti ES švietimo ir mokymo sistemų kokybę ir efektyvumą:*

1. *Tobulinti mokytojų švietimą ir mokymą.*

Rodikliai:

a) kvalifikuotų mokytojų trūkumas ar perteklius darbo rinkoje

b) pageidaujantiųjų dalyvauti pedagogų rengimo programose skaičiaus augimas

c) mokytojų, dalyvaujančių kvalifikacijos tobulinimo programose, procentas

2. *Ugdyti gebėjimus, reikalingus žinių visuomenėje*

Rodikliai:

a) asmenys, baigiantys vidurinę mokyklą

b) nuolatinis mokytojų, kurie galėtų dirbti naujų gebėjimų reikalaujančiose srityse, rengimas

c) raštingumo lygiai pagal PISA

d) skaičiavimo gebėjimų arba matematikos žinių lygiai pagal PISA

e) mokėjimo mokytis lygiai

f) suaugusiųjų, nebaigusių vidurinės mokyklos, kurie kokia nors forma yra mokęsi kokioje nors suaugusiųjų švietimo įstaigoje, procentas pagal amžių

3. *Užtikrinti prieinamumą visiems.*

Rodikliai:

a) mokytojų, išmokytų taikyti IKT per pamokas, procentas

b) moksleivių ir studentų, mokymosi procese besinaudojančių IKT, procentas

c) pamokų ar pratybų, kurių metu naudojamos IKT, procentas

4. *Didinti studijuojančių gamtos ir technikos mokslus skaičių.*

Rodikliai:

- a) pasirinkusiųjų matematikos, gamtos mokslų ir technikos kursų skaičiaus didėjimas aukštosiose mokyklose pagal lytį
- b) baigusiųjų matematikos, gamtos ir technikos mokslų studijas skaičiaus didėjimas pagal lytį
- c) mokslininkų ir inžinierių skaičiaus didėjimas visuomenėje pagal lytį
- d) kvalifikuotų matematikos, gamtos ir technikos mokslų mokytojų skaičiaus didėjimas vidurinėje mokykloje

5. Tinkamiausiai naudoti išteklius

Rodiklis: per capita investicijų į žmogiškuosius išteklius didinimas.

- Garantuoti švietimo ir mokymo sistemų prieinamumą visiems:
- Atvira mokymosi aplinka

Rodiklis:

- a) 25-64 metų asmenų, dalyvaujančių švietimo ir mokymo procese, procentas
- Didinti mokymosi patrauklumą

Rodikliai:

- a) darbo laiko, kurį dirbantieji skiria mokymuisi, procentas pagal amžiaus grupes
- b) mokymasis aukštojoje mokykloje
- c) visų gyventojų ir 18-24 metų jaunuolių, turinčių tik pagrindinės mokyklos išsilavinimą ir nebetęsiančių mokslo, santykis
- Remti aktyvų pilietiškumą, lygias galimybes ir socialinę sanglaudą

Rodiklis:

- a) 18-24 m. gyventojų, turinčių tik pagrindinės mokyklos išsilavinimą ir nebetęsiančių mokslo, dalis
- Atverti švietimo ir mokymo sistemas platesniam pasauliui

1. *Stiprinti ryšius su darbinio gyvenimu, mokslo tiriamuoju darbu ir plačiąja visuomene*

Rodiklis:

a) *studentų ir stažuotojų, dalyvaujančių mainų programose, procentas*

2. *Ugdyti iniciatyvumą ir veiklumą*

Rodikliai:

a) *įvairiuose žinių visuomenės sektoriuose savo verslą turinčiųjų dalis (ypač 25-35 m. amžiaus grupė)*

b) *švietimo ir mokymo įstaigų, teikiančių verslo kūrimo konsultacijas ir jam vadovaujančių, procentas*

3. *Tobulinti užsienio kalbų mokymąsi*

a) *moksleivių ir studentų, pasiekusių gerą dviejų užsienio kalbų mokėjimo lygį, procentas*

b) *kalbos mokytojų, kurie studijuodami ar kvalifikacijos tobulinimo kursų metu dalyvavo mobilumo programose ir tiesiogiai susidūrė su kalba, kuria dėsto, procentas*

4. *Mobilumo ir mainų plėtra*

Rodikliai:

a) *studentų ir stažuotojų, dalį studijų laiko studijuojančių kitoje Europos Sąjungos ar trečiojoje šalyje, procentas*

b) *kitų Europos Sąjungos valstybių mokytojų, mokslo darbuotojų ir akademinės bendruomenės narių, dirbančių įvairiuose švietimo sistemos lygmenyse, dalis*

c) *ES ir ne ES studentų ir stažuotojų skaičius ir pasiskirstymas*

5. *Stiprinti Europos bendradarbiavimą*

Rodikliai:

a) *studentų ir mokslo darbuotojų, tęsiančių studijas kitoje ES šalyje ar trečiojoje šalyje, procentas*

b) *absolventų, įgijusių jungtinius laipsnius Europoje, procentas*

c) *studentų ir stažuotojų, besimokančių pagal ECTS ir EUROPASS programas ir gaunančių diplomo ar pažymėjimo priedą, procentas*“ (Europos Sąjungos Viršūnių Taryba, 2002).

„Detali programa“ numatė konkrečius rodiklius, pagal kuriuos būtų galima spręsti apie tikslų įgyvendinimo sėkmę. Kadangi tai buvo praktiškai pirmas bandymas tokius rodiklius nustatyti visai Europos Sąjungai ir nebuvo rodiklių įvertinimo patirties, kai kurie rodikliai pasirodė besą diskutuoti. Pavyzdžiui, „pageidaujančiųjų dalyvauti pedagogų rengimo programose skaičiaus augimas“. Šalyse, kuriose jaučiamas mokytojų perteklius (o apie mokytojų perteklių jau daug metų kalbama Lietuvoje), vargu ar toks rodiklis būtų vertinamas pozityviai. Priešingai, jau dešimtmetį kasmet mažinamas valstybės finansuojamų vietų skaičius būsiesiems pedagogams. Lygiai tą patį galima pasakyti apie tokį rodiklį, kaip mokymasis aukštojoje mokykloje. Mūsų šalyje vyrauja nuomonė, kad stojančiųjų į aukštąsias mokyklas yra per daug, o besirenkančių profesinio rengimo sistemą – per mažai. Todėl Lietuvoje pažangos rodikliu greičiau būtų laikomas stojančiųjų į profesines mokyklas skaičiaus augimas.

„Detaliosios programos“ rodiklių problemiškas pasirodė besanti ne vienintelė problema. Ilgainiui tapo aišku, kad stringa ir pats „Detaliosios programos“ įgyvendinimo procesas, ne visose šalyse strateginiai tikslai pasiekiami pilnai ir laiku. Tą parodė atliktas Lisabonos proceso monitoringas.

Lisabonos proceso monitoringas

Europos Tarybos ir Komisijos tarpinis pranešimas apie pažangą buvo parengtas vykdant Barselonos Europos Vadovų Tarybos reikalavimą pateikti 2004 m. kovo mėn. ataskaitą dėl darbo programos tikslų įgyvendinimo. Pranešime įvertinta pasiekta pažanga, tiksliai nurodytos spręstinios problemos ir pasiūlytos priemonės, kurių reikia imtis siekiant pasiekti užsibrėžtų tikslų. Žemiau pateikiama pranešimo santrauka:

„2003 m. Briuselyje vykusioje Europos Vadovų Taryboje buvo pabrėžta, kad žmogiškojo kapitalo plėtra, didinant investicijas į švietimą bei geriau integruojant socialinę politiką užimtumą, yra būtina ES ekonominio augimo skatinimo sąlyga. Praėjo tik dveji metai nuo darbo programos priėmimo dienos, ir tai – per trumpas laikotarpis, per kurį būtų galima tiksliai įvertinti, kokia pasiekta pažanga, ypač turint omenyje, kad ES valstybėse narėse pradinės sąlygos pradėtoms vykdyti reformoms buvo skirtingos, o pačios reformos atspindi skirtingas nacionalines realias sąlygas ir prioritetus. Pateiktos ES valstybių narių ataskaitos ir rodikliai leidžia daryti išvadą, kad, norint pasiekti švietimo ir mokymo srityje užsibrėžtus tikslus, būtina didinti reformų įgyvendinimo tempą. Nuo 2001 m. vidurio buvo sudarytos darbo grupės, kurių uždavinys – padėti siekti bendrų tikslų (reikėjo nustatyti prioritetines temas, apžvelgti ir įvertinti turimą patirtį, sudaryti preliminarų rodiklių sąrašą kontrolei vykdyti ir visų suinteresuotųjų šalių sutikimui užtikrinti. Tuo pagrindu darbo grupės surinko ir atrinko įvairiose šalyse įgyvendinamos politikos ir strategijos geriausios praktikos pavyzdžius. Europos rezultatų rodikliai ir orientaciniai lygiai („europiniai lyginamieji standartai“) – viena iš atvirojo koordinavimo metodo taikymo priemonių. 2003 m. gegužės mėn. švietimo ministrai susitarė dėl penkių europinių lyginamųjų standartų, kurie turėtų būti pasiekti iki 2010 m. Europos Taryba ir Komisija pabrėžia, kad reikia paspartinti veiksmus pagrindinės „Švietimo ir mokymo 2010“ srityse nacionaliniu lygiu ir sustiprinti Bendrijos lygiu, visų pirma per gerosios praktikos mainus.

Nepaisant nuolatinės pažangos įgyvendinant Bendrijos programas ir kitas priemones, asmenų, dalyvaujančių judumo procese, skaičius išlieka labai ribotas (tik pagal Bendrijos programų įgyvendinimą atspindinčius duomenis ERASMUS programoje dalyvaujančių studentų skaičius sudaro tik 1 proc. viso studentų skaičiaus). Profesinio švietimo ir mokymo dalyvių bei pedagogų skaičius dar mažesnis (2002 m. tik apie 40 000 asmenų dalyvavo pagal LEONARDO DA VINCI programą finansuojamo judumo projekte ir maždaug 5 000 visų lygių pedagogų pasinaudojo COMENIUS judumui skatinti skirtomis stipendijomis). Priežastys – išliekančios teisinės ir administracinės kliūtys, finansavimo trūkumas ir nepakankama organizacinė sistema. Pagal paskutiniųjų analizių rezultatus ES, bendrai paėmus, atsilieka nuo JAV ir Japonijos pagal investicijų į žinių ekonomiką apimtį. Pagal veiklos rodiklius žinių ekonomikoje ES taip pat atsilieka nuo JAV, bet lenkia Japoniją. Padėtis pagerėjo paskutinio XX a. viduryje, tačiau ES reikia padidinti pastangas, kad sugebėtų iki 2010 m. pasivyti JAV. Lisabonos Vadovų Taryba ragino valstybes narės žymiai padidinti metines investicijas žmogui žmogiškųjų išteklių srityje. 2000 m. ES visos viešosios išlaidos švietimui sudarė 4,9 proc. nuo BVP (JAV – 5,0 proc., Japonijoje – 3,6 proc.).

ES nepakankamos privataus sektoriaus investicijos, skiriamos visų pirma aukštajam mokslui ir tęstiniam mokymuisi. Tai iš dalies atspindi švietimo finansavimo struktūrų skirtumus. JAV privataus sektoriaus investicijų apimtys yra 4 k. didesnės, negu ES, o Japonijoje – 2 k. Be to, visuose švietimo lygiuose studentui skiriamos lėšos JAV yra didesnės, negu didžiojoje daugumoje ES valstybių narių. Didžiausias skirtumas matomas aukštojo mokslo srityje: JAV studentui skiria 2-5 k. daugiau lėšų, negu ES valstybės narės. Jeigu ES siekia tampa konkurencinga žinių ekonomikoje, jai būtina turėti pakankamai daug baigusiujų aukštąjį mokslą asmenų, turinčių mokslininkų tyrimų Bendrijos ir darbo rinkos poreikius atitinkančias kvalifikacijas. Vidutiniškai ES 25-64 m. amžiaus 23 proc. vyrų ir 20 proc. moterų turi įgiję aukštąjį išsilavinimą (Japonijoje atitinkamai 36 ir 32 proc., JAV – 37 proc. visų gyventojų). Rinkdamiesi, kur studijuoti, daugelis Azijos ir Pietų Amerikos šalių studentų, vyksta į JAV, o ne į ES. Iki šiol Europos studentų JAV buvo du kartus daugiau nei JAV studentų Europoje. Mokslininkų skaičius visame darbingo amžiaus gyventojų skaičiuje sudaro mažesnę dalį, negu JAV ar Japonijoje. Be to, Europos darbo rinka mokslininkams yra žymiai labiau apribota siekiant karjeros, todėl jie vyksta į kitas šalis, daugiausia į JAV, kur jų laukia geresnės profesinės karjeros galimybės ir darbo sąlygos.

Nors bendrai paėmus ES daugelyje sričių padarė nemažą pažangą, padėties analizė kitose srityse išryškino trūkumus, kuriuos reikia šalinti, jei norima pasiekti bendrų tikslų. Tai:

- pernelyg didelis anksti mokyklą paliekančiųjų skaičius (siekis – sumažinti dabartinę procentinę dalį, t.y. ES 20 proc. 19-24 m. amžiaus jaunų žmonių, palikusių mokyklą 2002 m., iki 10-ties proc. 2010 m.);*
- pernelyg mažas moterų mokslo ir technologijų srityse skaičius (siekis – padidinti šių sričių studentų skaičių maždaug 15 proc. ir panaikinti vyrų ir moterų disbalansą jose);*
- svarbu įgyti vidurinį išsilavinimą (siekis – ES iki 2010 m. ne mažiau nei 85 proc. 22 m. amžiaus asmenų turėtų būti baigę vidurines mokyklas);*
- beveik 20 proc. jaunų žmonių neįgyja pagrindinių kompetencijų (siekis – iki 2010 m. sumažinti šią procentinę dalį 20-čia proc.);*

- *pernelyg mažai suaugusiųjų dalyvauja mokymesi visą gyvenimą (siekis – padidinti toliau besimokančių suaugusiųjų procentinę dalį iki 12,5 proc.);*
- *kvalifikuotų mokytojų ir instruktorių trūkumo grėsmė (apskaičiuota, kad iki 2015 m. reikės įdarbinti daugiau nei milijoną pradinių ir vidurinių mokyklų mokytojų, nors kai kuriose šalyse žmonės nesiveržia dirbti tokį darbą).*

Pirmiau išdėstyti pastebėjimai aiškiai rodo, kad reikia skubių reformų ir daug ryžtingiau įgyvendinti Lisabonos strategiją. 2002 m. priimtoje išsamioje darbo programoje nustatyti švietimo ir mokymo tikslai išlieka siektini dar daugelį metų. Žinoma, jie turi būti pakankamai lankstūs, kad atitiktų besikeičiančius poreikius. Valstybių narių pareiga – nustatyti sritis, kuriose pirmiausia reikia imtis veiksmų atsižvelgiant padėtį jose ir bendrus tikslus. Tačiau siekiant paremti valstybių narių pastangas, vienu metu ir nedelsiant reikia panaudoti šiuo tris svertus:

- *tikslingai nukreipti reformas ir investicijas į pagrindines sritis;*
- *mokymąsi visą gyvenimą paversti tikrove;*
- *galiausiai sukurti švietimo ir profesinio rengimo Europą“ (Europos Taryba ir Komisija, 2004)*

Lisabonos uždavinių vykdymo pažangos rodiklių ir lyginamųjų standartų sistema

2007 metais Europos Komisija paskelbė komunikatą „Nuosekli Lisabonos uždavinių vykdymo švietimo ir mokymo srityje pažangos rodiklių ir lyginamųjų standartų sistema“, kuriame sakoma, kad rodikliai ir lyginamieji standartai yra esminiai veiksniai formuojant faktais grindžiamą politiką ir stebint Lisabonos proceso pažangą. Jie padeda:

- statistikos duomenimis pagrįsti svarbiausias politines priemones;
- analizuoti Lisabonos uždavinių vykdymo pažangą tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu;
- nustatyti geros veiklos pavyzdžius, kuriais būtų galima remtis atliekant tarpusavio vertinimą ir keičiantis patirtimi;
- palyginti ES ir trečiųjų šalių (pavyzdžiui, JAV ar Japonijos) veiklos rezultatus.

Vertinant 13 detalių uždavinių vykdymo pažangą 2004–2006 m. buvo naudojami 29 rodikliai ir 5 lyginamieji standartai. Sistema, siekiant pagerinti jos kokybę ir atsižvelgti į strategijos raidą, buvo nuolat keičiama. Todėl iškilo poreikis nustatyti naują sistemą, kuri visapusiškai atspindėtų naujus politinius „Švietimo ir mokymo 2010“ strategijos prioritetus. Buvo pasiūlyta rodiklius ir lyginamuosius standartus skirstyti į grupes pagal aštuonias pagrindines strategijoje nustatytas politikos sritis. Išskirtos šios pagrindinės sritys:

- Teisingumo švietimo ir mokymo srityje stiprinimas;
- Švietimo ir mokymo veiksmingumo stiprinimas;
- Praktinis mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas;
- Svarbiausi jaunimo gebėjimai;
- Mokyklinio švietimo modernizavimas;
- Profesinio rengimo ir mokymo modernizavimas (Kopenhagos procesas);

- Aukštojo mokslo modernizavimas (Bolonijos procesas);
- Galimybės įsidarbinti.

Pagal šią naująją sistemą numatyta naudoti dvidešimt konkretesnių svarbiausių rodiklių ir rodiklių sričių:

20 pagrindinių rodiklių, skirtų Lisabonos uždavinių švietimo ir mokymo srityje vykdymo pažangai stebėti	
<ul style="list-style-type: none"> 1) Dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme 2) Specialiųjų poreikių ugdymas 3) Anksti paliekančiųjų mokyklą skaičius 4) Skaitymas, matematika ir tikslieji mokslai 5) Kalbų mokėjimas 6) IRT įgūdžiai 7) Pilietinio ugdymo įgūdžiai 8) Mokymosi mokytis įgūdžiai 9) Aukštesnįjį vidurinį išsilavinimą įgijusio jaunimo skaičius 10) Mokyklos valdymas 11) Mokyklos kaip daugialypiai vietos mokymosi centrai 	<ul style="list-style-type: none"> 12) Mokytojų ir instruktorių profesinis tobulėjimas 13) Švietimo ir mokymo sistemų stratifikacija 14) Aukštojo mokslo įstaigų absolventai 15) Tarptautinis aukštojo mokslo įstaigų studentų judumas 16) Suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi visą gyvenimą 17) Suaugusiųjų įgūdžiai 18) Gyventojų išsilavinimo lygis 19) Investicijos į švietimą ir mokymą 20) Investicijų į švietimą ir mokymą grąža

Valstybės narės yra raginamos visapusiškai dalyvauti tyrimuose, skirtuose naujiems šioje sistemoje numatytiems rodikliams kurti ir bendradarbiauti su Komisija, kad būtų užtikrintas šių tyrimų įvykdymas (Europos Komisija, 2007).

Lisabonos strategijos vertinimo dokumentas

2010 m. vasario mėnesį Europos komisija paskelbė Lisabonos strategijos vertinimo dokumentą. Jame konstatuojama, kad apskritai Lisabonos strategijos poveikis buvo teigiamas, tačiau pagrindiniai tikslai – 70 proc. užimtumo lygis ir 3 proc. BVP mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros išlaidoms – liko neįgyvendinti. ES užimtumo lygis 2008 metais buvo pakilęs iki 66 proc., tačiau tolesnį augimą sustabdė ekonominė krizė. BVP dalis moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai išaugo nežymiai – nuo 1,82 proc. 2000 metais iki 1,9 proc. 2008 metais. (Europos Komisija, 2010). Dokumente pažymima, kad jaunimo išsilavinimo augimo tempai buvo pernelyg lėti, nuo 2004 metų įsitraukimas į mokymosi visą gyvenimą veiklą nuo 2004 metų išliko stabilus, o dvylikoje iš dvidešimt septynių ES narių jis netgi sumažėjo. Dokumente pažymima, kad Lisabonos strategijos įgyvendinimo laikotarpiu ES narių skaičius padidėjo nuo 16 iki 27. Nors apie tai tiesiogiai neužsimenama, akivaizdu, kad naujosios Es šalys daugelį siektų rodiklių „nutempė“ žemyn. Nepilnai įgyvendinti tikslai paskatino griežčiausius Lisabonos strategijos kritikų gautą rezultatą ironiškai pavadinti

„Lisabonos tragedija“. Kita vertus, net ir kritiškai nusiteikusiems Lisabonos strategijos ir Detaliosios programos atžvilgiu švietimo analitikams reikėtų pripažinti, kad ši iniciatyva suteikė didelį impulsą vieningos Europos Sąjungos švietimo politikos formavimui. Buvo suformuluoti strateginiai švietimo tinklai ir sudaryta rodiklių sistema, kuri vėliau buvo tobulinama. Paaiškėjo, kad kai kurie rodikliai nėra informatyvūs, be to, jų neturėtų būti pernelyg daug. Į tai buvo atsižvelgta, kuriant 2020 m. švietimo ir mokymo programą. Programoje numatyti viso labo septyni lyginamieji standartai, kuriuos tikrai nesunku išmatuoti ir įvertinti. Ne mažiau svarbi iniciatyva, pasisemta iš Lisabonos strategijos pamokų, buvo nacionalinių apžvalgų, rodančių kiekvienos šalies narės pasiektą pažangą, įdiegimas. Kaip ten bebūtų, Lisabonos strategija liko istorijoje kaip drąsus, nors ir nepavykęs, Europos šalių bandymas (tiesa, jau ne pirmas) „pavyti ir pralenkti Ameriką“.

2020 m. švietimo ir mokymo programa („ET 2020“)

2020 m. švietimo ir mokymo programa („ET 2020“) yra bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje pagrindas. Šią programą galima rasti interneto adresu [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN)

Siekiant iki 2020 m. išspręsti švietimo ir mokymo sistemose kylančias problemas, 2009 m. programoje „ET 2020“ nustatyti keturi bendri ES tikslai:

- „Mokymąsi visą gyvenimą ir judumą paversti tikrove.

Dėl demografinių pokyčių kylančių problemų ir dėl nuolatinės būtinybės atnaujinti bei ugdyti gebėjimus atsižvelgiant į kintančias ekonomines ir socialines sąlygas, mokymosi srityje reikia laikytis požiūrio, grindžiamo mokymosi visą gyvenimą principais. Nors, siekiant atsižvelgti į būsimus iššūkius, mokymosi visą gyvenimą srityje gali būti plėtojamos naujos iniciatyvos, reikia toliau daryti pažangą įgyvendinant dabartines iniciatyvas, ypač nuosekliai ir išsamiai mokymosi visą gyvenimą strategijas. Visų pirma reikia siekti užtikrinti, kad būtų plėtojamos nacionalinės kvalifikacijų sistemos, grindžiamos atitinkamais mokymosi rezultatais, ir kad jos būtų susietos su Europos kvalifikacijų sąranga, kad būtų įdiegti lankstesni mokymosi būdai, be kita ko, užtikrinant lengvesnį perėjimą iš vieno švietimo ir mokymo sektoriaus į kitą, skatinamas atviresnis požiūris į neformalųjį švietimą ir savišvietą ir didinamas skaidrumas bei pripažįstami mokymosi rezultatai. Taip pat reikia toliau dėti pastangas siekiant skatinti suaugusiųjų mokymąsi, gerinti profesinio orientavimo sistemų kokybę ir apskritai siekti, kad mokymasis taptų patrauklesnis, be kita ko, kuriant naujas mokymosi formas ir naudojant naujas mokymo bei mokymosi technologijas. Kadangi besimokančiųjų, mokytojų ir mokytojų instruktorių judumas yra vienas iš esminių mokymosi visą gyvenimą proceso elementų ir svarbi galimybių žmonėms įsidarbinti didinimo ir jų gebėjimo prisitaikyti ugdymo priemonė, jį reikėtų laipsniškai plėtoti, kad mokymasis tam tikrą laikotarpį užsienyje – tiek Europoje, tiek visame pasaulyje – būtų veikiau taisyklė nei išimtis. Siekiant šio tikslo reikėtų taikyti Europos mobilumo kokybės chartijoje išdėstytus principus. Jam pasiekti reikės, kad visi suinteresuotieji subjektai suintensyvintų pastangas, pavyzdžiui, užtikrindami pakankamą finansavimą.

- Gerinti švietimo ir mokymo kokybę bei veiksmingumą.

Kokybiškos, veiksmingos ir nešališkos švietimo ir mokymo sistemos yra lemiamas Europos sėkmės ir galimybių įsidarbinti didinimo veiksnys. Svarbiausias uždavinys – užtikrinti, kad visi piliečiai įgytų bendrąsias kompetencijas, tuo pat metu visuose švietimo ir mokymo lygiuose siekiant kompetencijos ir patrauklumo – tai padėtų Europai išlaikyti tvirtas pozicijas pasaulyje. Siekiant tvariai įgyvendinti

šiuos tikslus daugiau dėmesio reikia skirti pagrindinių gebėjimų, pavyzdžiui, raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti, tobulinimui, matematikos, gamtos mokslų ir technologijų patrauklumo didinimui ir kalbų mokėjimo gerinimui. Be to, reikia užtikrinti kokybišką mokymą, pasirūpinti deramu pirminių mokytojų rengimu, suteikti mokytojams ir instruktoriams nuolatinio profesinio tobulinimosi galimybę, užtikrinti, kad mokytojo darbas taptų patrauklus renkantis karjeros kryptį. Taip pat svarbu gerinti švietimo ir mokymo įstaigų valdymą ir stiprinti jų vadovaujamą vaidmenį bei kurti veiksmingas kokybės užtikrinimo sistemas. Aukštą kokybę galima užtikrinti tik veiksmingai ir tvariai naudojant išteklius (tam tikrais atvejais, tiek viešuosius, tiek privačiuosius) bei skatinant faktais grindžiamą politiką bei praktiką švietimo ir mokymo srityje.

- Skatinti [vienodas galimybes, socialinę sąnaudą ir aktyvų pilietiškumą](#),

Švietimo ir mokymo politika turėtų būti tokia, kad visi piliečiai, nepriklausomai nuo jų asmeninių, socialinių ar ekonominių aplinkybių, galėtų įgyti, atnaujinti ir visą gyvenimą ugdyti darbu reikiamus gebėjimus bei įsidarbinti reikalingas svarbias bendrąsias kompetencijas, padedančias mokytis, toliau būti aktyviais piliečiais ir dalyvauti kultūrų dialoge. Menko išsilavinimo problemą reikėtų spręsti užtikrinant kokybišką ikimokyklinį ugdymą bei tikslinę paramą, ir skatinant įtraukijį švietimą. Švietimo ir mokymo sistemos turėtų veikti taip, kad užtikrintų, jog visi besimokantieji, įskaitant turinčiuosius mažiau galimybių, turinčiuosius specialiujų poreikių ir migrantus, užbaigtų mokymąsi prireikus suteikiant antrą galimybę mokytis ir užtikrinant individualius poreikius labiau atitinkantį mokymąsi. Švietimo sistema turėtų padėti ugdyti tarpkultūrines kompetencijas, propaguoti demokratines vertybes ir mokyti gerbti pagrindines teises bei laikytis aplinkosaugos reikalavimų, taip pat ji turėtų padėti kovoti su visų formų diskriminacija, parengdama jaunuolius pozityviai bendrauti su skirtingos kilmės bendraamžiais.

- Stiprinti kūrybiškumą ir novatoriškumą, įskaitant [verslumą](#), visais švietimo ir mokymo lygmenimis.

Kūrybingumas ne tik suteikia asmeninį pasitenkinimą, bet yra vienas iš svarbiausių novatoriškumo šaltinių; o novatoriškumas savo ruožtu pripažįstamas vienu pagrindinių tvaraus ekonominio vystymosi veiksmų. Kūrybingumas ir novatoriškumas yra itin svarbūs įmonių vystymuisi ir užtikrinant Europos gebėjimą konkuruoti tarptautiniu mastu. Pirmas uždavinys – skatinti tai, kad visi piliečiai įgytų bendrųjų kompetencijų, pavyzdžiui, skaitmeninį raštingumą, mokėjimą mokytis, iniciatyvos bei verslumo pojūtį ir kultūrinį sąmoningumą. Antras uždavinys – užtikrinti visapusišką žinių trikampio (švietimas, moksliniai tyrimai, novatoriškumas) veikimą. Įmonių ir įvairių lygių švietimo, mokymo bei mokslinių tyrimų sektorių partnerystė gali padėti užtikrinti, kad būtų skiriama daugiau dėmesio darbo rinkoje paklausiems gebėjimams ir kompetencijoms bei novatoriškumo ir verslumo principų įtvirtinimui visų formų mokymesi. Turėtų būti skatinama jungtis į didesnes mokymosi bendruomenes, apimančias pilietinės visuomenės atstovus ir kitus suinteresuotuosius subjektus, kad būtų sukurta aplinka, kuri būtų palanki kūrybingumui ir kuri sudarytų galimybę geriau suderinti darbo, visuomeninius bei asmeninės gerovės poreikius.

Valstybės narės pritaria šiems penkiems lyginamiesiems standartams:

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą procese:

Siekiant, kad daugiau suaugusiųjų, ypač žemos kvalifikacijos, dalyvautų mokymosi visą gyvenimą procese:

—Iki 2020 m. vidutiniškai ne mažiau kaip 15 % suaugusiųjų turėtų dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese..

Pagrindinius gebėjimus prastai įgyjantys asmenys:

Siekiant užtikrinti, kad visi besimokantieji įgytų tinkamo lygio pagrindinius gebėjimus, ypač skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse:

—Iki 2020 m. gebėjimus prastai įgyjančių 15 metų jaunuolių skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse procentinė dalis turėtų būti mažesnė nei 15 %.

Aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų dalis:

Atsižvelgiant į didėjantį aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų poreikį ir pripažįstant, kad profesinis švietimas ir mokymas yra vienodai svarbūs:

—Iki 2020 m. aukštąjį mokslą įgijusių 30–34 metų amžiaus asmenų dalis turėtų būti ne mažesnė nei 40 %.

Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigę asmenys:

Siekiant padėti užtikrinti, kad kuo daugiau besimokančiųjų užbaigtų mokymąsi:

—Iki 2020 m. švietimo ir mokymo įstaigų nebaigusiu asmenų dalis turėtų būti mažesnė nei 10 %.

Ikimokyklinis ugdymas:

Siekiant, kad daugiau vaikų dalyvautų ikimokykliniame ugdyme, kuris yra tolesnio sėkmingo mokymosi pagrindas, ypač mažiau galimybių turinčių vaikų atveju:

—Iki 2020 m. ne mažiau kaip 95 % vaikų nuo 4 metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus turėtų dalyvauti ikimokykliniame ugdyme“ (Europos Sąjungos Taryba, 2009).

2014 m. Komisija ir ES valstybės narės pradėjo padėties apžvalgą, siekdamas įvertinti nuo 2012 m., kai parengta bendra ataskaita, padarytą pažangą ir padėti nustatyti kitus bendradarbiavimo švietimo srityje Europos lygmeniu prioritetus. Bendrą Europos Sąjungos šalių švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenį 2016 metams galima surasti interneto adresu https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016_en.pdf

Internete galima surasti ir 2017 metų Lietuvos švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenį: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-lt_lt.pdf. Biuletenyje suformuluotos aktualiausios šiuo metu Lietuvos švietimui išskylančios problemos:

→ Gyventojų skaičiaus mažėjimas, kurį lemia demografinės tendencijos ir emigracija, yra didelis iššūkis švietimo išlaidų veiksmingumui. Šiuo požiūriu susirūpinimą kelia tai, kad mažai suaugusiųjų dalyvauja mokymosi visą gyvenimą programose.

→ Pagrindiniai ankstyvojo ugdymo ir priežiūros srities uždaviniai yra plėsti dalyvaujančiųjų ratą ir įtvirtinti išorės kokybės užtikrinimo sistemą.

- Dideli skirtumai tarp miestų ir kaimų mokyklų veikia finansavimo apimtis, infrastruktūros kokybę, mokymo kokybę ir, galiausiai, mokymosi rezultatus.
- Esamos mokytojų darbo sąlygos daro neigiamą poveikį ir mokymo kokybei, ir šią profesiją pasirinkusių jaunų mokytojų pasiūlai.
- Aukštojo mokslo sektoriuje aukštąjį išsilavinimą įgyja daugiausiai asmenų ES, tačiau esama duomenų apie kokybės ir veiksmingumo problemas. Jas tikimasi išspręsti esminėmis reformomis.

2020 m. švietimo ir mokymo programoje („ET 2020“) atsižvelgta į „Detaliosios programos“ silpnąsias puses. Lyginamųjų standartų nustatyta gerokai mažiau, tačiau jie labai konkretūs, pamatuojami ir mažiau problemiški. Įdiegtas švietimo ir mokymo padėties monitoringas, kuomet kiekvienais metais leidžiamas nacionalinis švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis, kuriame įvertinama kiekvienos šalies narės padaryta pažanga.

Tarptautiniai palyginamieji tyrimai

Tarptautiniai palyginamieji tyrimai vis dažniau naudojami ES švietimo politikoje kaip orientyrai, leidžiantys spręsti apie šalių pažangą švietimo srityje ir nurodantys šalims narėms tam tikrus siektinus rodiklius. Į 2020 m. švietimo lyginamuosius standartus įtraukti PISA ir TALIS tyrimų rezultatai. Įvairiuose kituose ES švietimo dokumentuose taip pat minimi ICCS, TIMSS, PIIAC, PIRLS ir kiti tyrimai. Šiuos tyrimus atlieka dvi pagrindinės tarptautinės organizacijos - Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija EBPO (*Organization for Economic Cooperation and Development OECD*) ir Tarptautinė švietimo pasiekimų vertinimo asociacija IAE (*International Association for Evaluation of Educational achievement*).

PISA

Bene labiausiai žinomas ir dažniausiai cituojamas yra EBPO vykdomas tarptautinis PISA (*Programme for International Student Assessment*) tyrimas. Šio tyrimo metu įvertinami penkiolikmečių pasiekimai gamtamokslinio raštingumo, skaitymo gebėjimų ir matematinio raštingumo srityse. Tyrimas vykdomas kas treji metai nuo 2000-ųjų. Kiekvieno ciklo metu viena iš sričių yra analizuojama detaliau. 2000 ir 2009 metais svarbiausia sritis buvo skaitymo gebėjimai, 2003 ir 2012 metais – matematinis raštingumas, o 2006 ir 2015 metais – gamtamokslinis raštingumas. Papildomai tyrime dalyvaujančioms šalims nuo 2012 metų ciklo buvo pasiūlyta įvertinti penkiolikmečių finansinį raštingumą, o nuo 2015 metų ciklo – problemų sprendimo bendradarbiaujant gebėjimus.

Lietuva PISA tyrime dalyvauja nuo 2006 metų. Šiuo metu tyrime dalyvauja visos Europos Sąjungai priklausančios šalys. 2015 metų tyrime dalyvavo 6525 moksleiviai iš 311 bendrojo ugdymo ir profesinių Lietuvos mokyklų. Visų ciklų, kuriuose dalyvavo Lietuva, metu jos įvertinimas buvo žemesnis už tyrime dalyvavusių šalių vidurkį. 2015 metų tyrime gamtamokslinio raštingumo srityje Lietuva užėmė 36 vietą tarp 72 dalyvavusių šalių bei teritorijų. Geriausias rezultatus iš ES šalių parodė Estija, Suomija ir Slovėnija. Prasčiausiai pasirodė Kipras, Rumunija ir Bulgarija. Pateikiame ES

šalių rezultatus (500 – rezultatų vidurkis EBPO šalyse):

Šalis	Rezultatas
Estija	534
Suomija	531
Slovėnija	513
Jungtinė Karalystė	509
Vokietija	509
Nyderlandai	509
Airija	503
Belgija	502
Danija	502
Lenkija	501
Portugalija	501
Austrija	495
Prancūzija	495
Švedija	493
Čekija	493
Ispanija	493
Latvija	490
Liuksemburgas	483
Italija	481
Vengrija	477
Lietuva	475
Kroatija	475
Malta	465
Slovakija	461

Graikija	455
Bulgarija	446
Rumunija	435
Kipras	433

1 lentelė. ES šalių penkiolikmečių pasiekimai gamtamokslinio raštingumo srityje (EBPO PISA, 2016).

Vienas iš ES 2020 nustatytų švietimo lyginamųjų standartų nurodo, kad nepakankamai [skaitymo, matematinių ir gamtos mokslų](#) gebėjimų įgijusių 15 metų jaunuolių turėtų būti mažiau negu 15 %. Tai penkiolikmečių dalis, PISA tyrimuose nepasiekusių antrojo lygmens. Kaip atrodo ES šalys pagal šį rodiklį gamtamokslinio raštingumo srityje??

Šalis	Nepasiekusių antrojo lygmens procentas
Estija	8,8
Suomija	11,5
Slovėnija	15,0
Airija	15,3
Danija	15,9
Lenkija	16,3
Vokietija	17,0
Latvija	17,2
Jungtinė Karalystė	17,4
Portugalija	17,4
Ispanija	18,3
Nyderlandai	18,5
Belgija	19,8
Čekija	20,7
Austrija	20,8
Švedija	21,6

Prancūzija	22,1
Italija	23,2
Kroatija	24,6
Lietuva	24,7
Liuksemburgas	25,9
Vengrija	26,0
Slovakija	30,7
Malta	32,5
Graikija	32,7
Bulgarija	37,9
Rumunija	38,5
Kipras	42,1

2 lentelė. ES šalių penkiolikmečių, nepasiekusių antrojo lygmens gamtamokslinio raštingumo srityje, procentas (EBPO PISA, 2016).

Skaitymo gebėjimų srityje Lietuva užėmė 38 vietą. Geriausius rezultatus iš ES šalių parodė Suomija, Airija ir Estija. Prasčiausiai pasirodė Bulgarija, Rumunija ir Kipras:

Šalis	Rezultatas
Suomija	526
Airija	521
Estija	519
Vokietija	509
Lenkija	506
Slovėnija	505
Nyderlandai	503
Švedija	500
Danija	500

Prancūzija	499
Belgija	499
Portugalija	498
Jungtinė Karalystė	498
Ispanija	496
Latvija	488
Čekija	487
Kroatija	487
Austrija	485
Italija	485
Liuksemburgas	481
Lietuva	472
Vengrija	470
Graikija	467
Slovakija	453
Malta	447
Kipras	443
Rumunija	434
Bulgarija	432

3. lentelė. ES šalių penkiolikmečių pasiekimai skaitymo gebėjimų srityje (EBPO PISA, 2016).

Koks procentas ES šalių penkiolikmečių nepasiekė antrojo lygio skaitymo gebėjimų srityje?

Šalis	Nepasiekusių antrojo lygmens procentas
Airija.	10,2
Estija	10,6
Suomija	11,1
Lenkija	14,4

Danija	15,0
Slovėnija	15,1
Vokietija	16,2
Ispanija	16,2
Portugalija	17,2
Latvija	17,7
Jungtinė Karalystė	17,9
Nyderlandai	18,1
Švedija	18,4
Belgija	19,5
Kroatija	19,9
Italija	21,0
Prancūzija	21,5
Čekija	22,0
Austrija	22,5
Lietuva	25,1
Liuksemburgas	25,6
Vengrija	27,5
Graikija	27,3
Slovakija	32,1
Malta	35,6
Kipras	35,6
Rumunija	38,7
Bulgarija	41,5

4 lentelė. ES šalių penkiolikmečių, nepasiekusių antrojo lygmens skaitymo gebėjimų srityje, procentas (EBPO PISA, 2016).

Matematinio raštingumo srityje Lietuva užėmė 36 vietą. Geriausius rezultatus iš ES šalių parodė Estija, Nyderlandai ir Danija. Prasčiausiai pasirodė Kipras, Bulgarija ir Rumunija:

Šalis	Rezultatas
Estija	520
Nyderlandai	512
Danija	511
Suomija	511
Slovėnija	510
Belgija	507
Vokietija	506
Lenkija	504
Airija	504
Austrija	497
Švedija	494
Prancūzija	493
Jungtinė Karalystė	492
Čekija	492
Portugalija	492
Italija	490
Ispanija	486
Liuksemburgas	486
Latvija	482
Malta	479
Lietuva	478
Vengrija	477
Slovakija	475
Kroatija	464

Graikija	454
Rumunija	444
Bulgarija	441
Kipras	437

5 lentelė. ES šalių penkiolikmečių pasiekimai matematinio raštingumo srityje (EBPO PISA, 2016).

Koks procentas ES penkiolikmečių nepasiekė antrojo lygmens matematinio raštingumo srityje?

Šalis	Nepasiekusių antrojo lygmens procentas
Estija	11,2
Suomija	13,6
Danija	13,6
Airija	15,0
Slovėnija	16,1
Nyderlandai	16,7
Vokietija	17,2
Lenkija	17,2
Belgija	20,1
Švedija	20,8
Latvija	21,4
Čekija	21,7
Austrija	21,8
Jungtinė Karalystė	21,9
Ispanija	22,2
Italija	23,3
Prancūzija	23,5
Portugalija	23,8
Lietuva	25,4

Liuksemburgas	25,8
Slovakija	27,7
Vengrija	28,0
Malta	29,1
Kroatija	32,0
Graikija	35,8
Rumunija	39,9
Bulgarija	42,1
Kipras	42,6

6 lentelė. ES šalių penkiolikmečių, nepasiekusių antrojo lygmens matematinio raštingumo srityje, procentas (EBPO PISA, 2016).

ES šalių politikai didelį dėmesį skiria PISA rezultatams ir pagal juos koreguoja nacionalinės švietimo politikos kryptį. Didelį dėmesį šalių pasirodymui šiame tyrime skiria ir žiniasklaida. Kita vertus, PISA tyrimo organizavimo principai ir metodologija susilaukia nemenkos kritikos, visų pirma iš akademinės bendruomenės atstovų. Bene geriausiai žinomas pavyzdys yra atviras akademinės bendruomenės atstovų laiškas PISA programos direktoriui A. Šleicheriui (Meyer, Zahedi, 2014), kuriame PISA tyrimui išsakoma daug pagrįstų priekaištų.

PISA tyrimą sunku vertinti vienareikšmiškai. Mūsų manymu (Želvys, 2016), PISA tyrimui priskirtini bent dešimt skirtingų vaidmenų:

- PISA kaip globalizacijos simbolis. Pasak kai kurių kritiškai tyrimo atžvilgių nusiteikusių mokslininkų (Meyer, Benavot, 2013), PISA yra tapusi savotiška globalia švietimo „superministerija“, atspindinčia pasaulinę tendenciją įvesti universalius vertinimo kriterijus ir nustatyti bendras švietimo sistemų raidos gaires. PISA sudaro tyrime dalyvaujančioms šalims galimybes atlikti globalius palyginimus ir įvertinti savo vietą pasauliniame reitinge. Pasak Spring (2009), PISA nukreipia šalis nuo nacionalinio ugdymo turinio link globalių ekonominių standartų, o tai savo ruožtu veda prie vis didesnės ugdymo sistemų unifikacijos ir standartizacijos.
- PISA kaip neoliberalizmo apraiška. PISA skatina šalis konkuruoti ir dalyvauti švietimo paslaugų rinkoje. Neoliberalizmas yra vyraujanti šių dienų ekonominė paradigma, kuri siekia galutinai paversti švietimą ekonomikos sektorių aptarnaujančia institucija. PISA rezultatai parodo, kiek šalių švietimo sistemos atliepia globalios darbo rinkos poreikiams. Kairieji neoliberalizmo kritikai teigia, kad PISA yra vienas iš tarnavimo globaliam kapitalizmui instrumentų. Pasak jų, PISA ignoruoja nacionalinį ugdymo turinį ir egzistuojančius kultūrinius

skirtumus, o orientacija vien tik į darbo rinkos poreikius tradicinę sociokultūrinę švietimo misiją pakeičia daug mažiau patraukliu paslaugų teikėjo vaidmeniu.

- PISA kaip metodologinė kontroversija. PISA naudoja sudėtingus atrankos ir statistinės analizės instrumentus, tačiau, kita vertus, PISA tyrimas viso labo tėra 2 val. trukmės standartizuotas testas. Papildomai moksleiviai ir mokyklų vadovai yra apklausiami apie socialinį, ekonominį ir kultūrinį statusą bei organizacinį mokymosi kontekstą. Sunku paneigti, kad tai yra pakankamai subjektyvi nuomonių apklausa. Kiek pagrįstai galima pagal tokio testo rezultatus daryti apibendrinimus apie šalių švietimo būklę? Daugelis tyrėjų atkreipia dėmesį į tai, kad standartizuotas testas atskleidžia tik keletą iš daugelio turimų kompetencijų ir visiškai neatspindi penkiolikmečių fizinės, moralinės, pilietinės ar meninės raidos.
- PISA kaip tyrimo duomenų bazė. PISA – tai didžiulė duomenų bazė, sudaranti galimybę atlikti labai įvairaus pobūdžio antrines analizes. Pasitelkus šiuos duomenis, galima lyginti ankstesnius tyrimų ciklus su vėlesniais, skirtingas šalis ir teritorijas, įvairių tipų ugdymo įstaigas, ieškoti sąryšio tarp moksleivių pasiekimų ir kitų faktorių. Tai ypač svarbu nedidelėms šalims, tokioms, kaip Lietuva, kurios neturi galimybių savarankiškai suplanuoti ir atlikti tokios apimties tyrimų.
- PISA kaip švietimo pasiekimų matavimo priemonė. PISA rezultatai yra įtraukti į Europos Sąjungos lyginamųjų standartų sistemą ir, nepriklausomai nuo to, kaip akademinės bendruomenės atstovai ir politikai vertina patį tyrimą, Lietuva, kaip ir kitos ES narės, privalo tiek dalyvauti šiame tarptautiniame tyrime, tiek ir siekti tų rodiklių, kuriuos yra nustačiusi Europos Komisija. Pagal šiuos rezultatus bus sprendžiama, kiek sėkmingai šalys narės įgyvendina Europos Sąjungos švietimo politiką.
- PISA kaip reitingavimo sistema. Bene labiausiai plačiai visuomenei PISA yra žinoma kaip šalių reitingavimo sistema. Būtent taip šį tyrimą dažniausiai pristato ir švietimo temomis rašantys žurnalistai. Jie skaičiuoja, kurią vietą kitų valstybių tarpe užėmė dalyvaujanti šalis, vertina, ar jos rezultatai pagerėjo, ar pablogėjo, lyginant su praėjusiu ciklu ir kt. Jeigu šalis nepatenka į pirmaujančių šalių dešimtuką, žiniasklaidos vertinimai dažniausiai yra kritiški. Pagal tai, kokią vietą šalis užima šiame reitinge, apie švietimo kokybę sprendžia ir plačioji visuomenė.
- PISA kaip reklamos būdas. Švietimas nėra pati populiariausia žiniasklaidos tema, todėl tyrimas švietimo sferoje dirbantiems žmonėms yra svarbus reklamos prasme: PISA rezultatų paskelbimo dieną švietimui skirtos antraštės atsiranda pirmuose laikraščių puslapiuose ir pagrindiniuose interneto žinių portaluose. Tai gera proga iškelti ir kitas švietimui aktualias problemas, kadangi visuomenės susidomėjimas švietimu kurį laiką išlieka: ši tema būna aktuali bent jau iki tol, kol šią temą aptarinėja politikai bei švietimo analitikai.
- PISA kaip baudžiamoji priemonė. PISA rezultatai dažnai naudojami kaip neefektyvios švietimo vadovų ir politikų veiklos įrodymas. Kritika retai būna objektyvi, nes švietimas – inertiška struktūra ir tyrimo rezultatai paprastai būna nulemti ankstesnės valdžios sprendimų, tačiau oponentų lūpose nesėkmė tarptautiniame lyginamajame tyrime skamba kaip svarus argumentas. Dėl šios priežasties daugelio šalių politikai be ypatingo džiaugsmo laukia PISA

rezultatų paskelbimo, kadangi jis neišvengiamai reiškia naują kritikos bangą. Žinoma, situacija tampa kitokia, jei šalis pretenduoja patekti tarp geriausiai pasirodžiusių tyrimo dalyvių.

- PISA kaip verslas. PISA tyrimą finansuoja jame dalyvaujančių šalių vyriausybės, Tokios didelės apimties tyrimui atlikti tenka pasitelkti gausius žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius. PISA testinių užduočių kūrimo dalyvauja nemažai žinomų akademinė institucijų ir jose dirbančių mokslininkų. Už duomenų surinkimo bei jų apdorojimo paslaugas taip pat tenka mokėti, todėl dalyvavimas tyrime šalims nemažai kainuoja. Pasak Grek (2009), PISA projekto pajamos sudaro maždaug 30 proc. EBPO Švietimo direktorato biudžeto. Per PISA programos vykdymo laikotarpį įsikūrė nemažai švietimo konsultavimo bendrovių, siūlančių savo paslaugas šalims ir/arba organizacijoms, norinčioms pagerinti savo pasirodymą PISA tyrime.
- PISA kaip švietimo politikos formavimo instrumentas. PISA duomenimis dažnai remiamasi, formuojant nacionalinę švietimo politiką ir numatant tolesnes švietimo sistemos reformas. PISA tyrimo rezultatai įtraukti ne tik į ES, bet ir į nacionalines švietimo pasiekimų vertinimo sistemas. Tiesa, ne visada PISA tyrimo rezultatai turi tiesioginį poveikį šalių vykdomos švietimo politikos kursui, kadangi nacionaliniame lygmenyje vyksta neišvengiamos politinės transformacijos. Vietos politikai dažnai gautus duomenis perteikia ir interpretuoja taip, kad pateisintų jau priimtus arba numatomus priimti politinius sprendimus.

TIMSS

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) – tai IAE vykdomas tyrimas, kurio metu tiriama ketvirtokų ir aštuntokų pasiekimai matematikos ir gamtos mokslų srityse. Jei PISA tyrimo tikslas – įvertinti gebėjimus, būtinus darbo rinkai, nesiejant jų su konkrečiomis ugdymo programomis, tai TIMSS užduotys atspindi matematikos ir gamtos mokslų ugdymo turinio ypatumus. Todėl derinant PISA ir TIMSS rezultatų analizę galima įvairiapusiškiau įvertinti tyrimuose dalyvaujančių šalių švietimo pasiekimus. TIMSS ketvirtokų tyrime dalyvauja 22 ES šalys arba teritorijos, aštuntokų – 8 šalys. Taigi, lyginamąja prasme ES šalių situaciją išsamiau parodo ketvirtokų tyrimas.

TIMSS - tarptautinis palyginamasis tyrimas, į kurį Lietuva įsijungė anksčiausiai: 1995 metais dalyvavo aštuntų klasių moksleivių tyrime. Kadangi tyrimas vykdomas kas ketveri metai, turime šešių tyrimo ciklų – 1995, 1999, 2003, 2007, 2011 ir 2015 – duomenis. Ketvirtų klasių moksleivių tyrime Lietuva dalyvauja nuo 2003 metų. 2015 metų tyrime dalyvavo 4 529 ketvirtų klasių moksleiviai ir 4 347 aštuntų klasių moksleiviai iš atitinkamai 225 ir 208 Lietuvos mokyklų. Pagal TIMSS 2015 ketvirtokų matematikos rezultatus Lietuva užima 16-18 vietą tarp 49 tyrime dalyvavusių šalių. Lietuvos rezultatas aukštesnis už vidurkį. Iš ES šalių geriausiai pasirodė Šiaurės Airija ir Airijos Respublika, prasčiausiai – Prancūzija. Pagal ketvirtokų gamtos mokslų rezultatus Lietuva užima 20-21 vietą tarp 47 šalių. Lietuvos rezultatas aukštesnis už vidurkį. Iš ES šalių geriausiai pasirodė Suomija, prasčiausiai – Kipras. Pagal aštuntokų matematikos rezultatus Lietuva užima 15-16 vietą tarp 39 tyrime dalyvavusių šalių. Lietuvos rezultatas aukštesnis už vidurkį. Iš ES šalių geriausiai pasirodė Airijos Respublika, prasčiausiai – Malta. Pagal aštuntokų gamtos mokslų rezultatus Lietuva užima 15 vietą tarp 39 tyrime dalyvavusių šalių. Lietuvos rezultatas aukštesnis už vidurkį. Iš ES šalių geriausiai pasirodė Slovėnija, prasčiausiai – Malta.

Kaip sekėsi ES šalių ketvirtokams matematikos srityje (500 – TIMSS skalės vidurkis)?

Šalys	Rezultatas
Šiaurės Airija	570
Airijos Respublika	547
Anglija	546
Belgija (flam.)	546
Portugalija	541
Danija	539
Lietuva	535
Suomija	535
Lenkija	535
Nyderlandai	530
Vengrija	529
Čekija	528
Bulgarija	524
Kipras	523
Vokietija	522
Slovėnija	520
Švedija	519
Italija	507
Ispanija	505
Kroatija	502
Slovakija	498
Prancūzija	488

7 lentelė. ES šalių ketvirtokų rezultatai matematikos srityje (IEA TIMSS, 2016).

Kokie ES šalių ketvirtokų rezultatai gamtos mokslų srityje?

Šalis	Rezultatas
Suomija	554
Lenkija	547
Slovėnija	543
Vengrija	542
Švedija	540
Anglija	536
Bulgarija	536
Čekija	534
Kroatija	533
Airijos Respublika	529
Vokietija	528
Lietuva	528
Danija	527
Slovakija	520
Šiaurės Airija	520
Ispanija	518
Nyderlandai	517
Italija	516
Belgija (flam.)	512
Portugalija	508
Prancūzija	487
Kipras	481

8 lentelė. ES šalių ketvirtokų rezultatai gamtos mokslų srityje (IEA TIMSS, 2016).

PIRLS

IAE (international Association for Evaluation of Educational achievement) vykdomas ketvirtokų skaitymo gebėjimų tyrimas PIRLS (Progress in International Reading Literacy) vykdomas nuo 2001 metų ir vyksta kas penkeri metai. Tyrime dalyvauja 24 ES priklausančios šalys ir teritorijos. Lietuva šiame tyrime dalyvauja nuo pirmojo ciklo ir turi sukaupusi keturių ciklų – 2001, 2006, 2011 ir 2016 metų – duomenis. 2016 metų cikle dalyvavo 50 šalių ir 11 regionų. PIRLS 2016 tyrime dalyvavo 4 317 ketvirtos klasės mokinių iš 195 Lietuvos mokyklų. Pagal ketvirtokų skaitymo pasiekimus Lietuva užima 16 vietą. Tai aukščiausias pasiekimas per visą dalyvavimo PIRLS istoriją. Lietuvos rezultatas aukštesnis už tyrime dalyvavusių šalių vidurkį. Iš ES šalių geriausiai pasirodė Airijos Respublika, prasčiausiai – Malta.

Kaip skaitymo gebėjimų tyrime sekėsi ES šalių ketvirtokams (500 – PIRLS skalės vidurkis)?

Šalis	Rezultatas
Airijos Respublika	567
Suomija	566
Lenkija	565
Šiaurės Airija	565
Anglija	559
Latvija	558
Švedija	555
Vengrija	554
Bulgarija	552
Lietuva	548
Italija	548
Danija	547
Nyderlandai	545
Čekija	543
Slovėnija	542
Austrija	541
Vokietija	537
Slovakija	535

Portugalija	528
Ispanija	528
Belgija (flam.)	525
Prancūzija	511
Belgija (pranc.)	497
Malta	452

9 lentelė. ES šalių ketvirtokų pasiekimai skaitymo gebėjimų srityje (IEA PIRLS, 2016).

PIAAC

EBPO nuo 2011 m. atlieka suaugusiųjų gebėjimų tyrimą (angl. *Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC*), kurio antrajame etape, 2014-2015 m., dalyvavo ir Lietuva. PIAAC yra laikomas išsamiausiu kada nors vykdytu suaugusiųjų gebėjimų tyrimu, padedančiu susidaryti vaizdą apie suaugusiųjų gebėjimus trijose įgūdžių srityse: skaitymo gebėjimų (raštingumo), matematinio raštingumo ir problemų sprendimo technologijų pagalba. Iš viso tyrime dalyvavo daugiau nei 216 tūkst. 16 metų ir vyresnių suaugusiųjų, Lietuvoje vykdant tyrimą apklausti 5 tūkst. suaugusiųjų. Tyrimo rezultatai paskelbti 2016 m. Tyrimo metu surinkti duomenys detaliai atskleidžia suaugusiųjų turimas kompetencijas, svarbias demografiniu, darbo rinkos, švietimo ir socialinės politikos aspektais. Kadangi PIAAC vykdytas 33 šalyse, jų tarpe 21 ES šalyje arba teritorijoje, tyrimas leidžia palyginti Lietuvos suaugusiųjų raštingumo situaciją tarptautiniu mastu. Skaitymo gebėjimų srityje gauti šie rezultatai (268 – EBPO šalių vidurkis):

Šalis	Rezultatas
Suomija	288
Nyderlandai	284
Švedija	279
Estija	276
Belgija (flam.)	275
Čekija	274
Slovakija	274
Anglija	273
Danija	271
Vokietija	270
Šiaurės Airija	269

Kipras	269
Austrija	269
Lietuva	267
Lenkija	267
Airijos Respublika	267
Prancūzija	262
Slovėnija	256
Graikija	254
Ispanija	252
Italija	250

10 lentelė. ES šalių suaugusiųjų skaitymo gebėjimai (OECD PIAAC, 2016).

Matematinio raštingumo srityje gauti šie rezultatai (263 – EBPO šalių vidurkis):

Šalis	Rezultatas
Suomija	282
Nyderlandai	280
Belgija (flam.)	280
Švedija	279
Danija	278
Čekija	276
Slovakija	276
Austrija	275
Estija	273
Vokietija	272
Lietuva	267
Kipras	265
Anglija	262

Lenkija	260
Šiaurės Airija	259
Slovėnija	258
Airijos Respublika	256
Prancūzija	254
Graikija	252
Italija	247
Ispanija	246

11 lentelė. ES šalių suaugusiųjų matematinis raštingumas (OECD PIAAC, 2016).

Problemų sprendimo technologijų pagalba dalyvavo ne visos aukščiau paminėtos šalys, todėl jų rezultatų nepateikiame.

EBPO, skelbdamas antrojo PIAAC etapo šalių rezultatus akcentavo, kad:

- lyginant su kitomis EBPO šalimis, Lietuvoje suaugusiesiems būdingas vidutinis skaitymo gebėjimų ir aukštesnis už vidutinį matematinio raštingumo lygis;
- Lietuva yra viena iš dviejų tyrime dalyvavusių valstybių, kur vyrų ir moterų skaitymo ir matematiniai įgūdžiai yra panašaus lygio;
- jaunimas Lietuvoje pasižymi aukštesniais skaitymo įgūdžiais nei kitų tyrime dalyvavusių šalių vidurkis.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad Lietuva yra viena iš dviejų tyrime dalyvavusių šalių, kuriose vyrai ir moterys pasižymi panašiais raštingumo ir skaičiavimo gebėjimų lygiais bei kad įgūdžių lygio skirtumai, susiję su amžiumi, lytimi, kilme, išsilavinimu ir tėvų išsilavinimu, yra ne tokie dideli kaip daugelyje kitų šalių. Mažiausiai išplėtotą įgūdžių sritį yra problemų sprendimas technologijų pagalba. Suaugusiųjų, neturinčių jokios darbo kompiuteriu patirties arba elementarių darbo kompiuteriu įgūdžių, o taip pat suaugusiųjų, pademonstravusių žemiausią įgūdžių lygį sprendžiant problemas technologijų pagalba, dalis Lietuvoje viršija visų tyrime dalyvavusių šalių vidurkį ir yra tarp didžiausių procentinių dalių. Kita problemine sritimi galima įvardinti tai, kad suaugusieji Lietuvoje mažiau nei kitų šalių darbuotojai panaudoja savo įgūdžius darbe ir tvirtina, kad jų raštingumo įgūdžiai viršija jų darbo reikalavimus (Kvalifikacijų ir profesinio mokymo centras, 2018). Interneto prieiga <http://www.kpmc.lt/kpmc/ka-apie-lietuvos-gyventoju-igudzius-atskleide-suaugusiuju-igudziu-tyrimo-piaac-duomenys/>

TALIS (Teaching and Learning International Survey) yra EBPO vykdomas tyrimas, kurio pagrindinis objektas yra mokytojai. Šio tyrimo metu tiriama mokytojų darbo aplinka ir darbo sąlygos mokyklose. Vykdamas šį tyrimą, siekiama sužinoti mokytojų ir mokyklų vadovų nuomonę įvairiais su ugdymu ir aplamai švietimu susijusiais klausimais. TALIS buvo pradėtas vykdyti Europos Komisijos iniciatyva, siekiant įvertinti šalių pasiekimus įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslus. Kol kas įvyko du TALIS tyrimo ciklai – 2008 ir 2013 metais. 2018 metais vykdomas trečiasis tyrimų ciklas. Lietuva įsijungė į tyrimą 2008 metų cikle, kuomet tyrime dalyvavo 24 šalys. 2013 metų cikle, deja, buvo nuspręsta nedalyvauti. 2018 metų cikle Lietuva vėl įsijungė į tyrimą ir bus viena iš 48 dalyvaujančių šalių. TALIS 2018 orientuotas į pagrindinio ugdymo pakopą. Kiekvienoje šalyje bus atrinkta 200 mokyklų ir apklausti jų vadovai bei po 20 kiekvienos mokyklos mokytojų. Tyrimo rezultatai bus paskelbti 2019 metais.

ICCS

IAE (international Association for Evaluation of Educational achievement) vykdomas Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimas ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) tiria būdus, kuriais šalys ruošia savo jaunuolius perimti piliečio vaidmenį. Tyrimo metu renkama informacija apie mokinių pilietines žinias ir kompetencijas, jų nuostatas, suvokimą ir su pilietiškumu susijusias veiklas. 2009 m. tyrime dalyvavo 38 šalys, iš jų 26 Europos šalys. Dalyvavo aštuntų klasių mokiniai, kurių vidutinis amžius buvo 13,5 metų. 2016 m. tyrime dalyvavo 24 šalys. Lietuvoje ICCS 2016 metų tyrime dalyvavo 183 įvairių tipų bendrojo ugdymo mokyklos. Iš viso tyrime dalyvavo 183 mokyklų vadovai, 2 674 aštuntos klasės mokomųjų dalykų mokytojai ir 3 631 mokinys iš 198 klasių. ES švietimo politikos kontekste svarbiausiu laikytinas ICCS Europos modulis, leidžiantis įvertinti mokinių požiūrį į būdingus Europai pilietiškumo ir pilietinio ugdymo klausimus, susijusius su Europos Sąjungos politika ir praktika. Europos modulį pildė 52 768 mokiniai iš 15 Europos šalių. Atsakant į daugumą klausimų teigiamas Lietuvos mokinių požiūris į Europos Sąjungos politiką ir praktiką buvo aukštesnis už tyrime dalyvavusių Europos šalių vidurkį.

Europos Sąjungos šalių švietimo statistika

„Eurydice“

„Eurydice“ – Europos švietimo sistemų ir politikos informacijos tinklas, įkurtas 1980 metais. Tai didžiulis lyginamosios informacijos apie Europos švietimo sistemas ir politiką šaltinis, teikiantis analizes ir studijas įvairiomis švietimo sistemų temomis. Tinklą sudaro 42 nacionaliniai padaliniai, veikiantys 38 valstybėse, dalyvaujančiose programoje „Erasmus+“. Apart ES šalių, tinkle veikloje taip pat dalyvauja Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Islandija, Lichtenšteinas, Makedonija, Juodkalnija, Norvegija, Serbija, Šveicarija ir Turkija. Eurydice pateikia į tinklą įeinančių šalių švietimo sistemų aprašymus, o taip pat pristato leidinius, tokius kaip šalių švietimo sistemų lyginamosios analizės, tematinės studijos, skaičių ir faktų rinkiniai ir kt. Prieiga per internetą https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page

Informaciją apie „Eurydice“ veiklą lietuvių kalba pateikia Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Euridike_pabaigtas_%C5%BDr-.pdf

Eurostatas

Eurostatas (Europos Sąjungos statistikos tarnyba) skelbia oficialius suderintus Europos Sąjungos, euro zonos, Europos ekonomikos statistinius rodiklius ir pateikia palyginamą, patikimą ir objektyvią kintančios Europos šalių panoramą anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Apart daugelio kitų sričių, Eurostatas teikia statistiką ir iš švietimo ir mokymo srities. Švietimo ir mokymo srities statistiniai duomenys teikia informaciją apie asmenų dalyvavimą švietimo ir mokymo veikloje, švietimo finansavimą, pedagoginį personalą bei mokymosi pasiekimus. Švietimo ir mokymo statistiniai duomenys apima šiuos aspektus:

Švietimo sistemos

- moksleiviai ir studentai
- absolventai
- studentų mobilumas
- pedagoginis personalas
- švietimo išlaidos

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi visą gyvenimą

- suaugusiųjų dalyvavimas švietime ir mokymesi
- suaugusiųjų mokymosi charakteristikos
- kliūtys suaugusiųjų dalyvavimui švietime ir mokymesi
- nuolatinis profesinis tobulinimasis darbo vietose

Gyventojų išsilavinimo lygis

Perėjimas iš švietimo sistemos į darbo pasaulį

- nedirbantis ir nesimokantis jaunimas
- ankstyvas nubyraėjimas iš švietimo ir mokymo sistemos
- darbinis jaunimo statusas įgijus išsilavinimą

Kalbos

- kalbų mokymasis
- kalbų mokėjimo įsivertinimas

Eurostatas taip pat pateikia ir daug kitų tiesiogiai ar netiesiogiai su švietimu ir mokymu susijusių duomenų. Prieiga per internetą https://europa.eu/european-union/documents-publications/statistics_lt

EBPO: žvilgsnis į švietimą

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) kiekvienais metais išleidžia šalių narių švietimo būklės apžvalgą „Žvilgsnis į švietimą“ (Education at a Glance). Kasmetinę apžvalgą galima rasti internete adresu http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en

Ši organizacija vienija 35 labiausiai ekonomiškai išsivysčiusias pasaulio valstybes. ES švietimo politikos kontekste svarbu, jog šios organizacijos gretose yra 22 ES šalys: Austrija, Belgija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Latvija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė. Lietuva tikisi tapti šios organizacijos nare 2018 metais, tačiau jau dabar apžvalgoje galima rasti duomenis apie Lietuvos švietimą. Nuo 2016 metų atskirai pateikiama ir Lietuvos švietimo būklės apžvalga. Ją galima rasti internete adresu http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/ocd/education/education-at-a-glance-2016/lithuania_eag-2016-68-en#.V9qiOnVNzRY#page9

Kokius duomenis apie leidinyje „Žvilgsnis į švietimą“ galima rasti? Leidinio turinys atspindi EBPO nustatytus švietimo indikatorius:

A. Švietimo institucijų rezultatai ir poveikis mokymuisi

- i. 1. Kokį išsilavinimo lygmenį yra pasiekę suaugusieji?
- A. 2. Kokios vidurinių mokyklų abiturientų charakteristikos?
- A. 3. Kokios aukštųjų mokyklų absolventų charakteristikos?
- A. 4. Kaip tėvų išsilavinimas įtakoja moksleivių pasiekimus?
- A. 5. Kaip išsilavinimas įtakoja dalyvavimą darbo rinkoje?
- A. 6. Kaip išsilavinimas įtakoja pajamas?
- A. 7. Kokios finansinės paskatos investuoti į švietimą?
- A. 8. Kokios švietimo socialinės pasekmės?
- A. 9. Kiek moksleivių baigia paskutinę vidurinio mokslo pakopą?

B. Finansinių ir žmogiškųjų išteklių investavimas į švietimą

- B. 1. Kiek lėšų skiriama besimokantiejiems?
- B. 2. Kokia BVP dalis skiriama švietimui?
- B. 3. Kiek valstybės ir privačių lėšų investuojama?
- B. 4. Kiek iš viso investuojama į švietimą?
- B. 5. Kiek moka aukštųjų mokyklų studentai ir kokią valstybės paramą jie gauna?
- B. 6. Kokiems ištekliams ir paslaugoms įsigyti skiriamas švietimo finansavimas?
- B. 7. Kokie veiksniai įtakoja išlaidų švietimui dydį?

C. Švietimo prieinamumas, dalyvavimas ir pažanga

- C. 1. Kas dalyvauja švietime?
- C. 2. Kokie ankstyvojo ugdymo sistemų skirtumai tarp šalių?
- C. 3. Kas ateis studijuoti į aukštąsias mokyklas?

- C. 4. Koks studentų, dalyvaujančių tarptautinio mobilumo programose, profilis?
- C. 5. Iš mokyklos į darbo pasaulį: ką veikia 15-29 metų jaunimas?
- C. 6. Kiek suaugusiųjų dalyvauja švietimo ir mokymosi veiklose?

D. Mokymosi aplinka ir mokyklų veiklos organizavimas

- D. 1. Kiek laiko moksleiviai praleidžia klasėje?
- D. 2. Koks mokinių ir mokytojų santykis ir klasių dydis?
- D. 3. Kokie mokytojų atlyginimai?
- D. 4. Kiek laiko mokytojai dirba?
- D. 5. Kokios mokytojų charakteristikos?
- D. 6. Kokie priėmimo į aukštąsias mokyklas kriterijai?

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Statistikos departamento, Eurostato ir EBPO pateikiami statistiniai duomenys ne visada sutampa, kadangi šios institucijos naudoja skirtingas statistinių duomenų skaičiavimo metodikas. Todėl įvairiose diskusijose bei publikacijose, ypač skirtose švietimo finansavimo ir aprūpinimo klausimams, oponentai kartais operuoja skirtingais skaičiais. Siekiant didesnio objektyvumo, galima naudotis kelių skirtingų institucijų pateikiamais duomenimis.

Profesinis rengimas

2002 metais 31 šalies (Europos Sąjungos valstybių narių ir šalių kandidačių, Kroatijos, Makedonijos, Turkijos, Islandijos, Lichtenšteino, Norvegijos) ministrai, atsakingi už profesinį mokymą, socialiniai partneriai ir Europos Komisija pasirašė Kopenhagos deklaraciją dėl glaudesnio Europos bendradarbiavimo profesinio mokymo srityje. Bendradarbiavimo profesinio mokymo stiprinimo srityje procesas nuo to laiko vadinamas Kopenhagos procesu. Kopenhagos deklaracijoje pasiūlyti keturi bendradarbiavimo prioritetai, kurie buvo peržiūrėti ir atnaujinami kas dvejus metus: 2004 m. buvo paskelbtas Maastrichto komunikatas, 2006 m. - Helsinkio komunikatas, 2008 m. - Bordo komunikatas ir 2010 m. - Briugės komunikatas.

Kopenhagos deklaracija, 2002 m.

- Europinės dimensijos stiprinimas
- Skaidrumo, informavimo ir konsultavimo

tobulinimas

- Kompetencijų ir kvalifikacijų pripažinimas
- Kokybės užtikrinimo skatinimas

Maastrichto komunikatas, 2004 m.

- Kopenhagos proceso instrumentų įgyvendinimas

- Valstybės ir privačių investicijų tobulinimas
  - Dėmesys socialinės rizikos grupių poreikiams
  - Lanksčios ir atviros mokymo struktūros kūrimas
  - Planavimo ir partnerystės gerinimas; gebėjimų poreikio nustatymas
  - Pedagoginių metodų ir mokymosi aplinkos plėtotė
  - Profesijos mokytojų ir instruktorių kompetencijos tobulinimas
  - Profesinio mokymo statistikos tobulinimas
- Helsinkio komunikatas, 2006 m.
- Profesinio mokymo įvaizdžio, statuso, patrauklumo gerinimas; geresnis valdymas
  - Tolesnis bendrų Europos priemonių kūrimas, išbandymas ir įgyvendinimas iki 2010 m.
  - Sistemingesnis požiūris į šalių abipusio mokymosi stiprinimą; profesinio mokymo statistikos gerinimas
  - Aktyvus visų suinteresuotųjų šalių dalyvavimas
- Bordo komunikatas, 2008 m.
- Bendradarbiavimo priemonių ir nuostatų įgyvendinimas
  - Profesinio mokymo sistemų kokybės ir patrauklumo didinimas
  - Ryšių tarp profesinio mokymo ir darbo rinkos tobulinimas
  - Bendradarbiavimo sąlygų gerinimas
- Briugės komunikatas, 2010 m.
- Bendra profesinio mokymo 2020 m. vizija
  - 2011-2014 m. trumpalaikiai siektini rezultatai
  - 2011-2020 m. laikotarpio strateginiai tikslai

Buvo nustatyti šie profesinio rengimo ir mokymo prioritetai:

„Taryba nustato [Kopenhagos proceso](#) prioritetus 2011–2020 m. laikotarpiui. Kopenhagos procesu siekiama pagerinti [profesinio rengimo ir mokymo](#) patrauklumą stiprinant bendradarbiavimą europiniu lygmeniu.

Šie atnaujinti tikslai padės siekti [strategijos „Europa 2020“](#) prioritetų ir iniciatyvų. Profesinis rengimas ir mokymas vaidina esminį vaidmenį siekiant dviejų strategijos tikslų: iki 2020 m. padidinti aukštąjį išsilavinimą turinčių 30–34 metų amžiaus asmenų dalį bent iki 40 % ir sumažinti [mokyklos nebaigusiu asmenų](#) dalį iki mažiau nei 10 %.

Bendra vizija

Tarybos vertinimu, tam, kad profesinio rengimo ir mokymo politika būtų veiksminga, reikia bendro požiūrio, kuriuo atsižvelgiama į socialinę ir užimtumo politiką.

Iki 2020 m. profesinio rengimo ir mokymo sistemos turėtų būti tapusios patrauklesnės ir prieinamos visiems, teikti kokybišką išsilavinimą ir būti gerai pritaikytos prie darbo rinkos poreikių. Jos turi būti pakankamai lanksčios, kad būtų galima judėti tarp skirtingų švietimo sistemų (mokyklinio ugdymo, aukštojo mokslo ir pan.). Tęstinis profesinis rengimas ir mokymas turi būti lengvai prieinamas ir labiau orientuotas į karjerą. Reikia didinti galimybes dalyvauti profesiniame rengime ar mokyme užsienyje.

2011–2020 m. tikslai

Apibrėžti keli strateginiai tikslai, kuriuos reikia pasiekti iki 2020 m. Kiekvienam tokiam strateginiam tikslui yra nustatyti trumpalaikiai nacionaliniu lygmeniu siektini rezultatai (2011–2014 m.) ir Europos Sąjungos (ES) parama jų siekiant. Iš viso nustatyti šeši strateginiai tikslai:

- užtikrinti, kad pirminis profesinis rengimas ir mokymas taptų patrauklia mokymosi galimybe. Nacionalinių institucijų prašoma artimiausiu metu didinti profesinio rengimo ir mokymo patrauklumą, taip pat remti veiklą, kuri sudarytų sąlygas studentams susipažinti su įvairiais profesiniais amatais ir profesinės karjeros galimybėmis;
- skatinti kompetencijų pirminio ir tęstinio profesinio rengimo bei mokymo srityje, jų kokybę ir aktualumą. 2011–2014 m. reikia daryti pažangą nustatant [nacionalines kokybės užtikrinimo sistemas](#). Taip pat reikėtų intensyvinti profesinio rengimo ir mokymo įstaigų ir įmonių bendradarbiavimą, visų pirma rengiant mokytojams skirtas stažuotes įmonėse. Profesinio rengimo ir mokymo įstaigos turėtų gauti grįžtamąją informaciją apie savo absolventų galimybes įsidarbinti;
- sudaryti lanksčias galimybes mokytis ir įgyti kvalifikaciją. Nacionaliniu lygmeniu artimiausiu metu reikėtų peržiūrėti, kaip visi profesiniame rengime ir mokyme dalyvaujantys suinteresuotieji subjektai naudoja paskatas, naudojasi teisėmis ir vykdo pareigas. Nacionalinės institucijos taip pat turėtų imtis tinkamų priemonių paskatinti dalyvavimą tęstiniame profesiniame rengime ir mokyme. Iki 2012 m. reikia sukurti nacionalinių kvalifikacijų sąrangų lygių nuorodas į [Europos kvalifikacijų sąrangos](#) lygius;
- skatinti tarptautinį judumą profesinio rengimo ir mokymo srityje. Tam ES šalys turėtų skatinti studentus ir specialistus dalyvauti judumo programose, taip pat skatinti vietas ir regionų valdžios institucijas ir profesinio rengimo bei mokymo įstaigas kurti internacionalizavimo strategijas. Į mokymų programas reikia įtraukti kalbų mokymąsi;
- stiprinti kūrybingumą, novatoriškumą, verslumą ir naudojimąsi naujosiomis technologijomis. Nacionaliniu lygmeniu reikia skatinti profesinio rengimo ir mokymo įstaigas, aukštojo mokslo įstaigas ir dizaino, meno, mokslinių tyrimų bei inovacijų centrus kurti partnerystes. Profesinio rengimo ir mokymo įstaigos turėtų būti aprūpintos būtina įranga ir naujosiomis technologijomis. Verslumą galima skatinti sudarant galimybes įgyti praktinės patirties;

- užtikrinti profesinio rengimo ir mokymo prieinamumą visiems, visų pirma didinant jo įnašą mažinant mokyklos nebaigusių asmenų skaičių. Žemos kvalifikacijos ir kitoms rizikos grupėms priklausantys asmenys turėtų būti skatinami dalyvauti, pasitelkiant tinkamas orientavimo ir paramos paslaugas, naujas technologijas ir esamas stebėsenos sistemas.

Taryba taip pat nustato penkis bendruosius tikslus:

- aktyvesnis profesinio rengimo ir mokymo srities suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas ir didesnis europinio bendradarbiavimo pasiekimų matomumas;
- europinių ir nacionalinių priemonių skaidrumo, pripažinimo, kokybės užtikrinimo ir judumo srityse suderintas valdymas;
- profesinio rengimo bei mokymo politikos srities ir kitų susijusių politikos sričių atstovų bendradarbiavimo intensyvinimas;
- duomenų kokybės ir palyginamumo gerinimas ES politikos formavimo profesinio rengimo ir mokymo srityje tikslais;
- tinkamas ES paramos panaudojimas“ (Europos Sąjungos Taryba, 2010).

2016 m. Komisija paskelbė komunikatą „[Nauja Europos įgūdžių darbotvarkė](#)“ (COM(2016) 0381), kurioje ji siūlo veiksmus, kuriais žmonėms būtų suteikiami įgūdžiai, reikalingi darbo rinkoje, ir kuriais būtų padedama geriau pasinaudoti turimais įgūdžiais, siekiant padėti jiems rasti kokybiškus darbus ir padidinti gyvenimo galimybes. Viena iš iniciatyvų, siūlomų pagal Naujų įgūdžių darbotvarkę, yra Europass sistemos atnaujinimas, už kurį atsakingas Europos profesinio mokymo plėtros centras (CEDEFOP), viena iš ES decentralizuotų agentūrų. Europass, pradėtas naudoti 2005 m., yra dokumentų ir priemonių rinkinys 29 kalbomis, kurio tikslas – padėti EEE piliečiams parengti savo gyvenimo aprašymus ir gebėjimų portfelius. 2016 m. spalio mėn. Komisija pasiūlė bendrą sistemos siekiant teikti geresnes paslaugas įgūdžių ir kvalifikacijos reikmėms tenkinti (Europass), kuriuo atnaujintas 2004 m. sprendimas.

CEDEFOP

Europos profesinio mokymo plėtros centras („CEDEFOP“) buvo įsteigtas 1975 metais ir nuo 1995 yra įsikūręs Graikijoje. Centras padeda rengti ir įgyvendinti ES profesinio mokymo politiką. CEDEFOP stebi darbo rinkos tendencijas ir padeda Europos Komisijai, ES šalims, darbdavių organizacijoms ir profesinėms sąjungoms pritaikyti mokymą prie darbo rinkos poreikių. CEDEFOP yra ES organizacija, vienijanti politikos formuotojus, darbdavių organizacijas, profesines sąjungas, mokymo įstaigas, mokytojus, instruktorius ir bet kokio amžiaus besimokančius asmenis – visus, kam svarbūs profesinio mokymo klausimai. Švietimo sistemos ir darbo rinkos sandūroje esantis centras veikia kaip forumas, suteikiantis suinteresuotosioms organizacijoms dalytis idėjomis ir diskutuoti, kaip būtų galima tobulinti profesinį mokymą Europoje. Jis dalijasi savo patirtimi su ES šalių politinėmis organizacijomis ir socialiniais partneriais, kad padėtų jiems sudaryti daugiau mokymosi ir darbo galimybių.

Centras:

- tiria, kaip socialinės, ekonominės ir demografinės tendencijos veikia užimtumą, darbo vietų pobūdį ir gebėjimų paklausą,
- prognozuoja, kokių gebėjimų reikės ateityje, praneša politikos formuotojams apie gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitiktį ir taip padeda pritaikyti profesinį mokymą prie darbo rinkos poreikių,

- padeda naudoti ES priemones, pavyzdžiui, kvalifikacijų sistemas, suteikiančias galimybę palyginti skirtingose švietimo sistemose įgyjamas kvalifikacijas, pripažinti kvalifikacijas arba savišvietą,
- apžvelgia mokymosi darbo vietoje modelius ir teikia ES vyriausybėms politinių rekomendacijų, kad padėtų mažinti nedarbą, mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių ir kitus darbo rinkos pusiausvyros sutrikimus.

Savo darbu CEDEFOP:

- padeda jaunimui pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką,
- padeda mokyklos nebaigusiems asmenims grįžti į švietimo ir mokymo sistemą,
- padeda bedarbiams arba ne visu pajėgumu dirbantiems suaugusiesiems grįžti mokytis ir keisti kvalifikaciją,
- orientavimo ir konsultavimo paslaugas teikiančius darbuotojus informuoja apie padėtį ES,
- padeda ES piliečiams keisti šalis ir sistemas ir pasiekti, kad jų kvalifikacijos būtų pripažįstamos,
- padeda ES šalims reformuoti pameistrystės sistemas,
- padeda Europos, šalių ir regionų politikos formuotojams priimti patikima informacija grindžiamus sprendimus dėl profesinio mokymo.

CEDEFOP interneto svetainėje pateikiama informacija apie šalių narių, taip pat ir Lietuvos, profesinio mokymo sistemas. 2016 metų Lietuvos profesinio mokymo raidos apžvalgą galima rasti adresu <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/lithuania-vet-europe-country-report-2016>

Kvalifikacijų sandara

Įgyvendinant Kopenhagos procesą, buvo sukurta Europos kvalifikacijų sandara (EKS), Europos profesinio mokymo kreditų sistema (ECVET) ir Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinė sistema (EQAVET).

2008 m. Europos Parlamentas ir Taryba patvirtino rekomendaciją dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sandaros (EKS) kūrimo. EKS sukurta kaip orientyras, leidžiantis palyginti įvairiose šalyse teikiamas kvalifikacijas (bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo), jų lygmenis, taip skatinant geografinį ir darbo rinkos judumą bei mokymąsi visą gyvenimą. EKS išskirti 8 kvalifikacijų lygiai, aprašyti pagal mokymosi rezultatus įgytas žinias, gebėjimus, kompetenciją. Valstybėms narėms, nusprendusioms prisijungti prie EKS, rekomenduota tai padaryti dviem etapais: 1) savo nacionalines kvalifikacijų sistemas susieti su EKS (rekomenduota tai padaryti iki 2010 m.) ir, kai tikslinga, rengti nacionalines kvalifikacijų sandaras; 2) pasirengti naujai išduodamuose kvalifikacijos suteikimą patvirtinančiuose dokumentuose pateikti nuorodą į atitinkamą EKS lygį (ŠMM (2012) Ko siekiame kurdami nacionalinę kvalifikacijų sandarą? Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras).

Atsižvelgiant į Europos kvalifikacijų sandarą, 2005–2008 m. Lietuvoje buvo parengtas nacionalinės kvalifikacijų sandaros modelis ir koncepcija. 2010 m. atsakomybė už kvalifikacijų sistemos plėtrą

deleguota Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui. Tais pačiais metais patvirtintas Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašas ir pradėtas nacionalinės kvalifikacijų sandaros ir Europos kvalifikacijų sąrangos susiejimo procesas.

LTKS parengta siekiant:

- klasifikuoti Lietuvos Respublikoje nustatytas kvalifikacijas;
- sudaryti sąlygas derinti kvalifikacijas su šalies ūkio poreikiais, koordinuoti šalies ekonominę, socialinę ir užimtumo politiką;
- užtikrinti kvalifikacijų nustatymo, įgijimo, vertinimo ir pripažinimo procesų aiškumą ir prieinamumą;
- informuoti asmenis apie įvairiai profesinei veiklai reikalingų kvalifikacijų turinį, įgijimą, tobulinimą ir (ar) keitimą;
- sudaryti sąlygas palengvinti darbo jėgos mobilumą šalies ir tarptautiniu mastu;
- skatinti mokymąsi visą gyvenimą taikant visas formaliojo, neformaliojo ir savišvietos mokymo formas ir būdus, siekiant pereiti iš vieno kvalifikacijos lygio į kitą.

LTKS visose švietimo grandyse Lietuvoje teikiamos kvalifikacijos suskirstytos į 8 lygius, mokymosi rezultatus apibūdinant veiklos, kurią atlikti yra pasirengęs kvalifikaciją įgijęs asmuo, sudėtingumu, savarankiškumu ir kintamumu.

Skiriamos dviejų tipų kvalifikacijos:

- kvalifikacijos darbui, kurių pagrindinis siekis yra parengti asmenį darbui;
- kvalifikacijos mokymuisi, kurių pagrindinis siekis yra parengti asmenį tolesniam mokymuisi.

Kvalifikaciją patvirtinantys dokumentai pagal LTKS lygius

LTKS lygis	Kvalifikacijos darbui	Kvalifikacijos mokymuisi	LTKS lygis
8	Daktaro diplomas Meno licencijato diplomai		8
7	Rezydentūros pažymėjimas Magistro diplomai		7
6	Bakaluro diplomai Profesinio bakaluro diplomai Studijų pažymėjimas		6

5	Šiuo metu šio lygio kvalifikacijos neteikiamos		5
4	Profesinio mokymo diplomas	Brandos atestatas	4
3	Kvalifikacijos pažymėjimas		3
2		Pagrindinio išsilavinimo pažymėjimas	2
1	Kvalifikacijos pažymėjimas		1

12 lentelė. Lietuvos kvalifikacijų lygiai

Lietuvos kvalifikacijų lygis	Kvalifikacijų lygio aprašymas
I	<p>Kompetencija orientuota į veiklą, kurią sudaro elementarūs, pagalbiniai veiksmai ir operacijos, būdingi daugeliui darbų. Atliekant veiklą gebama pritaikyti pagrindinio bendrojo išsilavinimo reikalavimus atitinkančias žinias.</p> <p>Veiklai atlikti reikalinga priežiūra, vadovavimas ir pagalba.</p> <p>Veiklą sudarantys elementarūs veiksmai ir operacijos yra pastovūs ir nuolat besikartojantys</p>
II	<p>Kvalifikacija skirta veiklai, susidedančiai iš vieno ar kelių specializuotų veiksmų ar operacijų. Atliekant veiklą gebama pritaikyti pagrindines profesines žinias, būdingas vykdomai veiklai.</p> <p>Veiklos aplinka yra aiški, veikla atliekama pagal detalias instrukcijas, kai kuriais atvejais būtina intensyvi kvalifikuoto darbuotojo priežiūra ir vadovavimas.</p>

Lietuvos kvalifikacijų lygis	Kvalifikacijų lygio aprašymas
	Veiklą sudarančios situacijos, veiksmų ir operacijų kombinacijos yra pastovios
III	<p>Kvalifikacija skirta veiklai, susidedančiai iš veiksmų ir operacijų siaurose technologijų ar (ir) organizavimo srityse. Veikla gali apimti kelis ir daugiau specializuotų profesinės veiklos uždavinių, kuriems reikia pritaikyti gerai žinomus ir išbandytus sprendimus. Atliekant veiklą gebama pritaikyti būdingas vykdomai veiklai profesines žinias.</p> <p>Veikla atliekama iš dalies prižiūrint aukštesnės kvalifikacijos darbuotojui ar savarankiškai, esant išorinei atlikimo kokybės kontrolei.</p> <p>Veiklos aplinka gali reikalauti gebėjimo prisitaikyti prie paprastų pokyčių darbo vietoje</p>
IV	<p>Kvalifikacija skirta veiklai, susidedančiai iš veiksmų ir operacijų palyginti plačiose technologijų ir organizavimo srityse. Veikla atliekama vykdant keletą ir daugiau specializuotų veiklos uždavinių, kurių galimi sprendimai ne visada išbandyti ir žinomi. Atliekant veiklą gebama pritaikyti faktines ir teorines profesines žinias, būdingas plačiam kontekstui, susijusiam su veiklos sritimi.</p> <p>Veikla atliekama savarankiškai, darbuotojui vadovaujantis nustatytais atlikimo instrukcijomis ir užtikrinant veiklos atlikimo procedūrų ir rezultatų kokybę. Kvalifikacija leidžia prižiūrėti ir perduoti profesinės veiklos įgūdžius žemesnės kvalifikacijos darbuotojams.</p> <p>Veiklos aplinka reikalauja gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių darbo vietoje, kuriuos sąlygoja technologijų ir darbo organizavimo kaita</p>
V	<p>Kvalifikacija skirta veiklai, pasižyminčiai kompleksišku veiklos uždavinių derinimu skirtingose veiklos srityse. Veikla apima žemesnės kvalifikacijos darbuotojų kompetencijų vertinimą ir mokymą. Veikla reikalauja derinti išsamias veiklos srities žinias su bendrosiomis žiniomis, sprendžiant įvairias specializuotas veiklos užduotis keliose skirtingose veiklos srityse.</p> <p>Darbuotojas atlieka veiklą savarankiškai, jos priežiūra apsiriboja tik rezultatų įvertinimu. Veiklos uždavinius nustato aukštesnės kvalifikacijos darbuotojas, dažnai suteikdamas veiklos atlikėjui galimybes pasirinkti šių uždavinių sprendimo būdus ir priemones. Darbuotojas vadovauja žemesnės kvalifikacijos darbuotojų</p>

Lietuvos kvalifikacijų lygis	Kvalifikacijų lygio aprašymas
	<p>veiklai, planuoja ir skirsto veiklos užduotis, prižiūri veiklos atlikimą, konsultuoja ir tikrina veiklos atlikimo kokybę.</p> <p>Veiklos technologiniai ir organizaciniai reikalavimai ir jos aplinka nuolat kinta, pokyčiai dažnai nenuspėjami ir gali būti susiję su naujomis veiklos sritimis</p>
VI	<p>Kvalifikacija skirta sudėtingai veiklai, pasižyminčiai uždavinių ir jų turinio įvairove. Sprendžiant uždavinius įvairiose profesinės veiklos srityse, naudojamos įvairios priemonės ir metodai. Todėl veiklos atlikimas reikalauja taikyti plačias teorines žinias, pagrįstas naujų fundamentinių ir taikomųjų tyrimų rezultatais arba būtinas įvairioms naujovėms įdiegti.</p> <p>Veikla atliekama savarankiškai, pasirenkant uždavinių atlikimo būdus ir organizuojant atitinkamų žmonių darbą iškeltiems uždaviniams atlikti. Todėl šio lygio kvalifikacijos apima gebėjimus planuoti veiklą atsižvelgiant į numatytus tikslus, analizuoti ir fiksuoti savo veiklos rezultatus ir teikti ataskaitas veiklą koordinuojantiems asmenims, koreguoti veiklą atsižvelgiant į veiklos rezultatų analizę ir specialistų rekomendacijas bei vykdyti įvairią projektinę veiklą.</p> <p>Veiklos aplinka reikalauja gebėjimo prisitaikyti prie nuolatinių ir paprastai nenuspėjamų pokyčių, kuriuos sąlygoja žinių ir technologijų pažanga konkrečioje profesinėje srityje. Kvalifikacija leidžia patobulinti ir praplėsti profesinės srities žinias ir patiems įvertinus savo veiklą mokytis savarankiškai (plėtoti pažintines kompetencijas), kaip to reikalauja profesinės veiklos kintamumas</p>
VII	<p>Kvalifikacija skirta sudėtingai veiklai, susidedančiai iš įvairių tarpusavyje susijusių uždavinių, kurie gali apimti keleto giminingų profesinių veiklų sritis. Todėl veiklos atlikimas reikalauja ekspertinio naujausių žinių profesinės veiklos ir jai artimose ar giminingose srityse vertinimo ir pritaikymo, naujų faktų atradimo atliekant taikomuosius profesinės veiklos tyrimus, kūrybiško teorinių žinių ir mokslinių tyrimų rezultatų taikymo.</p> <p>Veikla atliekama savarankiškai nustatant atitinkamos veiklos srities uždavinius, priimant savarankiškus sprendimus, orientuotus į veiklos tobulinimą ir gerinimą. Veiklai būdingas vadovavimas kitų darbuotojų veiklai. Todėl šio lygio kvalifikacijos apima gebėjimus savarankiškai atlikti taikomojo pobūdžio tyrimus, teikti konsultacijas veiklos srityje, koordinuoti projektus, orientuotus į kitų žmonių kvalifikacijos tobulinimą ir inovacijų diegimą, analizuoti veiklos rezultatus ir juos pristatyti.</p>

Lietuvos kvalifikacijų lygis	Kvalifikacijų lygio aprašymas
	Dėl žinių, technologijų, darbo organizavimo įvairiose veiklų srityse pažangos šio lygio veikla ir jos aplinka intensyviai kinta, pokyčiai sunkiai prognozuojami, veiklą sudaro nuolat besikeičiantys užduočių deriniai. Todėl veiklos kaita reikalauja gebėjimo priimti inovatyvius sprendimus, paremtus tyrimų rezultatais, įvertinti alternatyvius sprendimo variantus bei galimas socialines ir etines veiklos pasekmes
VIII	<p>Kvalifikacija skirta itin sudėtingai veiklai, kuriai būdingas naujovių – naujų žinių, idėjų, technologijų, veiklos atlikimo būdų, metodų ir procesų – kūrimas. Todėl veikla reikalauja naujų žinių veiklos srityse atradimo, remiantis vykdomų fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatais, integruojant įvairių veiklos sričių žinias. Veikla pasižymi strateginio pobūdžio veiklos uždaviniais, kurie gali apimti įvairias skirtingas veiklos sritis ar mokslinių tyrimų dalykus.</p> <p>Veikla strategiškai planuojama prisiimant atsakomybę už kitų darbuotojų veiklos rezultatus ir jos kokybę, savarankiškai priimami strategiškai svarbūs sprendimai. Būdingas atitinkamos veiklos srities specialistų mokymas ir konsultavimas. Todėl reikalingi gebėjimai priimti visuomeninės reikšmės strateginius sprendimus, savarankiškai planuoti ir vykdyti fundamentinius ir / arba taikomuosius mokslinius tyrimus, perteikti naujausias žinias (skleisti patirtį) atitinkamos srities specialistams, koordinuoti mokslinius ir taikomųjų tyrimų projektus.</p> <p>Intensyvūs ir neprognozuojami veiklos, jos aplinkos pokyčiai reikalauja pasirengimo nuolatiniais pokyčiams, atvirumo naujovėms, teigiamos nuostatos į organizacijos ir visuomenės plėtrą, gebėjimų originaliai spręsti problemas įvertinus jų kontekstą, gebėjimų inicijuoti ir kurti pokyčius įvairiose veiklos ir visuomenės gyvenimo srityse</p>

13 lentelė. Kvalifikacijų lygių aprašymas.

2012 m. paskelbta LTKS susiejimo su EKS ataskaita, kurioje Lietuvos ir kitų Europos valstybių gyventojai gali susipažinti, kaip šalies kvalifikacijų lygiai sietini su EKS lygiais, taip pat sudaroma galimybė Lietuvoje išduodamuose kvalifikacijos įgijimą liudijančiuose dokumentuose nurodyti atitinkamą EKS lygį.

Europass

Europass – tai penki dokumentai, kuriuose pateikiama informacija apie asmens išsilavinimą, įgūdžius ir kompetencijas ir yra vienodai suprantami visoje Europos Sąjungoje. Tai:

- Europass CV
- Europass kalbų pasas
- Europass mobilumo dokumentas
- Europass pažymėjimo priedėlis
- Europass diplomo priedėlis

Išsamesnę informaciją apie šiuos dokumentus galima rasti interneto adresu www.europass.lt

Europass CV

„Europass“ CV – tai standartizuoto formato gyvenimo aprašymas, kuris:

- padeda įvertinti ir tinkamai pristatyti asmens įgūdžius, kompetencijas, kvalifikaciją ir darbo patirtį.
- atpažįstamas, pastebimas ir plačiai naudojamas ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje.
- parengtas net 27 kalbomis.

Kam naudingas?

- asmenims, ieškantiems darbo Lietuvoje ar užsienyje
- personalo specialistams
- darbdaviams
- asmenims, planuojantiems išvykti tęsti studijų užsienyje
- moksleiviams
- studentams

Kodėl verta naudoti ?

- Tai asmens vizitinė kortelė. „Europass“ CV pravers ieškant darbo ar studijuojant Lietuvoje, Europoje, taip pat dalyvaujant tarptautinių mainų programose.
- „Europass“ CV padės darbdaviui lengvai suprasti ką asmuo jam gali pasiūlyti.
- „Europass“ CV šablone esanti kalbų įsivertinimo lentelė leis kandidatams įsivertinti savo kalbų žinias pagal visoje Europoje vieningus kriterijus ir tinkamai pateikti šią informaciją darbdaviui.
- „Europass“ CV šablonas tinka įvairioms operacinėms sistemoms ir atviro kodo programoms.

Europass kalbų pasas

„Europass“ kalbų pasas yra puiki priemonė pristatyti užsienio kalbos įgūdžius, kvalifikaciją ir kalbinę patirtį darbdaviui. Šis kalbų pasas yra neatskiriamas „Europass“ CV komponentas kreipiantis dėl darbo, susijusio su kalbomis.

Kam naudingas?

- Visiems, norintiems nuolat sekti savo kalbų mokėjimo lygį.
- Asmenims, rašantiems paraiškas ir dalyvaujantiems įvairiuose tarptautiniuose projektuose.
- Ieškantiems darbo tarptautinėse įmonėse ir organizacijose, kur keliami aukšti užsienio kalbos žinių reikalavimai.
- Asmenims, ketinantiems dirbti ar studijuoti užsienyje.

Kodėl verta turėti?

- Tai Europos Tarybos parengtas dokumentas, pripažįstamas visoje Europoje.
- „Europass“ kalbų pase pateikiami išsamūs duomenys apie turimus kalbinius supratimo, rašymo ir kalbėjimo įgūdžius, turimą kalbinį išsilavinimą, kalbos kursų pasiekimus (pažymėjimus), kalbos vartojimo patirtį.
- „Europass“ kalbų pasas prieinamas 27 kalbomis.

„Europass“ kalbų pasą galima užpildyti internete arba atsisiųsti šabloną ir užpildyti dokumentą kompiuteryje.

Europass mobilumo dokumentas

„Europass“ mobilumo dokumente yra pateikiama informacija apie įgytą tarptautinę profesinę patirtį mokantis, studijuojant, dalyvaujant stažuotėje ar atliekant darbinę praktiką. Šį dokumentą gali gauti bet kuris Lietuvos pilietis, vykstantis mokyti, stažuotis arba atlikti darbinės praktikos Europoje.

Kaip gauti?

Asmuo, vykstantis mokyti, stažuotis ar atlikti darbinės praktikos kitoje Europos šalyje, mobilumo dokumentą gali gauti savo siunčiančioje institucijoje, kuri atsakinga už šio dokumento parengimą, tinkamą pasirašymą ir išdavimą. Asmenys, nesusiję su siunčiančiąja institucija, patys dokumento rengti negali.

Kodėl verta turėti?

- Patvirtina dalyvavimo tarptautinių mainų programose, stažuotėse ar darbinių praktikų metu įgytą profesinę patirtį.
- Paaiškina, kokios žinios, įgūdžiai, gebėjimai ar kompetencijos buvo įgytos dalyvaujant tarptautinių mainų programoje, stažuotėje ar atliekant darbinę praktiką.
- Padeda pristatyti mokymosi ar praktinės patirties užsienyje naudą darbdaviui.

„Europass“ mobilumo dokumentą galima parengti „Europass“ mobilumo dokumentų sistemoje.

Europass pažymėjimo priedėlis

„Europass“ pažymėjimo priedėlis pateikia papildomą informaciją apie asmens įgytą profesinę kvalifikaciją. Tai tik priedas prie profesinės mokyklos baigimo pažymėjimo. Jis nepakeičia paties pažymėjimo, bet aiškiau išdėsto tai, kas pažymėjime yra įvardinta. „Europass“ pažymėjimo priedėlis yra parengtas ne konkrečiam asmeniui, o konkrečiai profesinio mokymo programai. Jame pateikiama papildoma informacija kokie turėtų būti pagal atitinkamą programą besimokusio asmens įgyti gebėjimai ir kompetencijos, kokia profesine veikla asmuo galėtų verstis.

Kam naudingas?

Asmenims, baigusiems įvairių tipų profesinio rengimo mokyklas arba papildomo profesinio ugdymo kursus, bei ieškantiems darbo Lietuvoje ir užsienyje.

Kodėl verta turėti?

- Pateikia svarbią informaciją apie profesinį pasirengimą ir atskleidžia įgytus gebėjimus darbdaviui;
- Naudingas ieškant darbo Lietuvoje ir Europoje;
- Padeda asmeniui, įgijusiam profesinį išsilavinimą, patogiau ir lengviau pristatyti savo įgytas žinias ir kompetencijas potencialiam darbdaviui arba mokymo institucijai;
- Palengvina asmens tinkamumo konkrečiam darbui įvertinimą arba tolesnės pasirinktos mokymosi programos tinkamumo įvertinimą.

„Europass“ pažymėjimo priedėlių galima rasti AIKOS sistemoje pagal profesinę mokymo programą.

Europass diplomo priedėlis

Viena iš ES iniciatyvų, skirtų profesinių kvalifikacijų pripažinimui, buvo diplomo priedėlio įvedimas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metų kovo 24 dienos nutarimu Nr. 326 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimo Nr.99 „Dėl aukštojo mokslo laipsnių, įgyjamų Lietuvoje, diplomų nuostatų patvirtinimo pakeitimo“, 2004 m. lapkričio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-1725 patvirtino Aukštojo mokslo diplomo priedėlio išdavimo taisyklės. Nuo 2006 m. sausio 1 dienos diplomo priedėlis turi būti išduodamas asmenims, baigusiems studijas aukštosiose mokyklose 2006 ir vėlesniais metais, vietoj diplomo priedo, kaip neatskiriama diplomo dalis.

Kas yra diplomo priedėlis?

„Diplomo priedėlis yra aukštojo mokslo diplomo priedas, suteikiantis standartizuotą studijų kilmės, lygio, konteksto ir statuso aprašymą, kurios buvo įgytos baigiančiojo studijas studento. Diplomo priedėlis suteikia skaidrumo ir palengvina akademinį ir profesinį kvalifikacijų pripažinimą (diplomų, laipsnių ir sertifikatų). 2003 m. Švietimo ministrai sutarė, kad kiekvienas studentas nuo 2005 m. automatiškai privalo gauti nemokamą diplomo priedėlių. Diplomo priedėlis naudingas mokslo institucijoms ir darbdaviams, nes užtikrina aukštojo mokslo laipsnių sistemos skaidrumą ir lankstumą, palengvindamas įsidarbinimą bei akademinį pripažinimą tolesnėms studijoms. Diplomo priedėlis yra paruošiamas nacionalinių institucijų remiantis Europos komisijos, Europos tarybos ir UNESCO darbo grupės sudarytu šablonu. Diplomo priedėlių sudaro aštuonios dalys:

- informacija apie kvalifikacijos turėtoją;
- informacija apie pačią kvalifikaciją;
- informacija apie kvalifikacijos lygį;
- informacija apie turinį ir pasiektus rezultatus;
- informacija apie kvalifikacijos funkciją;
- papildoma informacija;
- priedo pažymėjimas;
- informacija apie nacionalinę aukštojo mokslo sistemą.

Informacija turi būti pateikta visose aštuoniose dalyse. Ten kur nėra pateikta informacija, turi būti nurodytos priežastys kodėl ji nebuvo pateikta.

Diplomo priedėlis nėra:

- Curriculum Vitae;
- originalaus diplomo ar pažymos pakaitalas;
- automatinė sistema, garantuojanti pripažinimą.

Ką diplomo priedėlis suteikia studentams?

- Diplomą, kuris yra suprantamesnis ir lengviau palyginamas užsienyje.
- Tikslus akademinės karjeros ir studijų laikotarpiu įgytų kompetencijų apibūdinimas.
- Objektivus pasiekimų ir kompetencijų apibūdinimas.
- Lengvesnis priėjimas prie įsidarbinimo galimybių ir tolesnių studijų užsienyje.
- Įsidarbinimo palengvinimas.

Ką diplomo priedėlis suteikia aukštojo mokslo institucijoms?

- Palengvina akademinį ir profesinį pripažinimą, padidina kvalifikacijų skaidrumą.
- Apsaugo nacionalinę/ institucinę autonomiją, suteikdamas bendrus, visoje Europoje pripažįstamus rėmus.
- Skatina sprendimus dėl kvalifikacijų, kurie gali būti suprantami kitokiame moksliniame kontekste.
- Padidina institucijos matomumą užsienyje.
- Skatina baigusiujų studijas įdarbinimą nacionaliniame ir tarptautiniame lygyje.
- Padeda taupyti laiką, kadangi suteikia atsakymus į daugelį pasikartojančių klausimų“ (Švietimo mainų paramos fondas, Prieiga per internetą: <http://smpf.lt/lt/bolonijos-procesas/pripazinimas/diplomo-pridelis>).

Taigi, Lietuvos aukštųjų mokyklų absolventų įgyti diplomai, papildyti diplomo priedėliu, tapo lengviau suprantami ir pripažįstami visoje Europoje. Priedėlyje pateikiama tiksli ir išsami informacija apie išėjus akademinius kursus ir įgytas žinias, padedanti ES darbdaviams bei kitiems suinteresuotiems asmenis objektyviai vertinti diplomo priedėlio savininko pasiekimus. Įdiegus šią naujovę, tapo lengviau pasiekiamos galimybės įsidarbinti ir studijuoti užsienyje, kadangi ES darbdaviai itin domisi diplomo prieduose pateikiama informacija.

Bolonijos procesas

Viena iš reikšmingiausių iniciatyvų Europos aukštajame moksle yra Bolonijos procesas. Šio proceso tikslas – bendradarbiaujant aukštojo mokslo srityje apjungti Europos šalių aukštojo mokslo sistemas į bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę. Bolonijos procese dalyvauja ne tik Europos Sąjungos šalys, bet ir į sąjungą neįeinančios Europos (ir ne tik) valstybės. Šiuo metu Bolonijos procese dalyvauja 48 šalys: visos ES šalys narės, o taip pat Albanija, Andora, Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Bosnija ir Hercegovina, Gruzija, Vatikanas, Islandija, Kazachija, Lichtenšteinas, Moldova, Norvegija,

Juodkalnija, Rusija, Šveicarija, Serbija, Makedonija, Turkija ir Ukraina. Kai kurios šalys yra išreiškusios pageidavimą tapti Bolonijos proceso dalyvėmis ir įgyvendina Bolonijos iniciatyvas, tačiau dėl įvairių priežasčių negali tapti pilnateisėmis narėmis. Pavyzdžiui, Kosovas negali dalyvauti, kadangi nėra pripažintas visų Bolonijos proceso dalyvių kaip nepriklausoma valstybė. Kirgizija geografiškai priklauso Azijai ir nėra Europos Tarybos narė. Iš Europos Tarybos narių tik nykštukinės Monako ir San Marino valstybės nedalyvauja Bolonijos procese. Pradinį Bolonijos proceso etapą inicijavo ne Europos Sąjunga, bet už aukštąjį mokslą atsakingi nacionalinių vyriausybių ministrai, tačiau ilgainiui šis procesas tapo sudėtine Europos Sąjungos vykdomos švietimo politikos dalimi. Bolonijos proceso dalyvės yra sutarusios tęsti šią iniciatyvą bent jau iki 2020 metų.

Pirminiu šio proceso idėjų šaltiniu laikoma Sorbonos deklaracija, kurią 1998 metais pasirašė Prancūzijos, Italijos, Didžiosios Britanijos ir Vokietijos ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą. Ministrai sutarė didinti studijų programų suderinamumą ir gerinti kvalifikacijų pripažinimą, sudaryti geresnes sąlygas studentų ir dėstytojų mobilumui Europos erdvėje ir sukurti bendrą mokslinių laipsnių sistemą. Šią iniciatyvą palaikė daugelis Europos valstybių ir jau kitais, 1999 metais, metais susirinkę seniausiame Europoje Bolonijos universitete deklaraciją pasirašė jau 29 šalių ministrai. Jie paskelbė siekį sukurti bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę ir suformulavo pagrindinius Bolonijos proceso tikslus:

- nustatyti aiškių ir palyginamų mokslo laipsnių sistemą
- įdiegti dviejų pakopų (bakalauro ir magistro) studijas
- sukurti studijų kreditų sistemą
- remti akademinės bendruomenės narių mobilumą
- skatinti Europos bendradarbiavimą kokybės užtikrinimo srityje
- vystyti Europai bendrus aukštojo mokslo aspektus.

Ministrai susitarė susitikti kas keletą metų ir tęsti Bolonijos proceso plėtotę. Po 1999 metų, kuomet buvo pasirašyta Bolonijos deklaracija, įvyko ministrų susitikimai, kurių metu buvo paskelbti atitinkami komunikatai:

- 2001 m. Prahos komunikatas
- 2003 m. Berlyno komunikatas
- 2005 m. Bergeno komunikatas
- 2007 m. Londono komunikatas
- 2009 m. Leuveno komunikatas

2010 m. buvo paskelbta Budapešto-Vienos deklaracija apie atliktą pažangą Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo procese ir susitarta susitikimus rengti kas treji metai. Nuo to laiko buvo paskelbti:

- 2012 m. Bukarešto komunikatas

- 2015 m. Jerevano komunikatas.

Informaciją apie susitikimus ir paskelbtus komunikatus galima rasti interneto adresu

<http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>

Artimiausias ministrų susitikimas įvyks 2018 m. vasarą Paryžiuje.

ECTS

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (ECTS) buvo sukurta 1989-1995 metais, bendradarbiaujant su 145 Europos aukštojo mokslo institucijomis. Tikslas – sukurti instrumentą, kuris leistų palyginti studijų laikotarpius skirtingose šalyse. Tokio instrumento reikėjo, norint pagerinti užsienyje vykdytų studijų pripažinimą. Po Bolonijos deklaracijos paskelbimo daugelis Europos šalių nusprendė įsivesti sistemas, kurios beveik visais atvejais sutampa su ECTS. Lietuvoje taip pat galioja kreditų sistema, tapati ECTS.

Kreditas – tai studento mokymosi krūvio vienetas, skaičiuojant laiką, per kurį turi būti pasiekti tam tikri mokymosi siekiniai. 60 kreditų yra nuosekliųjų studijų studento mokymosi krūvis per vienerius mokslo metus. Europoje nuosekliųjų studijų studento mokymosi krūvis yra 1500-1800 val. per metus. Taigi vienas kreditas atitinka maždaug 25-30 val.

Bolonijos proceso eigoje sutarta dėl tokios trijų pakopės studijų struktūros:

- Pirmoji pakopa (bakaluro studijos) trunka 3-4 metus (180-240 kreditų)
- Antroji pakopa (magistro studijos) trunka 1-2 metus (90-120 kreditų)
- Trečioji pakopa (daktaro studijos) trunka 3-4 metus (180-240 kreditų)

Kreditai yra skiriami visiems studijų programos komponentams: paskaitoms, seminarams, savarankiškam darbui, praktikai, projektams, baigiamiesiems darbams ir kt. Kreditai yra kaupiami; surinkus reikiamą kreditų skaičių tam tikroje studijų programoje, įgyjama kvalifikacija. Kreditai gali būti perkelti iš programos į programą toje pačioje mokslo įstaigoje, iš vienos mokslo įstaigos į kitą toje pačioje šalyje arba iš vienos šalies į kitą.

Mokymosi siekiniai, kompetencijos ir kvalifikacija

Mokymosi siekiniai – tai teiginiai, apibūdinantys, ką studentas, pasibaigus studijų procesui, turi žinoti, suprasti ir sugebėti pademonstruoti. Mokymosi siekinius nustato dėstytojai. Kompetencijos – tai gebėjimas taikyti įgytas žinias, supratimą ir įgūdžius praktinėje veikloje. Apie tai, kokių reikia kompetencijų, sužinome iš darbdavių. Kvalifikacija – laipsnis, diplomas ir kitas dokumentas, patvirtinantis įgytas kompetencijas. Kvalifikaciją suteikia švietimo įstaigos ar kitos įgaliotos institucijos.

Mokymosi siekiniai ir kompetencijos – tai tarsi dvi tos pačios monetos pusės, tačiau jos nėra identiškos. Pavyzdžiui, darbdavių manymu (šiuo atveju – ŠMM), švietimo vadybininkui būtina strateginio planavimo kompetencija. Šiai kompetencijai įgyti reikia pasiekti šiuos studijų siekinius:

žinoti teorinius strateginio planavimo pagrindus, suprasti strateginio planavimo vaidmenį mokyklos valdyme, gebėti sukurti mokyklos strateginį planą.

Bolonijos procesas skatina diegti į studentą orientuotas studijų programas. Į dėstytoją orientuotoje studijų programoje jos tikslą, uždavinius ir siekinius nulemia dėstytojo nuomonė. Į studentą orientuota studijų programa remiasi kompetencijomis, kurių reikės būsimai sėkmingai darbinei veiklai. Atsižvelgdami į darbdavių pageidaujamas kompetencijas, dėstytojai formuluoja studijų siekinius. Kitaip sakant, studijų programa turi būti sudaryta taip, kad studentui būtų patogū studijuoti, o įgytos kompetencijos padėtų absolventui sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje.

Paprastai išskiriami keturi studijų programos kūrimo etapai, kuomet reikia:

- Sudaryti modulius arba sandus (mokymosi vienetus). Dėstytojas turi nuspręsti, iš kokių modulių arba sandų bus sudaryta studijų programa
- Įvertinti studentų mokymosi krūvį. Dėstytojai apskaičiuoja laiką, per kurį turėtų būti pasiekti studijų siekiniai
- Patikrinti mokymosi krūvį, remiantis studentų vertinimais. Dažniausiai naudojami klausimynai, kurie pateikiami, studentams pabaigus kursą
- Pakoreguoti mokymosi krūvį. Remiantis tyrimo rezultatais, krūvis koreguojamas, orientuojantis į tipinį, arba vidutinį studentą

Diegiant į studentą orientuotas studijų programas, susiduriama su tam tikromis problemomis ir sunkumais:

- Dažniausiai sunku nustatyti optimalų mokymosi krūvį, kadangi studentai mokosi skirtingais tempais.
- Kadangi studijų programa privalo būti orientuota į vidutinį statistinį studentą, gambiausiųjų potencialas būna nepilnai panaudojamas.
- Egzistuoja studijų siekiniai, kurie neatrodo aktualūs darbdaviams, tačiau atrodo aktualūs dėstytojams, pvz. studijų dalyko istorija arba profesinė etika.
- Darbdaviams būna sunku diferencijuoti, kurių kompetencijų formavimas reikalauja bakalauro lygio studijų, o kurių – magistro.
- Lietuvoje nėra profesinės magistrantūros, todėl magistrantūros studijos privalo būti orientuotos ir į akademinę kompetencijų (pvz., mokslinio tyrimo organizavimo), kurių nereikia darbdaviams, formavimą.
- Darbdavių pageidaujamos kompetencijos yra orientuotos į dabartį, o specialistai yra rengiami ateičiai, kuri tampa vis sunkiau nuspėjama.
- Todėl darbdaviai niekada nebus visiškai patenkinti absolventų įgytomis kompetencijomis.
- Aukštoji mokykla tampa profesinio rengimo įstaiga, o ne elito ugdytoja ir nacionalinės kultūros puoselėtoja.

Dublino aprašai

2004 m. buvo sukurti bakalauro ir magistro aprašai (atitinkantys pirmosios ir antrosios studijų pakopos sampratą Bolonijos procese), kurie vėliau buvo papildyti trumpojo bei trečiojo (doktorantūros) ciklo programų pasiekimų aprašais. Kuriant Europos aukštojo mokslo sąrangą, Dublino aprašai tapo integralia ir neatsiejama jos dalimi. Aprašai yra orientyrai, padedantis aukštojo mokslo sistemoms suprasti viena kitą.

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo pirmojo ciklo trumpoji pakopa, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir studijuojamos krypties supratimą, pagrįstą vidurinėje mokykloje įgytu išsilavinimu. Žinios, įgytos naudojant aukštesnio lygio vadovėlius, taikomos darbinėje veikloje, asmeniniam tobulėjimui ir yra tolesnių pirmosios pakopos studijų pagrindas;
- geba taikyti įgytas žinias ir supratimą profesiniame kontekste;
- geba tinkamai pasirinkti ir naudoti duomenis, pateikti atsakymus į aiškiai apibrėžtas konkrečias problemas/uždavinius;
- geba bendrauti su kolegomis, vadovais ir klientais savo supratimo, gebėjimų ir veiklos srityje;
- turi mokymosi įgūdžių, būtinų savarankiškomis studijoms

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo pirmoji pakopa, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir supratimą, papildytus aukštesnio lygio vadovėlių žiniomis bei tam tikromis žiniomis apie naujausius studijuojamos krypties pasiekimus;
- geba taikyti žinias ir supratimą bei demonstruoja profesionalų požiūrį į darbą ar profesiją, gali formuluoti ir argumentuotai pagrįsti sprendimus savo studijų srities problemoms spręsti;
- geba rinkti ir interpretuoti duomenis (savo studijuojamoje srityje), kurių reikia svarbioms socialinėms, mokslinėms ir etinėms problemoms spręsti;
- geba perteikti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus specialistų ir ne specialistų auditorijoms;
- turi pakankamai išlavintus savarankiško mokymosi įgūdžius, būtinus studijoms tęsti kitoje pakopoje.

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo antroji pakopa suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir supratimą studijuojamoje kryptyje, praplečiantį bakalauro lygmenyje įgytas žinias ir leidžiantį originaliai vystyti ir/ar taikyti idėjas, dažnai mokslinių tyrimų kontekste;
- geba taikyti žinias ir supratimą, sugeba spręsti problemas naujoje arba nepažįstamoje aplinkoje arba platesnėje (daugiadisciplininėje), su studijų sritimi susijusioje aplinkoje;
- geba integruoti žinias ir spręsti sudėtingas problemas, turėdamas ne visą arba ribotą informaciją priimti etiškus ir socialiai atsakingus sprendimus;

- geba aiškiai ir nedviprasmiškai perteikti logiškas, žiniomis pagrįstas išvadas, specialistų ir ne specialistų auditorijoms;

- turi mokymosi įgūdžių, kurie leidžia pakankamai kryptingai ir savarankiškai tęsti studijas.

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo trečioji pakopa, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja sisteminį savo studijų srities supratimą ir su ja susijusius puikius tyrimo

įgūdžius bei gebėjimus;

- demonstruoja gebėjimą suprasti, suprojektuoti, pritaikyti ir įgyvendinti tyrimo procesą, laikantis mokslinio principingumo/integralumo;

- naujais ir originaliais tyrimais išplečia pažinimo ribas, sukurdamas reikšmingų darbų,

tinkamų publikuoti nacionaliniuose ar tarptautiniuose cituojamuose leidiniuose;

- geba kritiškai analizuoti, vertinti ir sisteminti naujas ir sudėtingas idėjas;

- geba bendrauti su kolegomis, platesne mokslo bendruomene ir plačiąja visuomene apie savo ekspertinę sritį;

- tikėtina, kad skatins technologinę, socialinę ir kultūrinę pažangą akademinėje ir profesinėje aplinkoje.

„Tuning“ projektas

„Tuning“ – tai projektas, kurio tikslas – pateikti konkrečius pasiūlymus, kaip įgyvendinti Bolonijos procesą aukštojo mokslo institucijų lygmenyje. „Tuning“ projektas pateikia metodologiją, kaip atnaujinti, kurti, įgyvendinti ir įvertinti studijų programas kiekvienoje iš Bolonijos proceso pakopų. Viena iš centrinių „Tuning“ projekto sąvokų – kompetencijos.

Kompetencijos skirstomos į specifines dalykines ir bendrąsias. Dalykinės kompetencijos yra būtinos tam, kad studijų programos būtų galima identifikuoti bei lyginti tarpusavyje bei būtų galima apibrėžti I, II ir III pakopų studijas. Nors formuoti ir lavinti dalykines kompetencijas yra be galo svarbu, bendrųjų kompetencijų ir perkeliamųjų įgūdžių ugdymui taip pat turi būti skiriamas atitinkamas laikas ir dėmesys.

„Tuning“ projektas skiria tris bendrųjų kompetencijų tipus:

- Instrumentinės kompetencijos
- Tarpasmeninės kompetencijos
- Sisteminės kompetencijos

Instrumentinės kompetencijos:

- Kognityviniai gebėjimai, gebėjimas suprasti ir valdyti/pritaikyti idėjas ir mintis
- Metodologiniai gebėjimai valdyti aplinką, organizuoti laiką ir taikyti mokymosi strategijas, priimti sprendimus ir spręsti problemas
- Technologiniai įgūdžiai, susiję su technologinių priemonių naudojimu, kompiuteriniai įgūdžiai ir gebėjimas apdoroti informaciją
- Lingvistiniai gebėjimai – bendravimas žodžiu ir raštu ar antrosios kalbos žinios

Tarpasmeninės kompetencijos:

- Asmeninės savybės, susijusios su gebėjimu reikšti savo jausmus, kritinis ir savikritis mąstymas.
- Socialiniai įgūdžiai, susiję su tarpasmeniniais įgūdžiais, darbu komandoje, gebėjimu išreikšti socialinį ar etinį įsipareigojimą.
- Šios kompetencijos palengvina socialinio bendravimo ir bendradarbiavimo procesus

Sisteminės kompetencijos:

- Šios kompetencijos, derinant supratimą, suvokimą ir žinias, įgalina suprasti visumos dalių tarpusavio ryšius ir sąveiką.
- Tai ir gebėjimas numatyti pokyčius, siekiant patobulinti tam tikrą sistemą ar sukurti naują.
- Šių kompetencijų įgijimui ir tobulinimui būtinos prieš tai įgytos instrumentinės ir tarpasmeninės kompetencijos.

Kvalifikacijos suteikimo taisyklės nustato ne tik kreditų skaičių, reikalingą specifinei kvalifikacijai įgyti, tačiau ir kreditams taikomus reikalavimus, nustatančius tam tikrą kreditų lygį. Daugelyje šalių laikomasi požiūrio, kad kreditų, kurių lygiai nesutampa, negalima įtraukti į studijų programą. Pvz., pirmosios pakopos kreditai nėra pripažinti kaip antrosios pakopos studijų programų dalis.

Kreditų lygių klasifikacija:

- Pagrindinio (basic) lygio dalykas, skirtas dalyko įvadui.
- Tarpinio (intermediate) lygio dalykas, skirtas pagilinti pagrindines žinias ir įgūdžius.
- Pažengusiųjų (advanced) lygio dalykas, skirtas tolesniam kompetencijos lavinimui.
- Specializuoto (specialized) lygio dalykas, skirtas įsisavinti žinias ir sukaupti patirtį tam tikroje dalykinėje srityje.

„Tuning“ projekto kritika:

- Akademinė bendruomenė „Tuning“ projektą sutiko nevienareikšmiškai. Apart teigiamo vertinimo, „Tuning“ siūlomas modelis susilaukia ir kritikos.
- Iš principo pripažindami būtinumą derinti studijų programas Bolonijos proceso kontekste, kritikai abejoja, ar toks didelis ir brangus projektas pasiteisino.
- Universitetinėms studijų programoms ne visada įmanoma parengti sulyginamus kompetencijų aprašus, ypač II ir III pakopų studijose.
- Sudarius baigtinį kompetencijų sąrašą, pradingsta studijų unikalumo ir kūrybiškumo dimensija.

Viena iš centrinių su „Tuning“ projektu susijusių problemų yra kompetencijos sampratos ir taikymo galimybių problema. Visų pirma, teoretikų ir praktikų tarpe nėra vieningo sutarimo dėl kompetencijos apibrėžimo. Ar kompetenciją sudaro žinios, supratimas ir praktinio jų taikymo gebėjimai, ar į kompetencijos struktūrą taip pat įeina nuostatos ir vertybės? Jeigu taip, tai kokios vertybės? Individų ir grupių vertybių sistemos gali skirtis, priklausomai nuo socialinio, kultūrinio, religinio ir kt. konteksto. Kai kurie autoriai, pvz., Ford (2014) teigia, kad kompetencijų samprata remiasi biheiviorizmo teorija. Autoriaus manymu, tai perdėm mechanistinis ir redukcionistinis požiūris į sudėtingus psichologinius reiškinius. Pasak kito kompetencijomis grįsto mokymosi kritiko Grant (1999), aukščiausio lygio profesinė veikla yra daugiau negu tiesiog įgytų kompetencijų visuma. Kompetencijomis grįstas mokymasis galėtų būti tinkamas pirminio profesinio rengimo sistemai, kuomet įsisavinamos paprastos darbinės operacijos, tačiau vargu ar tinkamas aprašyti sudėtingai protinei veiklai, kuriai būtinas universitetinis išsilavinimas. Kiti autoriai sieja kompetencijomis grįstą mokymąsi su neoliberalizmo ideologijos ir naujosios viešosios vadybos bei jos propaguojamo ekonominio švietimo modelio įsigalėjimu. Ford (2014) mano, kad tai tiesiog vienas iš bandymų standartizuoti, unifikuoti ir optimizuoti sudėtingus ugdymo procesus. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad šiuolaikiniam darbo pasauliui būdingi spartūs pokyčiai. Kompetencijos, kurių dabar pageidauja darbdaviai, atitinka šiandieninės darbo rinkos poreikius. Tačiau ar tokios pačios kompetencijos bus reikalingos po ketverių ar šešerių metų, kuomet bakalauro ar magistro studijas baigs dabartiniai abiturientai? Apibendrinami turėtume konstatuoti, kad kompetencijomis grįstas mokymasis gali būti sėkmingai įdiegtas ir taikomas visuose švietimo sistemos lygmenyse, tačiau tam būtina gerai išstudijuoti visus jo pranašumus ir trūkumus ir vengti taikyti jį kaip nepajudinamą dogmą, kurios nebūtų galima kūrybiškai interpretuoti (Želvys, Akzholova, 2016).

Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimas

ENQA (European Association For Quality Assurance), vykdydama Berlyno komunikato įpareigojimą, kartu su EUA, ESIB, EURASHE, parengė dokumentą Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo standartai ir gairės, kuris svarstytas ir patvirtintas Europos švietimo ministrų susitikime Bergene 2005 m. Šiame dokumente nurodyti europinių standartų ir gairių kūrimo principai, tikslai ir uždaviniai, pateikti vidinio ir išorinio vertinimo kriterijai bei standartai, taikomi išorinį vertinimą atliekančioms agentūroms.

Europiniai standartai ir gairės vidiniam kokybės užtikrinimui aukštojo mokslo institucijose:

- Kokybės užtikrinimui būtina turėti politiką, procedūras ir strategiją, kurios būtų formalizuotos ir viešai skelbiamos.
- Socialinių partnerių ir studentų įtraukimas.
- Programų ir kvalifikacijų aprobavimo, monitoringo ir periodiško patvirtinimo mechanizmai.
- Studentų vertinimas pagal iš anksto patvirtintus, paskelbtus bei nuosekliai taikomus kriterijus, taisykles ir procedūras.
- Adekvatūs ištekliai bei palaikomosios veiklos užtikrinimas kiekvienai programai bei studijų formai.
- Informacinės sistemos, užtikrinančios informacijos kaupimą, analizę efektyviam studijų procesų valdymui.
- Vieša naujausia kokybinė ir kiekybinė informacija apie studijų programas ir įgyjamas kvalifikacijas.

Europiniai standartai ir gairės išoriniam kokybės užtikrinimui aukštojo mokslo institucijose:

- Išorinio kokybės užtikrinimo procedūros turi atsižvelgti į institucijoje taikomų vidinių kokybės užtikrinimo procedūrų veiksmingumą.
- Kokybės užtikrinimo procesų tikslai ir uždaviniai turi būti apibrėžti pirmiau, nei sukurti patys procesai, viešai juos kartu su procedūromis publikuojant bei dalyvaujant šiame procese visoms suinteresuotoms šalims.
- Išorinio vertinimo sprendimai turi būti pagrįsti išankstiniais, viešai paskelbtais ir nuosekliai taikomais kriterijais.
- Išorinių vertintojų išvados turi būti suprantamos ir prieinamos visoms suinteresuotoms šalims.
- Ekspertų rekomendacijos ar rekomenduojamas veiksmų planas turi turėti išankstines procedūras, kuriomis remiantis bus įgyvendintas.
- Išorinis aukštojo mokslo institucijų/programų vertinimas atliekamas periodiškai, pagal iš anksto nustatytą periodo trukmę bei patvirtintas procedūras.
- Kokybės užtikrinimo agentūros turi periodiškai skelbti ataskaitas apie vertinimo rezultatus, bendras tendencijas bei skleisti gerąją patirtį.

Europiniai standartai kokybės užtikrinimo agentūroms:

- Oficialiai pripažintos bei turi juridinį statusą.
- Periodiškai vykdo kokybės užtikrinimo veiklą.
- Turi pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius.
- Turi aiškius tikslus ir uždavinius, suformuluotus agentūros misijoje.
- Nešališkos ir nepriklausomos nuo aukštojo mokslo institucijų, ministerijos ar kitų socialinių partnerių.
- Turi patvirtintas atsiskaitomybės procedūras.

ENQA pasiūlė vykdyti ir pačių kokybės užtikrinimo agentūrų patikrinimą kas 5 metai bei sukurti Europos kokybės užtikrinimo agentūrų registrą. Siekiama, kad šalys pradėtų diegti kokybės užtikrinimo agentūrų kolegialų patikrinimą nacionaliniu lygmeniu.

Mokymosi visą gyvenimą memorandumas

Mokymosi visą gyvenimą memorandumas buvo paskelbtas 2001 metais. Komisija ir šalys narės, remdamosi Europos užimtumo strategija, apibūdino mokymąsi visą gyvenimą kaip tikslingą mokymosi veiklą, kurios nuolat imamasi, siekiant didinti žinias, įgūdžius ir kompetenciją. Visiems Europos gyventojams be išimties turi būti suteiktos lygios galimybės prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų ir aktyviai dalyvauti kuriant Europos ateitį.

Memorandumas nurodė tris pagrindines mokymosi veiklos kategorijas:

- Formalusis mokymasis vyksta švietimo ir mokymo įstaigose. Moksleiviai gauna pripažintus diplomus ir kvalifikacijas.
- Neformalus mokymasis vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Moksleiviai paprastai negauna formalizuotų sertifikatų. Neformalusis mokymas gali būti teikiamas darbo vietose, juo gali užsiimti pilietinės visuomenės organizacijos ir grupės (pvz., jaunimo organizacijos, profsąjungos, politinės partijos), taip pat organizacijos bei tarnybos, įkurtos

formalioms sistemoms papildyti(meno, muzikos, sporto užsiėmimai ar privačios pamokos, ruošiantis egzaminams).

- Informalusis mokymasis – tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo formaliojo ir neformaliojo informalusis mokymasis nebūtinai tyčinis, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir įgūdžius.

Memorandume paskelbtos šešios svarbiausios tezės, nurodančios tolesnės mokymosi visą gyvenimą plėtotės gaires:

1 tezė: nauji pagrindiniai įgūdžiai visiems

- Nauji pagrindiniai įgūdžiai:
  - informacinės technologijos
  - užsienio kalbos
  - technologinė kultūra
  - verslumas
  - socialiniai gebėjimai
- Mokymasis, kaip mokytis
- Įgūdžių atnaujinimas ir tobulinimas

2 tezė: daugiau investicijų į žmogiškuosius išteklius

- Investicijų į mokymąsi didinimas
- Atsakomybės už mokymąsi pasidalijimas
- Parama asmeninėms iniciatyvoms
- Socialinių partnerių vaidmuo:
  - Sutartys
  - Lankstesnės darbo sąlygos

3 tezė: diegti naujoves į mokymą ir mokymąsi

- Į vartotoją orientuotos mokymo/si sistemos
- Nauji mokymo/si metodai ir informacinių komunikacijų technologijų panaudojimas
- Profesionalūs mokytojai bei instruktoriai

4 tezė: vertinti mokymąsi

- Ankstesnio ir patirtinio mokymosi įteisinimas
- Žinių, patirties ir kvalifikacijos įvertinimo sistemų kūrimas ir viešumas
- Neformaliai įgytų žinių vertės didinimas

5 tezė: peržiūrėti informavimą ir konsultavimą

- Nenutrūkstamas ir visaapimantis informacijos teikimas
- Vietinių informacijos tinklų prieinamumas
- Informacija apie galimybes mokytis ir įsidarbinti Europoje
- Profesionalių konsultantų parengimas

6 tezė: priartinti mokymąsi prie namų

- Komunikacinių technologijų panaudojimas
- Mokymosi galimybių sudarymas darbo vietoje
- Daugiafunkciniai mokymosi centrai kiekvienoje vietovėje

Formaliai mokymosi visą gyvenimą samprata Lietuvoje įteisinta 2004 metais, patvirtinus Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją. Visą memorandumo tekstą galima rasti interneto adresu http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Memorandumas_2001.pdf

Europos Sąjungos mokslo politika

Nuo 1984 m. ES vykdo ir finansuoja bendrą mokslinių tyrimų ir inovacijų politiką. Pagrindinė mokslinių tyrimų programa buvo pavadinta Bendrąja programa (Framework). Nuo 1984 iki 2013 m. buvo vykdomos septynios Bendrosios programos. Nuo 2014 m. Bendroji programa integruota į programą „Horizontas 2020“. ES stengiasi sukurti bendrą Europos mokslinių tyrimų erdvę, kurioje mokslininkai galės dirbti bet kurioje ES šalyje ir bus stiprinamas bei skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas. ES šalys skatinamos iki 2020 m. į mokslinius tyrimus ir plėtrą investuoti 3 % BVP (1 % viešojo finansavimo, 2 % privačiojo sektoriaus investicijų). Dėl to turėtų būti sukurta 3,7 mln. darbo vietų, o ES metinis BVP padidėtų beveik 800 mlrd. eurų. Daugiau informacijos apie ES mokslinių tyrimų ir inovacijų politiką galima rasti interneto adresu <https://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/ba202c94-aa5d-11e6-aab7-01aa75ed71a1>

Europos Sąjungos šalių mokslo politiką koordinuoja asociacija „Mokslo Europa“. Asociacija „Mokslo Europa“ (angl. *Science Europe*) oficialiai buvo įsteigta 2011 m. spalio 21 d. Berlyne. Asociacija jungia 50 Europos mokslinius tyrimus finansuojančių ir vykdančių institucijų iš 23 Europos valstybių. Lietuvos mokslo taryba yra „Mokslo Europa“ narė. Asociacijos būstinė įkurta Briuselyje. Pagrindinis asociacijos „Mokslo Europa“ tikslas yra atstovauti asociacijos narių interesams bendradarbiaujant su Europos universitetais, Europos mokslo vyriausybiniėmis organizacijomis, Europos Komisija kuriant vieningą Europos mokslinių tyrimų erdvę (EMTE).

Asociacijos „Mokslo Europa“ uždaviniai:

- Skatinti institucijų narių bendradarbiavimą mokslo politikos ir veiklos klausimais.
- Stiprinti institucijų narių poveikį kuriant Europos mokslinių tyrimų erdvę bedarbiaujant su Europos Komisija;
- Diskutuoti su mokslo visuomene ir mokslo organizacijomis EMTE ir mokslo politikos klausimais;
- Sukurti platformą bendradarbiauti su nacionalinėmis mokslo ministerijomis;
- Bendradarbiauti su ne Europos mokslo institucijomis;
- Sukurti bendrą veiksmų planą kaip užtikrinti Europoje finansuojamų mokslinių tyrimų ir inovacijų poveikį vystant Europos ekonomiką bei sprendžiant socialines problemas.

FRAMEWORK programa

Nuo 1984 metų Bendrosios programos pagrindinis Europos Sąjungos instrumentas moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai finansuoti buvo Bendrosios programos (Framework). Iki 2006 m. Buvo vykdomos šešios Framework programos. Kiekviena iš jų turėjo milijardinį biudžetą:

Programa	Metai	Biudžetas
Pirmoji	1984-1988	€3.75 mlrd.
Antroji	1987-1991	€5.396 mlrd.
Trečioji	1990-1994	€6.6 mlrd.
Ketvirtoji	1994-1998	€13.215 mlrd.
Penktoji	1998-2002	€14.96 mlrd.
Šeštoji	2002-2006	€17.883 mlrd.
Septintoji	2007-2013	€53 mlrd

11 lentelė. Bendrosios programos

Septintąją bendrąją programą sudarė keturios specifinės programos: „Bendradarbiavimas“, „Idėjos“, „Žmonės“ ir „Pajėgumai“. Programos lėšomis taip pat buvo remiamos nebranduolinės Jungtinio tyrimų centro veiklos ir EURATOMO branduolinių tyrimų ir mokymų programa. Aštuntoji Bendroji programa yra sudėtinė mokslo programos „Horizontas 2020“ dalis. Jos biudžetas nėra tiksliai nustatytas – atsižvelgiant į infliaciją, suma gali siekti €80 mlrd.

COST programa

COST – Europos tarpvyriausybinių bendradarbiavimo programa mokslo ir technologijų srityje (European Cooperation in Science and Technology), koordinuojanti nacionalinėmis lėšomis finansuojamus mokslinius tyrimus. Šis Europos mokslinio bendradarbiavimo tinklas įkurtas tarpvyriausybiniu susitarimu 1971 metais. Programa skatina Europos valstybių bendradarbiavimą, siekia mažinti fragmentaciją mokslinių tyrimų srityje ir atverti Europos mokslinių tyrimų erdvę bendradarbiavimui pasaulyje. Lietuva valstybės narės teisėmis COST programoje dalyvauja nuo 1999 metų. Lietuvos mokslo taryba yra atsakinga už programos administravimą Lietuvoje. Iki 2010 m. COST administruojanti institucija Lietuvoje buvo Tarptautinių mokslo ir technologijų plėtros programų agentūra.

COST programos principai:

- Remiamos visos mokslo sritys (principas „iš apačios į viršų“) – naujas COST veiklas siūlo patys mokslininkai (nėra iš anksto nustatytų mokslinių tyrimų prioritetų);
- Dalyvavimas „a la carte“ – šalys dalyvauja COST veiklose savanoriškai;
- Lygios dalyvavimo galimybės – atviras kvietimas visoms COST valstybėms narėms;
- Lanksti COST veiklų valdymo sistema – lengvai įgyvendinamos ir valdomos mokslinių tyrimų iniciatyvos.
- COST programa remia tarptautinius tinklus – COST veiklas, orientuotas į mokslinių tyrimų projektus tose srityse, kurios domina ne mažiau kaip penkias COST valstybes nares.
- Programa skatina aukštos kokybės naujus, inovatyvius, apimančius keletą mokslo sričių bendradarbiavimo tinklus.

HERA programos

HERA programos koordinuoja Europos mokslinių tyrimų erdvės humanitarinių mokslų tinklas. Programų tikslas – skatinti aukšto lygio tarptautinius humanitarinių ir socialinių mokslų srities tyrimus Europoje, koordinuojant nacionalines mokslinių tyrimų programas ir organizuojant šios srities tarptautinį konkursinį finansavimą. Lietuvoje administruojamos HERA programos: „Praeities taikymai“ ir „Viešosios erdvės“. Programose dalyvauja tarptautiniai konsorciškai, sudaryti iš ne mažiau kaip 3 dalyvių iš skirtingų Europos valstybių, dalyvaujančių programoje.

HERA programų tikslai:

- Jungtinės mokslinių tyrimų programos „Praeities taikymai“ tikslas – skatinti aukšto lygio tarptautinius humanitarinių ir socialinių mokslų srities tyrimus Europoje, koordinuojant nacionalines mokslinių tyrimų programas ir organizuojant šios srities tarptautinį konkursinį finansavimą. Trukmė – 2014-2019 metai.
- Jungtinės mokslinių tyrimų programos „Viešosios erdvės“ tikslas – vystyti įvairius požiūrius į viešąsias erdves, jos struktūrinių ir procesinių formavimų konceptualizavimą ir galimas išdavas ar pasekmes, pavyzdžiui, integraciją, atskirtį, suskaidymą, hibridizaciją, susivienijimą ar perdavimą. Trukmė – 2017-2022 metai.

„Horizontas 2020“

2011 m. lapkričio mėnesį Europos Komisija pristatė programą „Horizontas 2020“, skirtą skatinti moksliniams tyrimams, inovacijoms ir konkurencingumui Europoje. „Horizontas 2020“ – didžiausia iš iki šiol vykdytų Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimo programų. Įgyvendinant programą „Horizontas 2020“ pirmą kartą vienoje vietoje sutelkiamos visos ES mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimui skirtos lėšos. Programos tikslas – kurti žinių ir inovacijų visuomenę, prisidėti prie „Europos 2020“ (iniciatyva „Inovacijų sąjunga“) įgyvendinimo ir Europos mokslinių tyrimų erdvės kūrimo. Programos trukmė: 2014–2020 metai. Biudžetas: 70,2 mlrd. eurų (79 mlrd. eurų, atsižvelgiant į 2014–2020 m. infliaciją). Programa „Horizontas 2020“ skirta apjungti visą mokslinių tyrimų ir inovacijų ciklo finansavimą, įgyvendintą per 7-ąją bendrąją programą, Konkurencingumo ir inovacijų bendrąją programą bei Europos inovacijų ir technologijų institutą. „Horizontas 2020“ yra sudėtinė strategijos „Europa 2020“ dalis.

Programą sudaro trys prioritetai:

- Pažangus mokslas (angl. *Excellent Science*) – skatinami aukšto lygio moksliniai tyrimai;
- Pramonės lyderystė (angl. *Industrial Leadership*) – remiamos inovatyvios mažos ir vidutinės įmonės ir tyrimai pramonės technologijų srityse;
- Visuomenės iššūkiai (angl. *Societal Challenges*) – sprendžiami visuomenei svarbūs klausimai, susiję su klimato kaita, transportu, energetika, maisto sauga, saugumu ir kita.

Daugiau informacijos apie programą „Horizontas 2020“ galima rasti adresu https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_LT_KI0213413LV_N.pdf

Universitetų reitingavimo sistema U-Multirank

U-Multirank - tai multidimensinė, orientuota į vartotoją tarptautinė aukštojo mokslo institucijų reitingavimo sistema. Ši sistema buvo sukurta Europos Komisijos iniciatyva ir finansuojama Europos

Sąjungos lėšomis. U-Multirank sistemos veiklos pradžia oficialiai buvo paskelbta Dubline 2013 m. sausio mėn., o sistema realiai pradėjo veikti 2014 m. gegužės mėn. Reitingavimo sistemą parengė nepriklausomas tyrėjų konsorciumas, vadovaujamas Aukštojo mokslo centro (CHE) (Vokietija) ir Aukštojo mokslo politikos tyrimų centro (CHEPS) (Nyderlandai). Lietuvos aukštosios mokyklos taip pat dalyvauja U-Multirank reitingavimo procese.

U-Multirank tikslai:

- Prisidėti prie Europos aukštojo mokslo erdvės aiškumo kūrimo
- Bendradarbiauti su ne Europos aukštojo mokslo institucijomis Studentams – daugiau informacijos pasirinkimui (suteikti tikslesnės ir patogesnės informacijos apie universitetų siūlomas paslaugas)
- Institucijoms – strateginė plėtra per palyginimą su kitomis institucijomis
- Politikos formuotojams – reitingavimo sistemų įvairovė
- Darbdaviams – galimybės partnerystei ir bendradarbiavimui

Reitingavimo pobūdis:

- Multidimensinis reitingavimas: vertinimas vykdomas penkiose dimensijose
- Orientuotas į vartotoją reitingavimas: personalizuotas reitingavimas leidžia vartotojui reitinguoti universitetus ir kolegijas pagal savo prioritetus (galimybė pačiam pasirinkti asmeninius prioritetus ir pagal savo individualius poreikius sureitinguoti universitetus)
- Lyginimas su panašiomis institucijomis: indikatoriai leidžiantys identifikuoti panašias institucijas
- Daugiapakopis reitingavimas: derinamas institucijų reitingavimas su tam tikros mokslo srities reitingavimu.

Privalumai vartotojams:

Studentams:

- Studijų srities pasirinkimas
- Galimybė identifikuoti savo asmeninius prioritetus
- Asmeninis indikatorių pasirinkimas
- Rezultatas – institucijų sąrašas atitinkantis asmeninius poreikius

Aukštojo mokslo institucijoms:

- Galimybė palyginti su panašiomis institucijomis ir įvertinti savo vietą reitinge
- Palyginti visus arba tik tam tikrus indikatorius
- Rasti tinkamų bendradarbiavimo partnerių

Politikos formuotojams:

- Identifikuoti ir palyginti institucijų veiklos profilius
- Nacionalinių aukštojo mokslo institucijų veikla tarptautiniame kontekste

Vertinami penki atskiri universitetų veiklos sričių aspektai. Pagal šiuos aspektus galima palyginti pasirinktas institucijas ar dėstomas dalykines sritis:

- mokslinių tyrimų pripažinimas,
- dėstymo ir mokymosi kokybė,
- tarptautinė veikla,
- žinių perdavimo efektyvumas (pvz., partnerystė su verslu ir įsteigtomis naujomis įmonėmis)
- regioninis bendradarbiavimas.

Indikatoriai:

Moksliniai tyrimai:

- Tyrimų pajamos
- Doktorantų produktyvumas
- Tyrimų publikacijų apimtis
- Tarpdalykinių tyrimų publikacijos
- Tyrimai orientuoti į mokymą ir kt.

Dėstymo ir mokymosi kokybė:

- Studentų ir personalo santykis
- Baigusiųjų universitetą rodiklis
- Akademinio personalo kvalifikacija
- Absolventų įsidarbinimo rodiklis
- Kursų ir dėstymo kokybė
- Programų organizavimas
- Infrastruktūra (bibliotekos, laboratorijos, auditorijos, IT)
- Orientacija į tyrimus dėstomose programose ir kt.

Tarptautinė veikla:

- Studijų programos užsienio kalba
- Programų orientacija į tarptautiškumą
- Galimybės studijuoti užsienyje
- Studentų mobilumas
- Akademinio personalo iš svetur procentas
- Prisijungimas prie tarptautinių tyrimų
- Tarptautinių tyrimų dotacijos ir kt.

Žinių perdavimo efektyvumas:

- Pajamos iš privačių šaltinių
- Verslo prisijungimas prie tyrimų
- Patentai
- Papildomi pajamų šaltiniai ir kt.

Regioninis bendradarbiavimas:

- Absolventų, dirbančių regione, procentinė dalis
- Studentų praktikos regiono įmonėse
- Baigiamieji darbai bendradarbiaujant su regiono pramone
- Regioninis bendradarbiavimas vykdant tyrimus
- Pajamos iš regiono šaltinių

Duomenų šaltiniai :

- Egzistuojančios duomenų bazės
- Bibliometriniai duomenys apie mokslinius tyrimus ir publikacijas
- Patentų duomenys (Europos patentų biuras)
- U-Map klausimynas, institucijos klausimynas, studijų programų klausimynas
- Studentų apklausa

Daugiau informacijos apie U-Multirank reitingavimo sistemą galima rasti adresu https://ec.europa.eu/education/initiatives/u-multirank_lt

Baigiamosios pastabos

Europos Sąjungos švietimo politikai skirtas paskaitų konspektas pasižymi viena svarbia ypatybe: jis reikalauja nuolatinio atnaujinimo. Kiekvienais metais pasirodo aktualūs švietimui skirti Europos Tarybos ir komisijos komunikatai, skelbiami naujo ciklo tarptautinių palyginamųjų tyrimų rezultatai ir kt. Todėl į čia pateikiamą informaciją reikėtų žiūrėti ne kaip į ilgai tarnausiančią medžiagą studijoms, bet kaip į laikinai aktualius tekstus, kuriuos ilgainiui neišvengiamai pakeis kiti, naujesni dokumentai. Skaitytojui labai svarbu periodiškai pasinaudoti pateiktomis interneto nuorodomis tam, kad įsitikinti, jog konspekte pristatoma medžiaga vis dar yra aktuali. Kita vertus, Europos Sąjungos švietimo politika pasižymi nuoseklumu ir tęstinumu, todėl net ir aktualumą praradę dokumentai gali būti įdomūs istorine prasme. Jie leidžia analizuoti istorinę Europos Sąjungos švietimo politikos raidą ir žymi svarbiausius šios raidos etapus.

Literatūra

1. Horsman, M., Marshall, A. (eds.) (1994) *After the Nation-State*. London: HarperCollins.
2. Ohmae, K. (1995) *The End of the Nation State*. New York: Free Press.
3. Delanty, G. (2001) *Challenging Knowledge: The University in the Knowledge Society*.
4. Baumanas, Z. (2007) *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius, Apostrofa, p. 106.
5. Rasmussen, P. (2003) *Global Change and Internationalisation of Education*. In: Rasmussen, P. (ed.) *Education Policy and the Global Social Order*. Aalborg: Aalborg University Printing Office p. 67-78.
6. Leišytė, L. (2009) *Globalizacijos įtaka Lietuvos aukštojo mokslo kokybei ir institucijų autonomijai užtikrinti: teritorijų persikirstymas ir masto kitimas*. Kn.: Bulajeva, T. ir Duoblienė, L. (sud.) *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 32-55.

7. Duoblienė (2010) Švietimo politika ir globalizacija: nacionaliniai ir supranacionaliniai ypatumai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 25, p. 69-84.
8. Carnoy, M. (1999) *Globalization and Educational Reform: What Planners Need to Know*. Paris: UNESCO.
9. Spring, J. (2009) *Globalization of Education. An Introduction*. New York, Routledge.
10. Zinkevičius, Z. (1998) *Kaip aš buvau ministru*. Kaunas: Judex.
11. Jackūnas, Ž. (2006) *Lietuvos švietimo kaitos linkmės*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
12. Radžvilas, V. (2012) Aukštojo mokslo „reforma“: naikinantis globalizmo gūsis. Kn. : Daujotis, V., Janulaitis, A., Radžvilas, V. ir Sližys, R. P. *Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo vargdenė*. Vilnius: Petro ofsetas, p. 33-46.
13. *Švietimo gairės*. Vilnius: Dialogas, 2002.
14. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija (1998) Dėl švietimo reformos antrojo etapo prioritetų. *Informacinis leidinys*, 47-49, p. 1.
15. Lietuvos Respublikos Seimas (2012) Nutarimas dėl valstybinės švietimo 2013-2022 metų strategijos patvirtinimo. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas.
16. Duoblienė, L. (2011) *Ideologizuotos švietimo kaitos teritorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
17. Sahlberg, P. (2004) *Teaching and Globalization. Managing Global Transitions*, 2(1), p. 65-83.
18. Lukšienė, M. (2000) *Jungtys*. Vilnius: Alma Litera.
19. Turkmen Initiative for Human Rights (2006) *Education in Turkmenistan*. Report. Interneto prieiga <http://archive.chrono-tm.org/upload-ed/2560683175898658.pdf>
20. Council of the European Communities. Commission of the European Communities (1992) *Treaty on European Union*. Interneto prieiga https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
21. Castells, M. (2007) *Tūkstantmečio pabaiga*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
22. Meunier, S. (2004) *Globalization and Europeanization: A Challenge to French Politics*. *French Politics*, 2, p. 125–150).
23. Europos Ekonominė Bendrija (1957) Romos sutartis. Interneto prieiga <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0023&from=EN>
24. Švietimo mainų paramos fondas (2018) „Erasmus+“. Interneto prieiga <http://www.erasmus-plus.lt/puslapis/apie-programa-2>
25. European Commission (2010) *Lisbon Strategy Evaluation Document*. Interneto prieiga http://csdle.lex.unict.it/Archive/LW/Data%20reports%20and%20studies/Reports%20and%20%20communication%20from%20EU%20Commission/20110907-125328_sec_114_2010_enpdf.pdf
26. Europos Bendrijų Komisija (2007) Nuosekli Lisabonos uždavinių vykdymo švietimo ir mokymo srityje pažangos rodiklių ir lyginamųjų standartų sistema. Interneto prieiga <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0061&from=LT>
27. Meyer, H., Benavot, A. (2013) *PISA and the Globalization of Education Governance: Some Puzzles and Problems*. In H. Meyer, A. Benavot (eds.) *PISA, Power and Policy. The Emergence of Global Educational Governance*. Oxford: Symposium Books, p. 9-26.
28. Meyer, H., Zahedi, K. (2014) *Open Letter to Andreas Schleicher, OECD, Paris*. *The Guardian*, May 6.
29. Grek, S. (2009) *Governing by Numbers: The PISA Effect in Europe*. *Journal of Education Policy*, 24(1), p. 24-37.

30. OECD PISA (2016) Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas OECD PISA 2015. Ataskaita. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
31. IEA PIRLS (2017) Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas PIRLS 2016. Ataskaita. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
32. IEA TIMSS (2016) Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2015. Ataskaita. Gamtos mokslai. 4 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
33. IEA TIMSS (2016) Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2015. Ataskaita. Gamtos mokslai. 8 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
34. IEA TIMSS (2016) Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2015. Ataskaita. Matematika. 4 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
35. IEA TIMSS (2016) Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2015. Ataskaita. Matematika. 8 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
36. OECD PIAAC (2016) Skills Matter. Further Results From the Survey of Adult Skills. Interneto prieiga: https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills_Matter_Further_Results_from_the_Survey_of_Adult_Skills.pdf
37. IEAA ICCS (2017) Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo tyrimas ICCS 2016. Ataskaita. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras.
38. Silova, I. (2009) Varieties of Educational Transformation: The Post-Socialist States of Central/Southeastern Europe and the Former Soviet Union. In: Cowen, R., Kazamias, A. M. (eds.) Second International Handbook of Comparative Education. Heidelberg: Springer, p. 295-320.
39. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (1999). Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. Vilnius: ŠMM.
40. Bethel, G., Zabulionis, A. (2000) Examination Reform in Lithuania. Background, Strategies and Achievements. Vilnius: National Examination Centre.
41. Lietuvos Respublikos Seimas (2000) Lietuvos Respublikos Aukštojo mokslo įstatymas. Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E064628D5A4F>
42. Europos Sąjungos Taryba (2009) Tarybos išvados 2009 m. gegužės 12 d. dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos ("ET 2020"). Interneto prieiga: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN)
43. Europos Sąjungos Taryba (2010) Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių vyriausybių atstovų išvados dėl glaudesnio europinio bendradarbiavimo profesinio rengimo ir mokymo srityje prioritetų 2011-2020 metų laikotarpiu. Briuselis: Europos Sąjungos Taryba.
44. Želvys, R. (1997) The Education Policy of the European Union. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 4, p. 9-23.
45. Želvys, R. (2014) Globalization and Education: Future Perspectives. In: von Carlsburg, G.-B., Vogel, T. (eds.) Education and Academic Self-Concept in the Globalized World. Frankfurt am Main: Peter Lang, p. 71-79.
46. Želvys, R. (2016) The PISA Phenomenon: The Many Faces of International Student Assessment. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 37, p. 9-17.
47. Želvys, R. Akzholova, A. (2016) Challenges of Applying Competence-Based Learning in Higher Education. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 36, p. 9-17.

48. Ford, K. (2014) Competence-Based Education. History, Opportunities and Challenges. UMUC: Center for Innovation in Learning and Student Success.
49. Grant, J. (1999) The Incapacitating Effect of Competence: A Critique. *Advanced in Health Science Education*, 4(3), p. 271-277.

Kiti šaltiniai:

Svarbiausi švietimo dokumentai <http://www.euroguidance.lt/karjeros-planavimas/dirbu-karjeros-konsultavimo-srityje/teisine-informacija/teisiniai-dokumentai>

ES mokslinių tyrimų ir inovacijų politika <https://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/ba202c94-aa5d-11e6-aab7-01aa75ed71a1>